

DE ANTWERPSE STADSBEIAARDIERS
DEEL II : 1650-1897¹

Godelieve Spiessens

Benoemingen (bijlage I)

In 1650 was Hubert Crama nog steeds de Antwerpse stadsbeiaardier. Op 20 augustus 1661 lag hij ziek te bed en maakten hij en zijn echtgenote, Anna Woons, een wederkerig testament.

De eerste afluïvige schonk 12½ gld. aan de aalmoezeniers en telkens 24 gld. aan de kerkfabriek van de kathedraal en de kapel van de H. Barbara aldaar. Hij of zij wenste na zijn of haar dood 600 requiemmissen te krijgen en verder dat er 33 loodjes van 6 st. voor brood aan de armen uitgedeeld werden. De overlevende echteling erfde de helft van het gezamenlijk bezit en het vruchtgebruik van de andere helft tot aan zijn of haar dood. Daarna ging alles naar de respectievelijke erfgenamen en vrienden, maar Crama maakte een prelegaat voor zijn nicht Maria Schyndael Jansdr en zijn neef Jan Crama, die samen één vijfde van de erfenis kregen toebedeeld. Het testament werd opgemaakt in het woonhuis van de erflaters onder de toren van de kathedraal.²

In 1673 werd Crama medevoogd over de kinderen van wijlen Cornelis (I) Woons, zijn schoonbroer.³

¹ Dl. I verscheen in: *Jaarboek 1993-1993. Provinciale Commissie voor Geschiedenis en Volkskunde. Provincie Antwerpen.* (1994), p. 5-97 (1540-1650). Dl. II werd voltooid in 2008 en aangeboden aan dezelfde redactie maar niet aanvaard. Mogelijk werden er sindsdien elders bijdragen gepubliceerd die dit dl. II doorkruisen en waarmee dus geen rekening gehouden werd op enkele uitzonderingen na.

² Stadsarchief Antwerpen (SAA), **Notariaat** 3778 (*A.F. van der Donck 1661*), document nr. 245.

³ Zie E. DUVERGER, *Antwerpse kunstinventarissen, I/9 (1666-1674)*, Brussel, 1997, p. 460, 463. Na de dood van Crama vroeg zijn weduwe aan het stadsbestuur om een nieuwe voogd aan te stellen, nl. Jacob Woons, een halfbroer van de kinderen Woons. Zie SAA, **Privilegekamer** 777 (*Requestboek 1687-1688*), f° 65v°.

In 1676 maakte Melchior de Hase een trommel voor de voorslag van het Brugse belfort en in een brief van 24 augustus schreef hij dat het nieuwe klavier zestien pedalen kreeg, dan wanneer "Maître Crama" uit Antwerpen er vijftien wou.⁴

Op 24 oktober 1678 maakten Crama en zijn echtgenote een nieuw wederkerig testament en dat gebeurde nogmaals op 18 november 1684.⁵

In beide testamenten wensten ze in de kathedraal begraven te worden met een dienst "groot kerklijk" (met 36 flambeeuwen), 600 requiemmissen te laten opdragen en zes weken lang een dagelijkse mis met een *De profundis* aan hun grafplaats. Bij hun uitvaart moesten 100 loodjes van 6 st. voor brood aan de armen uitgedeeld worden. De kerkfabriek van de kathedraal kreeg 25 gld. en de kapel van Sint-Barbara, 30 gld., op voorwaarde dat er vier kerkmeesters respectievelijk kapelmeesters bij hun begrafenis zouden assisteren. Aan de Sodaliteit van gehuwde mannen bij de Jezuitenorde schonk Crama 24 gld. Indien de overlevende echteling tot een nieuw huwelijk kwam, behield hij of zij de helft van de bezittingen en van de andere helft, het vruchtgebruik. In dat geval kwamen de volgende erfgenamen in aanmerking: de kinderen van Maria Schynschael, dochter van wijlen Janneken Crama, een zuster van Hubert, voor één portie; Catharina en Martina Crama, zusters van Hubert voor twee porties; Barbara Crama, zuster van Hubert, voor een dubbele portie, en de kinderen van Louis Crama, broer van Hubert, elk voor één portie. Anderzijds kregen Jacobus, Jan-Baptista, Anna en Joanna Woons, kinderen van Jan-Baptista Woons, broer van echtgenote Crama, elk 400 gld., en 1000 gld. werd bestemd voor haar zuster, Susanna Maria Woons, geestelijke dochter. Daarna werden de kinderen van haar broer Cornelis Woons bedacht en Hubertus en Catharina Woons, kinderen van Catharina vander Meersschen, met een prelegaat van 200 gld. In het testament van 1684 stelde Crama twee testamentuitvoerders aan, nl. de priesters Franciscus vande Velde, kanunnik van de Tweede Fundatie in de kathedraal, en Lemunier, tweede koster, en voor elk voorzag hij een vergoeding van 50 gld. Aan zijn nicht Marie Smeulders schonk hij 600 gld. Als erfgenamen van echtgenote Crama werden de kinderen van haar broers Jan-Baptist en wijlen Cornelis Woons aangeduid, nl. Jan-Baptist, Susanna en Maria Woons, Jacobus Woons enerzijds en Hubert, Catharina en Isabella Woons anderzijds. Voor deze laatste drie werd nog een prelegaat van 400 gld. bestemd en ook Susanna en Marie Woons kregen een prelegaat van 600 gld., waarvan echter 25 gld. aan Pater Cornelis Woons moest gegeven worden voor 50 requiemmissen. Anna Woons, een zuster van echtgenote Crama en non in het Gasthuis, kreeg 12 gld.

⁴ L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Le carillon de Bruges. Recueil de textes et analyses de documents inédits ou peu connus (= Essais d'Archéologie Brugeoise, I)*, Brugge, 1912, p. 97.

⁵ SAA, **Notariaat** 3432 (*Joris van Damme 1677-1678*), f° 130r°-132r°; **Notariaat** 4644 (*Jacques van Waerbeek 1683-1684*), a° 1684, f° 94r°-95v° en 113r°-114r°.

Hubert Crama overleed op 22 juni 1686 op tachtigjarige leeftijd en werd op 24 juni in de kathedraal begraven met een dienst "groot kerklijk".⁶ Zijn graf-schrift bleef bewaard en daarin werd hij "Clockspelder deser Kercke ende Stadt" genoemd. Hij had dat ambt 62 jaar lang uitgeoefend en was 50-jarig jubilaris geweest (zie afb.).⁷

Vermoedelijk verkocht Crama ook muziekinstrumenten want in het sterfhuis van zijn weduwe, Anna Woons (+15 augustus 1690), die een winkel van snuisterijen hield, trof men een groot aantal muziekinstrumenten aan, o.a. trompetten, schalmeien met rietjes en mondstukken, en fluiten.⁸ Erfgenamen werden toen *Het Huis van Barmhartigheid* in Luik en twee neven van Hubert Crama, nl. Jan en Bernard Crama uit Namen.⁹

Voor Crama's opvolging rees er weer eens onenigheid tussen de thesaurier van de kerkfabriek en de kerkmeesters. De vraag was of de opperkerkmeesters mee inspraak mochten krijgen in de keuze van de nieuwe beiaardier en beide partijen werden het erover eens dat dat onwederrechtelijk kon zonder precedent te scheppen. Beide partijen verzochten het stadsbestuur om een collegiale akte over hun akkoord en die werd hun ook verleend op 31 juli 1686. Vermoedelijk had de stadsoverheid voor de opvolging van Crama, een andere kandidaat op het oog dan het Kapittel. Bij collegiale resolutie van 19 september 1686 werd beslist om de kandidaat-beiaardier, wiens naam niet vermeld staat, uitstel te geven tot Allerheiligen om in Antwerpen te komen wonen (bijlage 1a-b). Een van de kandidaten was Frans de Wever die uit Sint-Niklaas afkomstig was en in 1693 het Antwerpse

⁶ Kathedraalarchief Antwerpen (KAA), **Rekening 25 (1683-1692)**, a° 1686 ("Rechten van de kercklycken"); SAA, **Parochieregister 277 (O.-L.-Vrouw: begrafenissen 1680-1692)**, f° 80v°.

⁷ Zie *Verzameling der Graf- en gedenkschriften van de Provincie Antwerpen, I. (Antwerpen - Cathedrale Kerk)*, Antwerpen, I (1856), p. 54.

⁸ Crama wordt hier "clockspeelder oft beijaerder der cathedrale kerck" genoemd. Zie E. DUVERGER, *Antwerpse kunstinventarissen, I/12 (1690-1699)*, Brussel, 2002, nr. 3964 (p. 43-45).

⁹ SAA, **Privilegekamer 779 (Requestboek 1690-1691)**, f°239r°-v° en 258r°.

poorterschap zou verwerven.¹⁰ Hij zou uiteindelijk de nieuwe beiaardier worden.

Vermoedelijk was Crama de laatste zes jaar van zijn leven niet meer in staat geweest om de beiaard zelf te bespelen. Immers in zijn verzoekschrift met kandidatuurstelling van 1687 begon Franchois de Wever met te zeggen dat hij reeds zes jaar de beiaard ten volle bediend had in plaats van zijn meester Crama, die hem niet de minste hulp had geboden. Daar de Hollandse beiaardier die eerst als opvolger aangesteld was, verstek had laten gaan, bood De Wever, die nog vrijgezel was, zich aan. Zonder overdrijven vond hij zichzelf ten zeerste bekwaam om diezelfde plaats van beiaardier te bekleden en dat was trouwens voldoende gebleken uit de proef, die hij tegen de bewuste Hollander e.a. kandidaten had afgelegd, en eveneens uit de opinie van de luisteraars. Bijgevolg verzocht hij het magistraat zeer ootmoedig hem het bewuste ambt te willen verlenen op grond van zijn bekwaamheid. Op 4 februari 1687 werd hem dat vergund met de emolumenten, profijten en wedden vandien, op voorwaarde nochtans dat hij alle vrijdagen van 11u tot 12u op de beiaard zou spelen zonder de stad daarvoor iets te mogen aanrekenen. Volgens een marginale aantekening betaalde de suppliant 4 gld. 16 st. voor de kosten van administratie (bijlage I.1c). Voortaan kwam er bij de gewone loondienst dus nog een nieuwe verplichting bij, nl. alle vrijdagen van 11u tot 12u op de beiaard spelen, een traditie die heden nog steeds voortleeft.¹¹ De bewuste Hollander, die zich teruggetrokken had, was Jan An uit Gouda (zie infra).

¹⁰ SAA, **Vierschaar** 159 (*Poortersboek 1684-1698*), op datum. Vgl. L. DE BURBURE, *Notes historiques. Uittreksels uit de archieven der stad en der kerken van Antwerpen, 1100-1796* (hs.), 1, p. 40;

¹¹ Vgl. J.G.J. DE ROVEROY, *Chronyke van Antwerpen*, Antwerpen, 1775, p. 21 -zie infra *Repertoire*. Op 30 oktober 1797 werd deze traditie tijdelijk opgeschort door de Franse bezetter. Zie L. THEUNISSENS, *Aanteekeningen van Jan Peter Van Dyck, kerksluiter en opperluider der kathedraal van Antwerpen over geschiedkundige en wetenswaardige voorvallen deze kerk betreffende, in den troebelen tijd (16 september 1782 tot 2 december 1804) in orde gebracht en volledigd*, Antwerpen, 1892, p. 96.

Alhoewel zijn voorganger Hubert Crama reeds einde juni 1686 overleden was, begonnen de jaarwedden en de jaarlijkse vergoedingen van de extra diensten voor De Wever pas met Bamis (1 oktober) te lopen want de weduwe Crama werd uitbetaald tot 29 september. Voor de Goudse beiaardier werd geen enkel loon noch vergoeding uitbetaald, zodat men mag concluderen dat die nooit effectieve dienst gedaan heeft.

Op 10 januari 1688 legde De Wever, op verzoek van de kerkmeesters der kathedraal, een notariële verklaring af over zijn benoeming. Die was namelijk gebeurd door de thesaurier en de kerkmeesters van de kathedraal, evenals die van zijn voorganger Jan An uit Gouda, die het hem zelf gezegd had (bijlage I.1.d). Op dezelfde datum legde ook de benoemde kloklouder een gelijkaardige verklaring af en deze documenten moesten ongetwijfeld dienen in de eeuwige discussie over het benoemingsrecht voor bepaalde kerkdienaars.

Frans de Wever trouwde op 10 september 1689 met Joanna Maria Lollaert in de Antwerpse kathedraal met als getuigen Jacobus Piers en Hubertus Lallaert.¹² Deze laatste, die ook peter zou staan voor het eerste kind, was vermoedelijk de vader van de bruid. Jacobus Pires (Piers) zou ook peter staan voor het kind Catharina. Het echtpaar kreeg minstens zeven kinderen die allen in de parochie van O.-L.-Vrouw-Zuid boven de doopvont gehouden werden : Franciscus op 10 januari 1691 door Hubertus Lallaert en Cornelia Beckx; Cornelius op 9 oktober 1692 door Cornelius Pauwels en Joanna Lollaert; Jacobus Hubertus op 25 april 1694 door Jacobus Joannes Seldenslach en Clara Visschers; Maria Anna op 19 september 1695 door Melchior de Haze en Anna Maria Godin; Joanna op 4 april 1697 door Cornelius van Huijmen en Maria Auwerckx; Catharina op 28 januari 1699 door Jacobus Pires en Anna Maria Goddin in naam van Maria Wijnants; Thomas Josephus op 23 november 1700 door Thomas Pauwels en Elizabetha Lauters(?).¹³ Meter Joanna Lollaert was ofwel de moeder zelf ofwel een gelijknamige nicht.¹⁴ Jacobus Joannes Seldenslach is misschien gerelateerd aan E.H. Seldenslagh,

¹² SAA, **Parochieregister** 187 (O.-L.-V. Zuid; huwelijken 1679-1730), f° 46v°.

¹³ SAA, **Parochieregister** 17 (O.-L.-V. Zuid; dopen 1688-1700), f° 48r°, 72r°, 92r°, 126r°, 162r°, 199r° en 230r°. Op 5 januari, 26 februari en 20 juli 1705 werden kinderen van Frans de Wever begraven in de kathedraal. De familie woonde toen op de Meir. Zie KAA, **O.-L.-Vrouw**, Dienstregisters 109 (1703-1717), op data.

¹⁴ Vermoedelijk was het een nicht want een Joanna Lallaert uit de Keefstraat werd op 25 augustus 1698 in de kathedraal begraven. Zie KAA, **Dienstregisters** (Resolutieen, memorieboeken, klokkenluiders, begrafenissen) 108 (1670-1708), begrafenissen op datum.

organist van de Sint-Michielsabdij (+15 oktober 1789)¹⁵, die samen met pater Joannes de Boeck, organist van de Antwerpse minderbroeders, in 1735 een expertise zou maken over het nieuwe orgel van Jacobus Verbuecken in de kerk van Beerse.¹⁶ Hij zou nog optreden als getuige voor het testament van 1701 (zie infra). Peter Melchior de Haze was ongetwijfeld de gelijknamige klokgieter, die Frans de Wever viermaal als klokkenexpert zou vragen (zie infra). Anna Maria Godin, die tweemaal meter stond, was misschien een verwante van kathedraalzanger Michiel Godin.¹⁷

In 1692 legde De Wever een proces aan tegen Cornelis van Huijmen over de nalatenschap van de kinderen van Cornelia Lollaert en Cornelis Lauwers.¹⁸ De moeder van die kinderen was namelijk zijn schoonzuster. In hetzelfde jaar moesten hij met echtgenote en Cornelis Pauwels zich verdedigen in een proces tegen Jan van Heurck in verband met de erfenis van Arnold Becx die voor de helft toekwam aan de kinderen van Catharina van Harderwijck, dochter van Huybrecht Lollaert.¹⁹ Deze laatste was getuige geweest voor het huwelijk van De Wever en was vermoedelijk de vader van de bruid, Joanna Maria Lollaert.

Behalve beiaardier was De Wever ook handschoenmaker en als dusdanig staat hij in 1700 vermeld als lid van het meerseniersambacht, dat alle

¹⁵ Zie *Verzameling der Graf- en gedenkschriften van de Provincie Antwerpen*, IV (*Kloosters*), Antwerpen, 1859, p. 156.

¹⁶ Zie G. SPIESSENS, 'Pater Joannes De Boeck, organist van de Antwerpse minderbroeders en vermoedelijke auteur van twee gedrukte klavierboeken (ca. 1735)', in: *Orgelkunst*, Brussel, 2012 (ter perse).

¹⁷ Op 13 november 1655 maakte hij een testament met zijn zwangere vrouw Jacoba Palmans. En op 9 november 1661 en 4 december 1666 was hij telkens getuige voor een testament. Zie **Notariaat** 746 (*P. de Breuseghem, 1654-1656*); **Notariaat** 1104 (*J. de Vos, 1559-1661*); **Notariaat** 2555 (*J. Lucas jr., 1666-1668*). Deze drie documenten werden ons doorgespeeld door G. VAN HEMELDONCK, die wij daarvoor van harte danken.

¹⁸ SAA, **Proces** 4631 (*François De Wever contra Cornelis van Huijmen*).

¹⁹ SAA, **Proces suppl.** 5441 (*Jan van Heurck contra François De Wever*).

handelaars in meetbare en weegbare goederen verenigde. Hij woonde toen in de Kerkhofstraat en het Mansstraatje.²⁰

Op 14 december 1701 maakten beiaardier Frans de Wever en zijn echtgenote Joanna Maria Lollaert een wederkerig testament.

Ze wensten begraven te worden in de kathedraal en na hun dood 100 requiemmissen voor hun zieleliefenis te laten opdragen. De overlevende partner werd oppervoogd van hun beider kinderen en was verplicht die groot te brengen. Getuigen waren Jacob Seldenslagh en Hendrick Lambrechts.²¹

Het lag voor de hand dat de Antwerpse stadsbeiaardiers bij gelegenheid als deskundigen optraden bij de expertise van klokken en beiaarden, maar dat was dus wel buiten de stadsdienst. François de Wever werd niet minder dan viermaal gevraagd door de Antwerpse klokgieter Melchior de Haze. Op 19 oktober 1686 moest hij een beiaard van dertig klokken voor Den Haag keuren, samen met Jan Le Corbisier en Egidius Diericx, respectievelijk zangmeester en zanger van de kathedraal, verder Joannes Kiva en Philips Dethie/Dethy, respectievelijk zangmeester en beiaardier van de Sint-Jacobskerk, Norbert Muys, organist van de Sint-Andrieskerk, stadsspeelman Theodoor Verbruggen en orgelbouwer Jan-Baptist Forceville.²² Reeds op 15 december 1686 begaf De Wever zich weer naar het atelier van De Haze, samen met Walther Delien, organist van de Sint-Jacobskerk, en de reeds genoemde Kiva, Dethy en Verbruggen, om er een beiaard van 25 klokken

²⁰ SAA, **Gilden en ambachten** 4219 (*Naemlijst der leden van het hoofdambacht der meersseniers anno 1700*), f° 93v°.

²¹ SAA, **Notariaat** 4662 (*J. Van Waerbeek, Protocollen en staten, 1701-1712*), f° 60r°-v° en 65r°-v° (akte van 14 december 1701).

²² Over deze laatste twee, zie G. SPIESSENS, 'De Antwerpse muzikant, beeldsnijderenborduurwerker Theodoor Verbrugghen (Antwerpen, 1617-1701)', in: *Provinciale Commissie voor Geschiedenis en Volkskunde. Provincie Antwerpen. Jaarboek VII (1994-1995)*, Antwerpen, 1997, p. 5-19; IDEM, 'Antwerpse documenten over orgelbouwer Jean-Baptiste Forceville (ca. 1660?-1739)', in: *Bulletin of the Brussels Museum of Musical Instruments. Mededelingen van het Centraal Orgelarchief 1985. Jubilee-Book 1975-1985, XV-1985 (1987)*, p. 125-149.

voor Gorichem te beoordelen, in aanwezigheid van Jan Filion, afgevaardigde van het stadsbestuur van Gorichem. De jury van deskundigen oordeelde het werk "in thoon, resonnantie, hermonnie ende accort niet alleen leverbaer, maar onberispelyck te wesen". Op 20 augustus 1688 liet De Haze een beiaard van 35 klokken voor Alkmaar expertiseren door David Slegthenhorst en Gerard vander Wit, respectievelijke stadsorganisten van Leiden en Alkmaar, Frans de Wever, samen met Nicolas Procureur, zangmeester van de Sint-Walburgiskerk, en de reeds genoemde Delien, Verbruggen en Dethy. Op 8 december 1695 werd klokkenist De Wever, samen met zangmeester Nicolaes Procureur en organist Joannes Hiolle, ontboden bij klokgieter De Haze om te onderzoeken of bepaalde zeven klokjes in diens huis akkordeerden met een uit Utrecht toegezonden exemplaar.²³ Op 8 april 1711 ten slotte ging De Wever naar Oostende om er de nieuwe beiaard van de Antwerpse gieter Guilliham Witlockx te keuren in gezelschap van Theodoor Hendricx, Jan-Baptist van Ysschot, met Gulielmus vander Weyden en Jacobus Lafosse, respectievelijk zangmeester en organist van de Antwerpse kathedraal.²⁴ Hiolle was organist van de Sint-Jacobskerk. Theodoor Hendricx was in 1680-1710 Antwerps stadsspeelman²⁵ en Jan-Baptist van Ysschot was ongetwijfeld een lid van de talrijke muzikantenfamilie van die naam die in dienst van de Sint-Jacobskerk waren.

Op 1 september 1702 werd per collegiale resolutie aan beiaardier De Wever en luiders Peeter Blanckaert en N. van Mael, evenals aan alle andere personen

²³ F. DONNET, *Les cloches d'Anvers. Les fondateurs d'Anvers*, Antwerpen, 1899, p. 247, 255-256, 256, 267. E. DUVERGER, *Antwerpse kunstinventarissen, I/12*, Brussel, 2002, p. 381-382, nr. 4202, die verkeerdelijk veronderstelde dat Procureur zangmeester van de kathedraal was. Zie G. SPIESSENS, 'De Antwerpse musicus Nicolaas Procureur (1652-1723)', in: *Musica Antiqua*, 4 (1987), p. 85-87.

²⁴ C. VAN ISEGHEM, 'Antoine Moucqué: sa vie, ses œuvres', in: *La Feuille d'Ostende* van 8 april 1894.

²⁵ G. SPIESSENS, 'De Antwerpse stadsspeellieden (3) 1650-1700', in: *Jaarboek 1990-1991. Provinciale Commissie voor Geschiedenis en Volkskunde. Provincie Antwerpen*, Antwerpen, 1993, p. 4, 7; IDEM, 'De Antwerpse stadsspeellieden (4) 1700-1794', *ibidem* 1992-1993, 1994, p. 6, 70.

die over sleutels van de kathedraaltoren beschikten, order gegeven om niemand op de toren te laten gaan zonder toelating van het stadsbestuur, op straf van een boete van 25 gld. Hetzelfde gold voor de luiders e.a. bevoegden van de toren van de Sint-Walburgiskerk. Uiteraard was dit verbod niet van toepassing op de kanunniken van het kapittel en op het stadsmagistraat zelf.²⁶

In 1715 rees er weer eens discussie tussen het kathedraalkapittel en het stadsbestuur over het benoemingsrecht voor een aantal kerkdienaars, zoals kosters, grafmakers, luiders, beiaardiers, organisten, enz. De partij van het Kapittel bestond uit de deken, de thesaurier en het kapittel van kanunniken met Peeter Elsacker, priester. De partij van het stadsbestuur bestond uit de burgemeesters, de schepenen en stadsraad, en de kerkmeesters van de kathedraal met Adriaen Bedaff, klerk van de kerkfabriek. Op 28 juni 1715 werd een akkoord tussen beide partijen gesloten, waarbij de benoemingen van de stadsluiders en de beiaardiers, die zowel de stads- als de kerkbeiaard bedienden, alleen door het stadsbestuur mochten gebeuren (bijlage I.2).

In 1719 vroeg De Wever via een rekest om bemiddeling van het stadsbestuur in een geschil tussen hem en de kerkmeesters van de kathedraal. Op 22 juni werd mr. Jacob Geerard Knijff, oudburgemeester en schepen, afgevaardigd om de zaak te onderzoeken (bijlage I.3). Het rekest zelf hebben we niet teruggevonden, zodat we niet weten waarover het geschil ging.

Frans de Wever overleed even vóór 24 oktober 1719 want op die datum werd hij in de kathedraal begraven met een zinking en met gelui van een uur. Voor zijn begrafenis werd een gunstprijz van 7 gld. 4 st. aangerekend want hij was immers "bijaertspeekder van de kercke". Bij zijn dood woonde hij op de Handschoenmarkt.²⁷

In een muziekinventaris de a° 1734 van de Sint-Walburgakerk in Oudenaarde staan drie composities vermeld van ene Wever(e), nl. een requiemmis voor 4 stemmen en 3 instrumenten, een *Dies irae* en een *O Salutaris* voor 5 stemmen en 3 instrumenten. Vander Straeten suggereerde daarbij de

²⁶ SAA, **Privilegekamer** 526 (*Collegiaal resolutieboek 1701-1704*), p. 126.

²⁷ SAA, **Parochieregister** MF-K#296 261 (*O.-L.-Vrouw: overljdens 1712-1731*), op datum; KAA, **Kerkfabriek** 110 (*Lijkboek 1718-1747*), p. 49.

Vermoedelijk was zijn overljdensdatum 22 oktober 1719 want van die dag af begonnen de betalingen voor zijn opvolger te lopen.

Antwerpse stadsbeiaardier.²⁸ Deze was vóór zijn aanstelling in Antwerpen, beiaardier in Sint-Niklaas geweest.

Frans de Wever werd opgevolgd door Theodoor Everaerts, zoon van Paulus en van Margarita Jacobs, en die was op 24 augustus 1690 in de parochie van O.-L.-Vrouw-Zuid boven de doopvont gehouden door Eerwaarde Heer Theodorus van Hamme en door Joanna Paulus.²⁹ Het is niet uitgesloten dat hij een afstammeling was van mr. Anthoni Everaerts (°1541-+vóór 1615) die in 1599-1600 organist van de Citadel was.³⁰

Voor Theodoor Everaerts hebben we geen rekest met kandidatuurstelling en benoeming teruggevonden³¹ en evenmin enig spoor van een bekwaamheidsproef. Misschien werd hij zonder meer aangesteld omdat zijn vader koster van de kathedraal (zuidkwartier) was. Tegen kerstmis 1719 werd hij op proef aangenomen en met kerstmis 1720 trok hij zijn eerste jaarwedde. Zijn benoeming moet daarop gevolgd zijn want zijn tweede jaarwedde verliep met kerstmis 1721.

In 1723 maakte hij deel uit van een jury van deskundigen, die de beiaard van Tienen gingen keuren en waarvan ook zijn broer Clemens Augustinus Everaerts, beiaardier van de Antwerpse Sint-Michielsabdij deel uitmaakte.³² In 1733-1734 ging hij nogmaals met zijn broer Clemens Augustinus, die toen beiaardier was van de Antwerpse Sint-Jacobskerk, meermaals naar Leuven om er de nieuwe beiaard voor deze kerk te keuren. Daarvoor werd

²⁸ E. VANDER STRAETEN, *La musique aux Pays-Bas avant le XIXme siècle*, Brussel, 1 (1867), p. 220, 224; DE BURBURE, Notes dl. 11? Volgens R. VANNES, p. 123-124, zou de componist echter ook met Yvo de Wevere (Veyvere) kunnen geïdentificeerd worden.

²⁹ SAA, **Parochieregister 17 (O.-L.-Vrouw-Zuid: dopen 1688-1700)**, f° 41r°.

³⁰ G. SPIESSENS, 'De hertog van Mantua en de Antwerpse muziek in 1599', in: (red.) M. AWOUTERS & A.-E. CEULEMANS, *Orfeo son io*, Brussel, 2008, p. 75-91.

³¹ Noch in de rekestboeken noch in de thesaurierskamer (**Tresorij 40**).

³² F. DONNET, 'Variétés campanaires', in: *Annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique*, 61, 2e série, tome 1 (1909), p. 384.

hem een eerste vergoeding van 16 gld. 19½ st. en een tweede van 25½ gld. uitbetaald.³³

De stadsbeiaardiers speelden ook buiten stadsdienst in opdracht van anderen die hun daarvoor vergoedden. Zo ontving Theodoor Everaerts in 1699-1728, samen met de luider, jaarlijks 6 gld. à 6 gld. 14 st. vanwege de wijntaverniers der Sint-Maartensgilde, voor beiaarden en luiden.³⁴ Maar in feite vallen dergelijke diensten buiten het bestek van deze bijdrage.

Everaerts overleed in 1739 en werd op 16 mei in de kathedraal, noordkwartier, begraven. Volgens het begrafenisregister was zijn vader Paulus Everaerts sinds 1679 koster van de O.-L.-Vrouwekerk, zuidkwartier. Bij zijn overlijden woonde Theodoor op de Handschoenmarkt en hij werd op slag gedood toen hij van op een huis naar beneden viel. Zijn dienst "Groot kerkelijk" kostte 28 gld.³⁵

Hij was op 2 juni 1727 in de parochie van O.-L.-Vrouw-Noord getrouwd met Isabella Maria Cool en de getuigen waren Paulus en Clemens Augustinus Everaerts.³⁶ Deze laatsten waren twee broers van de bruidegom.

Het echtpaar kreeg acht kinderen die allen in dezelfde parochie boven de doopvont gehouden werden: Theodorus Paulus op 31 december 1728 door Clemens Augustinus Everaerts in plaats van Paulus Everaerts en Maria Augustine; Emanuel Theodorus op 18 december 1729 door Emanuel vanden Sande en Margareta Jacobs; Isabella Maria Adriana op 23 november 1730 door Franciscus Everaerts(!) en Adriana Augustijn; Jacobus Josephus op 14 maart 1732 door Jacobus van Camp en Ida Everaerts; Paulus Ignatius op 21 april 1733 door Paulus Ignatius Everaerts en Elizabeth Hasaert; Christina Josepha

³³ E. DILIS, 'L'ancien carillon et la vieille horloge de Saint-Jacques à Anvers', in: *Bulletin de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique*, 1910 (1910), p. 295-297. Zie ook G. SPIESSENS, 'Clemens Augustinus Everaerts, auteur van het Vlaams beiaardboek van 1728?', in: *Musica Antiqua*, 5 (1988), p. 110-112.

³⁴ **Gilden en ambachten** 4591 (*Wyntaverniers; Sint-Martensgilde*), a° 1699 tot en met a° 1727. Vgl. L. DE BURBURE, *Notes historiques*, 1, p. 286;

³⁵ SAA, **Parochieregister** MF-K#296 261 (*O.-L.-Vrouw: overlijdens 1732-1774*), f° 38v°; **Parochieregister** 269 (*O.-L.-Vrouw-Noord: overlijdens 1709-1778*), p. 132.

³⁶ SAA, **Parochieregister** 194 (*O.-L.-Vrouw-Noord: huwelijken 1690-1734*), f° 161r°.

op 6 juni 1734 door Clemens Augustinus Everaets(!) en Christina Josepha Everaets(!); Deodatus Josephus op 12 augustus 1735 door Deodatus Everaerts en Maria Catharina Columba; Josephus Augustinus op 15 september 1737 door Josephus Hoeffnagels en Anna Theresa van Paeschen.³⁷ Clemens Augustinus, Franciscus, Ida, Paulus Ignatius en Deodatus Everaerts waren broers en zuster van Theodoor en dus ooms en tante van de dopelingen.

Op 14 september 1737 maakten Theodorus Everaerts en zijn vrouw een wederkerig testament omdat zij ziek was, vermoedelijk ingevolge haar laatste zwangerschap.

Ze lieten het aan de overlevende over om een begraafplaats te kiezen, requiemmissen te laten opdragen e.a. godvruchtige werken te doen. De overlevende moest instaan voor hun beider kinderen en een som van 100 gld. reserveren, waarvan elk kind bij zijn 25ste verjaardag zijn deel zou krijgen. Getuigen van het testament waren Peeter Janssens en Joseph vanden Kerckhoven.³⁸

In 1738 hielden Theodorus Joannes Everaerts en zijn vrouw een zoon van Paulus Everaerts en Theresia de Schieter boven de doopvont.³⁹

Nog zes jaar na de dood van haar man, nl. in 1745, diende Everaerts' weduwe, Isabella Maria Cools, een verzoekschrift in bij het stadsmagistraat. Daarin zei ze dat ze ingevolge een wederkerig testament van 14 september 1737 voor notaris François Jacques van Paesschen, universele erfgename van haar man geworden was. Bij nazicht van herstellingen aan hun huis in de Happaertstraat was haar man van een stelling gevallen en dood gebleven. Zij was achtergebleven met vier jonge kinderen, waarvan er twee lam waren en bijgevolg nooit hun kost zouden kunnen verdienen. Ze bezat een obligatie van 1950 gld. tegen 2% ten laste van de jezuiten en daarvan had ze reeds ongeveer de helft afgehaald hetzij haar persoonlijk deel, om te kunnen voorzien in haar onderhoud en dat van haar kinderen. Ze wou nu het saldo van 1000 gld. terugkrijgen maar de procurator van de Jezuiten weigerde haar dat uit te betalen onder het voorwendsel dat ze zou kunnen hertrouwen en dat kapitaal als vaderlijk erfdeel op die manier aan haar kinderen kunnen onttrekken. Ze moest maar zien rond te komen met het winkeltje dat ze hield. Met instemming van haar schoonbroers en -zuster Clemens Augustinus, Paulus en Ida Everaerts, die het

³⁷ SAA, **Parochieregister** MF-K#296 266 (*O.-L.-Vrouw-Noord: dopen 1725-1746*), f° 30r°, 36v°, 43r°, 53r°, 62r°, 74v°, 87v°, 105v°, 113r°. Deodatus overleed reeds op 18 november 1735 en toen woonde het huisgezin op de Handschoenmarkt. Zie SAA, **Parochieregister** 281 (*O.-L.-Vrouw: ovelijdens 1732-1774*), f°

³⁸ SAA, **Notariaat** 4377 (*F.J. Van Paesschen 1737-1738*), op datum.

³⁹ SAA, **Parochieregister** 34 (*O.-L.-Vrouw-Noord: dopen 1725-1746*), f° 113r°.

rekest mede ondertekenden, vroeg ze om tussenkomst van het stadsbestuur, zodat ze het bewuste kapitaal in schijven kon afhalen. Op 18 mei kreeg ze toelating om 200 gld. te lichten en nog eens hetzelfde bedrag na een jaar.⁴⁰

Inmiddels had de Oostenrijkse gouvernante, aartshertogin Maria Elisabeth, op 21 oktober 1738 het octrooi over de medionaten uitgevaardigd. Daardoor mochten een aantal stadsambten aan de meestbiedende verkocht worden en ook het beiaardierschap kwam daarvoor in aanmerking, evenals het luiderschap. Deze nieuwigheid was er gekomen op verzoek van de stad Antwerpen zelf, die op die manier de belabberde stadsfinancies wenste aan te zuiveren. Bij deze gelegenheid werd gezegd dat het stadsbeiaardierschap afwisselend door het Kapittel en het stadsbestuur toegekend werd.⁴¹ Gelukkig beseften de wethouders bijtijds dat een dergelijke regeling nadelig

⁴⁰ SAA, **Privilegekamer** 836 (*Requestboek 1745-1746*), f° 12v°-13v°.

⁴¹ Zie SAA, **Privilegekamer** 1473 (*Officien, I*), f° 170r°: "Translaet uijt het Frans. Maria Elisabeth bij de gratie Godts Coninclijsken Princesse [...] Acte tot de vercoopinge der officien"; 171r°: "D'officie van den stadt beijaerder"; 186r°: "Stadtsbijaerdersschap wordt alternatim bij het Capittel ende de magistraet vergeven sonder medionaet"; 1474 (*Stadsofficien, II*), 1 juli 1746; 1476 (*Privilegien, rechten, enz., van stads-officieren, 16de of 17de eeuw*); 1477 (*Officien der stadt Antwerpen, memorie van de verkochte officien in 1738-1786*), f° 2v° (carillon); 1478 (*Verkochte officien 1738-1778*), f° 19v° (officie van beijaerder); 1479 (*Verkochte stadsofficien, 1738-1781*), f° 1v°: verkoop toegestaan van "L'office de toucher le carillon de la ville"; 1482 (*Stadsofficien, verkoop met instructies en condities, 1738-1794*), f° 1r°: "Octroij pour la vente des offices accordé à la ville d'Anvers par S.R.S. Mme L'Archideuchesse d'Austriche, Gouvernante Generale des Paijs Bas, en date 21 d'octobre 1738"; f° 2r°: L'office a toucher le Carillon de la Ville; 6r°: "Het officie van beyaerder van de stadt"; 1483 (*50jaerige notisie van het verkoopen der statsoffisien die vollegens het octroij van Maria Elisabeth, gouvernante generael dixer Nederlanden, aen de stadt van Antwerpen is vergunt, van 't jaer 1738 tot 't jaer 1788, den 20 April*), p. 9 = f° 5v°: "Lijste van de offisien tot nog ter tydt niet belast sijnde met eenig medionaet"; p. 18 = 10v°: "Het bijhaertschap van O.L.V. toren". Vgl. F. PRIMIS, *Geschiedenis van Antwerpen*, IX/1 (= 23). *Met Oostenrijk en onder de Franschen (1715-1814)*, Iste boek. *De politische orde*, Antwerpen, 1947, p. 29-30.

zou uitvallen voor de bediening van een artistieke functie als die van beiaardier. Derhalve richtten ze op 25 augustus 1739 een verzoekschrift aan de landvoogdes om het medionaat op het stadsbeiaardierschap op te schorten. Voor het decorum en prestige van een zo grote stad zou het ambt best na een concours, aan de meest bekwame kandidaat toegekend worden, te meer daar de stadswedde van de beiaardier slechts 50 gld. bedroeg plus 48 gld. voor het versteken van de voorslag. Voor het overige bestonden zijn inkomsten uit extra diensten voor de kerk en de kapellen, en dat alles leverde een totaal van ongeveer 400 gld. op, maar daarvoor moest hij wel meermaals per dag de helft van de trappen van de grote toren bestijgen. Bovendien kwam het hoogste bod van 50 gld. van een minder bekwame kandidaat en boden de meest bekwamen minder. Daarom vonden de smekelingen het gepast om Hare Hoogheid onderdanig te verzoeken het bewuste ambt van stadsbeiaardier toe te kennen aan iemand die per concours als de bekwaamste zou beoordeeld worden, zonder dat die enige vergoeding aan de stad zou moeten betalen en zonder dat het gezegde octrooi in de toekomst daardoor nadeel of verandering zou ondervinden. De ondertekenaars waren A.A. Van Kessel en J.P. Collin (bijlage I.5). Gregoir geeft een kort uittreksel uit dit rekest en voegt er het antwoord van de landvoogdes aan toe: "Son Altesse Serenissime, aiant eû rapport de cette requête, prenant favorable egard aux raisons y contenues, a permis, comme Elle permet par cette, aux supplians de pouvoir conférer par cette fois, sans préjudice et sans innovation, leur accorde pour la vente des offices de leur collation, l'office de carillonneur de la grande Eglise, qui serait compris dans ledit octroy, à celui qui dans le concours sera jugé le mieux entendu, sans aucune rémunération à la ville. Fait à Bruxelles le 25 Août 1769./ Maria Elisabeth/ Par ord(onnan)ce de Son Altesse Sereniss(ime), J. Le Roy."⁴² In feite werd daardoor gewoon de traditie bestendigd want reeds sinds de 16de eeuw werden de stadsbeiaardiers na een proefspel benoemd. Voor de opvolging van Everaerts werd dus een concours gehouden en volgens een persbericht vanwege de Antwerpse burgemeester en schepenen in de *Gazette van Antwerpen* van 19 en 23 augustus 1740, zou dat gebeuren op 1

⁴² Zonder bronaanduiding. Zie E.G.J. GREGOIR, 'Extraits des archives de la cathédrale et de la ville d'Anvers, relatifs aux organistes, aux maîtres de chapelle, aux carillonneurs, etc.', in: *Documents historiques relatifs à l'art musical et aux artistes-musiciens*, I, Brussel, enz., 1874, p. 19.

september.⁴³ Er kwamen drie kandidaten opdagen, één uit Leuven, één uit Soignies (Zinnik) en één uit Ieper. Deze laatste was Joannes De Gruijtters (1709-1772) en hij kwam als de bekwaamste proefspeler uit de bus. De familienaam komt in verschillende spellingen voor: (de) Gruijt(t)er(s), (de) Gruyt(t)er(s), Grutter(s), enz. Na afloop van het concours diende Joannes De Gruijtters een verzoekschrift in bij het stadsbestuur. Daarin zei hij geboren te zijn in Ieper⁴⁴ en dat door het overlijden van Everaerts, het stadsbeiaardierschap was open gevallen. Die plaats zou bij voorkeur toegekend worden aan een liefhebber die na concours de meest bekwame beiaardier zou blijken te zijn en dat was de verzoeker geworden. Bijgevolg vroeg hij hem de plaats te willen verlenen met alle baten en profijten vandien volgens beschikking van het magistraat en na het afleggen van de vereiste eed. Na het verslag van de kommissarissen over het gehouden concours werd het stadsbeiaardierschap bij collegiale akte van 22 oktober 1740 aan de suppliant toegekend. Voorwaarde was dat hij de beiaardtrommel alle maanden, uiterlijk alle zes weken, zou versteken en er telkens een ander fraai liedje of air op zetten tot tevredenheid van het huidige en het toekomstige magistraat. De nieuwe beiaardier moest in de mate van het mogelijke, ook zorg dragen voor de trommel en alles wat daaraan te pas kwam, zodat die niet in verval zou geraken. Hij moest ook de beiaard persoonlijk bespelen en alles doen wat hem gevraagd werd. Voor het meermaals versteken van de trommel zou hij, zoals gebruikelijk, een vergoeding van 48 gld. genieten boven zijn andere wedden en profijten. De Gruijtters legde zijn eed van trouw aan de stad af op 4 november 1740

⁴³ Zie G. SPIESSENS, 'Muziek uit het Nieuws van toen. Muziekberichten in de Antwerpse Pers: Gazette van Antwerpen, 1719-1804 (6) Beiaardiers gevraagd', in: *Musica Antiqua*, 3 (1986), p. 9, nr. 5.

⁴⁴ Volgens andere bronnen zou hij in Nieuwpoort geboren zijn, waar hij zijn vader Jacques François Jean de Gruytters opvolgde als organist van de O.-L.-Vrouwekerk. In 1736 expertiseerde hij hier de nieuwe beiaard van Peter vanden Gheyn en in 1737-1742 was hij er beiaardier. Volgens de stadsrekeningen werd hij ook betaald voor "gespeeld te hebben met den bas, violon en serpent". Zie E. DEBEVERE, "De beiaard van de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Nieuwpoort", in: *Vlaamse Beiaard Vereniging Magazine*, jg. 16 (2010), nr. 2, p. 6, 10-11.

(bijlage I.5a). De afgevalen kandidaten werden naar huis gestuurd met een vergoeding en bij collegiale akte van 30 december 1740, werd beslist om 5 dukaten aan die van Soignies en 2 dukaten aan die van Leuven te geven, en dat betekende een totale uitgave van 41 gld. 6 st. (bijlage I.5b).

Tijdens het concours had brouwer A.M. Collaert, op bestelling van "baas De Hondt", 62 potten Leuvens bier tegen 10 gld. 17 st. geleverd op de toren en daarvan bleef zijn gekwitteerde rekening bewaard op een niet gedateerd strookje. Maar schepen Knijff ging niet akkoord met deze uitgave en onderschreef dat hij slechts 10 sch. wou betalen voor 20 potten, met de mededeling dat de rest moest betaald worden door hen die het bier gehaald en opgedronken hadden (bijlage I.5c). Met baas De Hondt werd Jan De Hondt bedoeld die in 1732-1742 het torenuurwerk van de kathedraal onderhield.⁴⁵ Joannes De Gruijtters was een veelzijdig muzikant want hij was niet alleen beiaardier maar ook organist, violist, bassist en serpentspeler. In 1743 werd hij als tweede organist toegevoegd aan Christiaen de Trazegnies, hoofdorganist van de kathedraal en sinds 1746 speelde hij ook viool in de H. Sacramentskapel van de kathedraal. Het orgel bespeelde hij tijdens het lof op zon- en feestdagen.⁴⁶ In de *Gazette van Antwerpen* van 10 december 1748 werd zelfs aangekondigd dat er voor een zacht prijsje, een orgel uit de hand te koop was bij "Sr. J. de Gruytters, beyaert-spelder tot Antwerpen". Het ging om een orgel met een manuaal van vier octaven en met vier registers, nl. een holpijp van 4 voet, een prestant, een fluitregister en een mixtuur, kortom een instrument dat geschikt was voor kamerconcerten, kloosters of kerken.⁴⁷

⁴⁵ Vgl. P. VERHEYDEN, 'Het beiaardrepertorium van Joannes de Gruijtters', in: *Beiaardkunst. Handelingen van het eerste congres*, Mechelen, 1922, p. 153.

⁴⁶ L. DE BURBURE, *Notes tirées des archives de la cathédrale de N. Dame d'Anvers* (hs.), 1, p. 49, 58. Vgl. SAA, **Privilegekamer** 3311 (*Anoniem XXe eeuw, Nota's, vooral betreffende de muziek*), los stuk; W. DEHENNIN, *Het muziekleven te Antwerpen in de 17de en 18de eeuw*, Leuven, 1951 (dissertatie), p. 68; C.-A. WAUTERS, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 11 (1985), s.v. 'Gruijtters, loannes de' (kol. 342-344).

⁴⁷ Zie G. SPIESSENS, 'Muziek uit het Nieuws van toen (10) Verkoop van orgels en toebehoorten', in: *Musica Antiqua*, 4 (1987), p. 61, nr. 10.

In april 1749 was Joannes De Grujtters sr. met een aantal collega's, nl. de beiaardiers Jan Jozef Colfs uit Mechelen, Boudewijn Schepers uit Aalst en Pierre-Joseph Le Blan uit Gent en de Gentse organisten Dieudonné Raick en Latour, in Brugge om daar de nieuwe beiaard van Joris Dumery te keuren.⁴⁸ In 1764 is hij blijkbaar ook in Goes geweest om de nieuwe beiaard van Alexius Petit te keuren die gestemd was door de plaatselijke beiaardier-organist A.F. Groneman. En hij oordeelde dat het werk van Groneman ondermaats was.⁴⁹

Grujtters onderhield en restaureerde ook orgels in samenwerking met Henry (II) Pescheur, o.a. in 1733-1734 dat van de O.-L.-Vrouwekerk in Nieuwpoort, en na de dood van Pescheur in 1762 voltooide hij in 1764 de restauratie van het orgel van Zierikzee.⁵⁰ In 1752 adverteerde een Brusselse krant dat bestellingen voor de Mechelse orgelbouwers Boutmy fils & Gibout bij "Sr. Gruyters, carillonneur, marché à l' Oye" konden geplaatst worden.⁵¹ Het is wel de vraag of het hier om de Antwerpse beiaardier ging want in Antwerpen is er geen Ganzenmarkt.

Als organist was Joannes uiteraard ook klavecijnist en dus was het niet verwonderlijk dat hij inschreef op de muziekdrukken *Deuxième livre de clavecin* (Gent, ca. 1750) van Dieudonné Raick en *Troisième livre de pièces de clavecin* (Brussel, F. Harrewyn, ca. 1760) van Josse Boutmy. In de intekenlijsten werd hij "Mr. J. de Gruyters, Carillonneur à Anv(ers)" genoemd. Verder tekende hij in op *VI divertissemens pour le Clavecin, op. 1* (Liège,

⁴⁸ L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Le Carillon de Bruges*, Brugge, 1912, p. 171, 179.

⁴⁹ A. LEHR, *Van paardebel tot speelklok. De geschiedenis van de klokgietkunst in de Lage Landen*, Zaltbommel, 1971, p. 250.

⁵⁰ E.G.J. GREGOIR, *Historique de la facture et des facteurs d'orgues*, Antwerpen, 1865, p. 76; IDEM, *Notice historique sur les sociétés et écoles de musique à Anvers*, Parijs, enz., 1869, p. 74; N. TEEUWEN, 'Ommereis doorgeen de Kerkrekeningen van West-Vlaanderen', in: *De Schalmei*, 4 (1949), p. 110.

⁵¹ J.-P. VAN AELBROUCK, 'Annonces concernant la musique dans les gazettes et périodiques bruxellois au XVIIIe siècle (1741-1780)', in: *Tradition wallonne. Revue annuelle de la Commission royale belge de floklöre*, 4 (1987), nr. 4.

Mlle J. Andrez, ca. 1767) van François-Joseph de Trazegnies, waarin hij betiteld werd als "M. De Gruytters, carillonneur à Anvers", en voor vier exemplaren op *6 Sonate per il Cembalo, op. 4* (Benoît Andrez, Luik, ca. 1770) van F. Krafft, waarin hij als "Mr J. de Gruytters à Anvers" bestempeld werd. Als violist kreeg Joannes weldra moeilijkheden met de gilde der speellieden, die eisten dat hij vrijmeester werd in hun gilde, waartoe het poorterschap vereist was. Daarom diende hij een verzoekschrift in bij het stadsbestuur. Bij het afleggen van zijn concours als beiaardier in 1740, hadden de aanwezige magistraten, nl. de toenmalige thesaurier Joannes Carolus van Heurck, wijlen schepenen Jacobus Gerardus Knyff e.a., hem vrijstelling van het poortersrecht beloofd. Die belofte wou hij nu in de praktijk doen omzetten want hij speelde thans ook viool op de kerkdoksalen en elders, en daarom eiste het gildebestuur van Sint-Job-en-Maria-Magdalena dat hij vrijmeester werd in die corporatie. Daartoe was echter het poorterschap vereist voor vreemdelingen zoals de suppliant, maar met zijn gering inkomen en zwaar huishouden was hij niet in staat om het poortersgeld te betalen. Jonker Alphonsus Ignatius van Halmale, schepenen, werd samen met de thesauriers en de rentmeester op 19 december afgevaardigd om de zaak te onderzoeken. Ingevolge hun verslag werd De Gruijtter op 6 februari 1748 volledig vrijgesteld van het poortersgeld (bijlage VII). Hij werd in elk geval vrijmeester in de Sint-Jobsgilde want op 22 april 1756 werd hij zelfs tot deken verkozen naast serpentist Petrus Franciscus Dufour, een collega-muzikant van de kathedraal.⁵² Uit het rekest van Jan de Gruijtters blijkt nog maar eens dat kerkdienaars niet per se verplicht waren om vrijmeester te worden in de gilde der speellieden. En De Gruijtters was immers kerkbeiaardier, maar toen hij ook als violist buiten de kerk begon op te treden, viel hij uiteraard wel onder het gildewezen. Daar hij zei als violist dienst te doen op de kerkdoksalen en elders, veronderstelde Prosper Verheyden destijds dat hij ook in het theaterorkest speelde en terecht want in 1762 was er reeds een "Gruytters" bedrijvig in dat orkest⁵³ en dat was vermoedelijk Jan en nog niet zijn zoon

⁵² G. SPIESSENS, 'Geschiedenis van de gilde van de Antwerpse speellieden, bijgenaamd Sint-Job-en-Sint-Maria-Magdalena (16e eeuw-1794), 5: 1700-1740', in: *Belgisch Tijdschrift voor Muziekwetenschap*, XLI (1987), p. 88-89.

⁵³ SAA, **Kerken en kloosters** 2115 (*Theater in het Tapissierspand*), niet gedateerd los stuk (a° 1762?). Vgl. E. WILLEKENS, 'Drama en toneel', in: *Antwerpen in de XVIIIde eeuw*, Antwerpen, 1952, p. 286.

Amandus. Op 30 december 1766 was Jan nog steeds violist van de Heilige Sacramentskapel in de kathedraal.⁵⁴ Nog in 1772 speelde een "Grutters" kontrabas of viool: "Dobbel bas ofte viool" in het Redoute-Orkest onder de leiding van Germanus Lemire.⁵⁵ Maar dat kan reeds zijn zoon Amandus geweest zijn.

In februari 1758 leverde Joannes de Gruijtters een klokje voor de Besnijdeniskapel voor een bedrag van 23 gld. 8 st., dat hem door de stad op 14 maart terugbetaald werd.⁵⁶

Op 22 juli 1771 diende hij een verzoekschrift in bij het stadsbestuur. Daarin zei hij dat hij reeds ongeveer 31 jaar benoemd beiaardspeler was en dat hij zijn zoon Amandus het vak geleerd had, zodat die hem behulpzaam kon zijn. Reeds 20 jaar stond zijn zoon hem bij, en die had zich gestadig geoefend en was nu zo bekwaam geworden dat hij zijn vader, zonder overdrijven, overtrof. Wegens zijn vele onpasselijkheden, waardoor hij de beiaard niet meer kon bespelen, had de suppliant zich voortdurend door zijn zoon moeten laten vervangen. Alhoewel een getrouwd man met kinderen, had Amandus zich jarenlang met grote ijver van die taak gekweten uit pure liefde en zonder daarvoor ooit iets te genieten. Indien de suppliant kwam te sterven, zou zijn vrouw beroofd zijn van haar kostwinner en daar ze eveneens bejaard was, zou ze haar ouderdom in armoede moeten slijten. Daarom wenste hij af te zien van zijn ambt ten voordele van zijn zoon die beloofde hem tot aan zijn dood alle lonen en vergoedingen te overhandigen

⁵⁴ L. DE BURBURE, *Notes tirées*, 1, p. 49, 58. Vgl. SAA, **Privilegekamer** 3311 (Anoniem XXe eeuw, Nota's, vooral betreffende de muziek), los stuk.

⁵⁵ Antwerpen, Archief OCMW, d.O.A. 112 (H. Geesttafel & aalmoezeniers: theater), farde "Theater - Redoutes". Vgl. W. DEHENNIN, 'Bronnen voor de Geschiedenis van het muziekleven te Antwerpen', in: *Belgisch Tijdschrift voor Muziekwetenschap*, 8 (1954), p. 29.

⁵⁶ SAA, **Rekenkamer** 192 (1-2-1758/31-1-1759), p. 488-489: "Aen denselven de somme van drijentwintigh ponden acht schellingen Arthois over verschot aen een clocxken voor de Besnijdenis Capelle in february 1758, luyt de rekeninge ende ordonnantie in date 14. meert van densekven jaere, met quitt(anti)e, dus comt hier ... XXIII £ VIII sch."

en na zijn vaders dood, zijn moeder te onderhouden. De smekeling kende de liefde van zijn zoon en het zou hem een hele geruststelling zijn, indien het stadsbestuur met deze regeling akkoord ging. Onder het rekest ondertekenden vader en zoon elk een wederzijdse verklaring over hun overeenkomst. Op dezelfde dag werd Joannes Augustinus vanden Cruijce, schepen, met thesauriers en rentmeester afgevaardigd om de zaak te onderzoeken en verslag uit te brengen. Op 27 juli 1771 gaven de wethouders hun toestemming voor de ambtsverzaking van Joannes en de benoeming van Amandus. De getekende overeenkomsten van beiden werden samen met het rekest in de griffie geregistreerd. Er werden wel enkele voorwaarden gesteld: Amandus moest alle maanden, uiterlijk alle zes weken, de beiaardtrommel versteken en van een fraai liedje of air naar believen van het magistraat voorzien. Hij moest zorgen voor de beiaardtrommel met alles wat eraan te pas kwam want die mocht niet in verval geraken. Hij moest de beiaard persoonlijk bespelen, tenzij hij ziek of onpasselijk was of vooraf toelating van thesauriers en rentmeester had gekregen om zich te laten vervangen. Voor het versteken zou hij, zoals gebruikelijk, een vergoeding van 48 gld. per jaar trekken. Amandus legde de eed af op 1 augustus en betaalde 4 gld. 16 st. voor de burgemeester (bijlage 6). De gestelde voorwaarden kwamen overeen met die voor zijn vader in 1740.

Joannes de Gruijtters sr. (de Gruijters) overleed in juni 1772 en werd op 18 juni in het noordkwartier van de O.-L.-Vrouweparochie begraven met een dienst "Klein lijk" en dat kostte 12 gld. 17 st. Hij woonde toen op de Handschoenmarkt.⁵⁷

Joannes was in 1735 getrouwd met Joseph(in)a Rodriguez en hun eerste kind Amandus Amatus Maria werd in 1736 in Nieuwpoort geboren, zoals blijkt uit diens overlijdensakte van 1805. In Antwerpen werden nog vier kinderen geboren, die allen in de kathedraal (noordkwartier) boven de doopvont werden gehouden: Joannes op 25 november 1741 door Joannes Gomez en Ludovica Coppieters; Gerardus Carolus op 18 augustus 1744 door Gerardus Gilliams en Maria Elisabetta Ooms; de tweeling Joannes Josephus en Anna Elisabetha op 20 november 1747, het jongetje door Josephus Franciscus van der Borch en Joanna Maria Klinck en het meisje door Petrus Meeus en Anna Elisabetha vander Veecken.⁵⁸ Joannes De Gruytters jr. (°1741) is misschien te

⁵⁷ SAA, **Parochieregister** 288 (*O.-L.-Vrouw-Noord: overlijdens 1779-1796*), op datum. Vgl. P. VERHEYDEN, 'Het beiaardrepertorium', p. 151.

⁵⁸ SAA, **Parochieregister** 38 (*O.-L.-V.Noord; dopen 1725-1746*), f° 147r° en 172r°; 39 (*O.-L.-V.Noord; dopen 1747-1770*), f° 11v°. Zie ook G. SPIESSENS,

identificeren als de Antwerpenaar Jan de Gruytters die in 1765 stadsbeiaardier van Oostende werd en in 1807 zou overlijden.⁵⁹ Vermoedelijk was het dus zijn jongere broer Joannes (Josephus) (°1747) die in 1786 organist van de Antwerpse Sint-Andrieskerk zou worden in plaats van de overleden "N. Tresoniers den ouden".⁶⁰ Deze Tresoniers was Gummarus Franciscus (II) de Trazegnies (1717-1786), die in 1770-1785 organist van de Sint-Andrieskerk was.⁶¹ In 1757 hield Joannes De Gruijtters sr. een dochter van Joseph Redein en dus een zuster van de latere vioolcomponist Jan Frans Redein boven de doopvont.⁶² In 1760 was hij getuige van het huwelijk van Valentinus Sneijter/Schneiter/Snijder (°1735) uit Bischofsheim met Petronella Fierens uit Breda en in hetzelfde jaar werd hij peter van hun eerste kind Maria Theresia.⁶³ De vader was ca. 1765 vermoedelijk als hoornist verbonden aan het Antwerps theater (Streijdeneir/Strijdeler) en was dus een collega van De Gruijtters. Hij ging achteraf naar Nantes, waar dochter Marie-Thérèse Schneider een bekende harpiste werd en trouwde met Pierre-Anselme Marchal, een Franse klavecijnist en muziekuitegever.

In 1765 gingen Joannes de Gruijtters sr. en zoon Amandus met hun respectievelijke echtgenotes Josepha Rodriguez en Anna Catharina de Leeuw, een lening van 200 gld. aan vanwege Isabella Maria Borckx. In dit document

'Muziekleven en muzikanten te Antwerpen, 1700-1750', in: *Jaarboek van het Vlaams Centrum voor Oude Muziek*, 1, Peer, 1985, p. 83.

⁵⁹ Zie J.-P. HAUTEKIET, 'De beiaard van het feest- en cultuurpaleis van Oostende, in: *Vlaamse Beiaard Vereniging Magazine*, jg. 16, nr. 3/2010, p. 16, 20. C.-A. WAUTERS, 'Gruijtters, Ioannes de', in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 11 (1985), kol. 342-344.

⁶⁰ Rijksarchief Antwerpen (RAA), **Oud kerkarchief Sint-Andries**, *Resolutieboek 1674-1793*, I, p. 96. Jean de Gruytters bleef hier tot minstens 1789 organist.

⁶¹G. SPIESSENS, 'Het Antwerps muzikantengeslacht De Trazegnies (17de, 18de en 19de eeuw), 3: Gummarus Franciscus de Trazegnies (II)', in: *Musica Antiqua*, 6 (1989), p. 117.

⁶² SAA, **Parochieregister 24 (O.-L.-Vrouw-Zuid: dopen 1754-1769)**, f° v° (29 juni 1757).

⁶³ SAA, **Parochieregister 200 (O.-L.-V. Zuid; huwelijken 1730-1778)**, f° 114v° (15 mei 1760); **Parochieregister 113 (Sint-Andries; dopen 1757-1772)**, f° 24r° (27 november 1760).

werd Joannes "bejaard speelman deser stadt" genoemd⁶⁴ en waarschijnlijk werd daarmee beiaard-speelman bedoeld (en niet bejaard).

Joannes De Gruyters sr. was ook componist en in 1746 legde hij een beiaardrepertoire van 194 stukken aan, meestal bewerkingen van klavecimbelstukken. Het handschrift bleef sinds 1922 in de bibliotheek van het Antwerpse Conservatorium bewaard (MS 17.761) en werd voortreffelijk beschreven door Prosper Verheyden.⁶⁵ Onmiddellijk na zijn benoeming in Antwerpen was Joannes De Gruyters ook begonnen met een verzameling versteekbladen die na zijn dood zou voortgezet worden door zijn zoon Amandus. Het handschrift bestaat uit 109 losse bladen en loopt van 17 november 1740 tot 19 september 1804. Het bleef bewaard in de Mechelse beiaardschool (zie verder infra rubriek *Repertoire*).

In het Antwerpse stadsarchief berust verder een versteektractaat *Regelement ofte manieren om alle trommels, dienende tot beijaertspelen te versteken*, dat ook aan Joannes De Gruyters sr. toegekend werd op grond van het geschrift en de muziekvoorbeelden die allen uit diens beiaardboek van 1746 getrokken zijn.⁶⁶

⁶⁴ SAA, **Notariaat** 4091 (*J.B.M. van Hencxthoven: Protocollen, staten en rekeningen 1765*), nr. 73?, op datum (21 mei 1765). Dit document werd ons doorgespeeld door G. VAN HEMELDONCK en H. LAMBRECHTS, die wij daarvoor van harte danken.

⁶⁵ P. VERHEYDEN, 'Het beiaardrepertorium', p. 166-184. Zie ook F. DELEU, 'Beiaardmuziek', in: (red.) H. DACQUIN & M. FORMESYN, *Brugge, belfort en beiaard*, Brugge, 1984, p. 113-115.

⁶⁶ L. JANSSENS, 'Antwerpse versteekhandleiding van Joannes De Gruyters. Regelement ofte manieren om alle trommels dienende tot beijaert spelen te versteken', in: *Magazine Vlaamse Beiaard Vereniging*, jg. 9, nr. 2 (juni 2003), p. 10-17; E. MARIËN & M. HALSTED, *Rules For Programming All Carillon Playing Drums. Regelement ofte maniere om alle trommels dienende tot beijaert spelen te ver(steken). By Joannes De Gruyters. English version of the text and photocopies of the original manuscript. Translated and Edited (= Carillon Music From The University of Michigan No. 16)*, 2004.

Het oude 17de-eeuwse beiaardklavier, waarin Joannes de Gruijters zijn naam heeft gegrift, bleef bewaard in het Antwerpse museum *Klank van de Stad*, gehuisvest in het voormalige Vleeshuis.⁶⁷

Amandus Amatus Maria de Gruijter was evenals zijn vader, een all round muzikant. Naast zijn dubbele functie als stads- en kerkbeiaardier in de kathedraal, waarin hij zijn vader Joannes in 1771 opgevolgd was, speelde hij ook viool in het instrumentale kerkensemble van de kathedraal. Bovendien was hij violist en contrabassist in het theaterorkest⁶⁸ en in 1765-1791 organist van de Sint-Joriskerk.⁶⁹

Evenals zijn vader Joannes, tekende hij in op een klavecimbelboek van François Krafft, nl. *6 Sonate per il Cembalo, op. 4* (Benoît Andrez, Luik, vóór 1770) en daarin werd hij "Mr Amand Aimé Marie de Gruytters, Carillionneur de l'Abbaye de St Michel à Anvers" genoemd. In de lijst der intekenaars op *Quatre Sonates pour le clavecin, op. 5* (Parijs, Le Menu, s.a.) van Pieter Jozef Van den Bosch, werd hij betiteld als "M. Amandus de Gruytters, carillonneur de la ville et et de la cathédrale et organiste de la par[oisse] de S. George à Anvers" en op *Six divertissemens pour le Clavecin, op. 2*, van François-Joseph de Trazegnies, als "Gruytters, carillonneur de la ville et organiste de St George à Anvers". In op. 3 van dezelfde componist werd hij eveneens "Mr. Amade De Gruytters, carillonneur de la Ville & de la cathedrale & Organiste de la Par(oisse) de S. George à Anvers" genoemd en ook zo in *Six sonates à deux violons, op. 1* van Jan-Bapitist Van Hoof: "Mr. Amandus de Gruytters,

⁶⁷ J. HAAZEN, *Rond de zingende toren, Antwerpen, 1979*, p. 64-65; J. LAMBRECHTS-DOUILLEZ, *Catalogus van de muziekinstrumenten uit de verzameling van het Museum Vleeshuis, Antwerpen, 1981*, p. 38, nr. 78.

⁶⁸ E.G.J. GREGOIR, *Notice historique sur les sociétés*, p. 74-75; IDEM, *Les artistes-musiciens belges aux XVIIIe et XIXe siècles*, Brussel, enz., 1, 1885, p. 115-116, die hem verkeerdelijk de voornaam *Armand* gaf en hem in het jaar 1813 liet sterven; R. EITNER, *Biographisch-Bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten der christlichen Zeitrechnung bis 1870*, Leipzig, s.a. [1900-1904], 4, p. 397; W. DEHENNIN, *Het muziekleven te Antwerpen in de 17de en 18de eeuw*, Leuven, 1951 (dissertatie), p. 116.

⁶⁹ RAA, Sint-Joriskerk, **Rekeningen**, passim.

Carillonneur de la Ville & de la Cathedrale & Organiste de la Par. de S. George à Anvers". In laatstgenoemd werk werd ook een "Mr. J. de Gruytters, carillonneur d' Ostende" als intekenaar vermeld en men kan zich afvragen of dat een familielid was van de Antwerpse beiaardiers van die naam, eventueel Amandus' broers Joannes (II) of Joannes Josephus of reeds zijn zoon Johannes Bernardus Josephus (°1765).

Het beiaardierschap van de Sint-Michielsabdij bediende hij vermoedelijk voordat hij in 1771 dat van de kathedraal overnam van zijn vader en bijgevolg zou men het boek van Krafft vóór dat jaar kunnen dateren.⁷⁰

Het organistschap van de Sint-Joriskerk bekleedde hij sinds 1765 en bleef hij tot 1791, en dus gelijktijdig met zijn stadsbeiaardierschap, uitoefenen.⁷¹

Op 4 juli 1772 aanvaardde Amandus De Gruijtters, beiaardier en muzikant, de zestienjarige Carolus Benedictus Reyssen als leerling en daartoe sloot hij een contract af met de vader, Carolus Reijssen uit Wijnegem. Amandus zou de jongen op beiaard en andere instrumenten leren spelen en hem de muziek bijbrengen voor zover de jongen dat aankon. De leertijd zou vier jaar duren, beginnen op 1 september 1771 en eindigen op 1 september 1775. De leerling zou logies en de kost krijgen in Amandus' huis en zijn kleren en lijnwaad zouden onderhouden worden. De jongen van zijn kant moest opletten en zijn werk doen, o.a. gratis de beiaard en andere instrumenten bespelen op wens van de meester. Indien de jongen zich niet gedroeg of niet gehoorzaamde, zodat de meester hem zou moeten doorzenden, moest de vader alle onkosten voor kleren en lijnwaad aan Amandus terugbetalen (bijlage IX).

In een brief van 20 september 1796 (4e jour complémentaire, an IV) aan het stadsbestuur stelde de beruchte Dargonne voor om ook het beiaardspel op te schorten: "Je crois que le moment est arrivé où l'on pourrait interdire l'usage des cloches et du carillon". En dat werd toen principieel goedgekeurd door de gemeenteraad. In 1797 werd het klokgelui, behalve dat van de poortklok,

⁷⁰ Zelfs zouden we het werk vóór 1770 mogen dateren want intekenaar Jan Thomas Baustetter werd nog "Prêtre à Anvers" zonder meer genoemd, dan wanneer die in 1770 tot zangmeester van de Antwerpse kathedraal benoemd werd en dus toen vermoedelijk wel met deze ronkende titel zou vermeld worden zijn.

⁷¹ Zie RAA, **Sint-Joriskerk**, Rekeningen.

over het algemeen door de Franse bezetter verboden.⁷² De wedde van de beiaardier bleef evenwel doorlopen, minstens t/m 1799, zodat men mag veronderstellen dat de opschorting er in feite niet gekomen is.

Amandus trouwde op 8 november 1762 in de Sint-Jorisparochie met Anna Catharina de Leeuw en de getuigen waren Joannes de Gruijtters en Franciscus Guilielmus de Leeuw.⁷³ Eerstgenoemde getuige was de vader van de bruidegom en de tweede, vermoedelijk die van de bruid, en die is ongetwijfeld te identificeren als de gelijknamige muzikant van het theaterorkest. Het echtpaar kreeg acht kinderen die allen in de kathedraal boven de doopvont gehouden werden: Johannes Bernardus Josephus op 13 augustus 1765 door Bernardus Josephus Janssens en Josepha Francisca Rodriguez; Maria Anna Antonia op 20 april 1767 door Joannes De Gruijtters en Maria Cornelia De Leeuw; Franciscus Josephus op 17 maart 1769 door Franciscus Guilielmus De Leeuw en Maria Elisabetha Ooms; Maria Josepha Catharina op 20 september 1770 door Josephus Joannes Hondemarck en Maria Elisabeth Marcelis; Ludovicus Amandus Josephus op 29 november 1772 door Daniel van de Velde en Maria Cornelia De Leeuw; Josephus Joannes Baptista Michael op 14 november 1774 door Joannes Baptista Michael Josephus Van Hencxthoven en Catharina Claes; Alexander Joannes op 28 december 1775 door E.H. Jacobus Alexander De Jonghe, onderpastoor van Sint-Joriskerk, en Joanna Maria Lambrechts; Carolus Joannes op 2 november 1777 door Joannes Van Hoof en Anna Catharina van den Dyck. In al deze doopakten werd telkens de leeftijd van beide ouders opgegeven en gezegd dat de vader uit Nieuwpoort kwam en dat de moeder in de Sint-Joriskerk gedoopt was.⁷⁴ De peter Joannes Van Hoof is

⁷² L. THEUNISSENS, *Aanteekeningen van Jan Peter Van Dyck, kerksluiters en opperluiders der kathedraal van Antwerpen over geschiedkundige en wetenswaardige voorvallen deze kerk betreffende, in den troebelen tijd (16 september 1782 tot 2 december 1804) in orde gebracht en volledigd*, Antwerpen, 1892, p. p. 98, noot 1.

⁷³ SAA, **Parochieregister** 261 (*Sint-Joriskerk: huwelijken 1747-1796*), f° 52r° .

⁷⁴ SAA, **Parochieregister** 24 (*O.-L.-Vrouw-Zuid: dopen 1754-1769*), f° 127v°, 148r°, 172r°; 25 (*O.-L.-Vrouw-Zuid: dopen 1770-1778*), f° 10v°, 38v°, 58v°, 70r°, 89r°. Vgl. P. VERHEYDEN, 'Het beiaardrepertorium', p. 159, die evenwel geen archiefbronnen opgeeft. Zoon Franciscus Josephus werd na de dood van zangmeester Jan-Thomas Baustetter in 1789, kapelaan in de kathedraal, en achteraf secretaris van de bisschop van Antwerpen, pastoor in Gierle en rector van het klooster der Zusters van het H. Hart van Jezus in Antwerpen, waar hij op 28 september 1844 overleed. Zie P. VERHEYDEN, 'Het beiaardrepertorium', p. 163. Over Jan-Thomas Baustetter zie G. SPIESSENS, 'De Antwerpse organist, zangmeester en componist Joannes Thomas Baustetter

misschien te vereenzelvigen met Jan-Baptist Van Hoof, violist in het theaterorkest en componist.⁷⁵ Doopvader Bernardus Josephus Janssens is vermoedelijk te identificeren als Franciscus Bernardus Josephus Janssens, muzikant in het theaterorkest en muziekmeester in de Sint-Caroluskerk.⁷⁶ Daniel van de Velde is misschien dezelfde als theatermuzikant Van de Velde. In 1765 gingen Amandus en zijn vader Joannes de Gruijters sr. met hun respectievelijke echtgenotes een lening van 200 gld. aan vanwege Isabella Maria Borckx (zie supra).

In 1770 kreeg Amandus toelating van het schepencollege om over te gaan tot de verkoop van het huis *Den Rooden Sleutel* in de Schrijnwerkersstraat.⁷⁷ Begin september 1784 diende Amandus een rekest in bij het stadsbestuur, waarin hij zei dat hij als weduwnaar en aangestelde erfgenaam van wijlen Anna Catharina de Leeuw, volgens hun wederkerig testament van 15 februari 1764 voor notaris J.B.M.J. van Hencxthoven, oppervoogd geworden was van hun beider zeven minderjarige kinderen. Kort vóór het overlijden van zijn vrouw was haar oom, Adrianus Kerssemans, in Meerle bij Hoogstraten, overleden en had een hoeve *Het Oosteneynd* met landerijen nagelaten, waarvan Amandus en kinderen een derde paart geërfd hadden. Hij verzocht het stadsbestuur om dat eigendom te mogen verkopen. Op 10 september werd een kommissaris van stadswege aangesteld om de zaak te onderzoeken en op 15 september kreeg Amandus de gevraagde toelating.⁷⁸

Volgens de volkstelling van 1796 (an IV) was Amandus ("Amantes") toen zestig jaar en werd hij "musicien & carillonneur" genoemd. Hij woonde als huurder op de Lombaardenvest 82, met vijf kinderen: Catrina, 33 jaar; Joannes, 32 jaar, marchand; Franciscus, 29 jaar, priester; Lodowikus, 27 jaar, en Joseph, 25 jaar, allebei marchand. Ten slotte was er nog een zeventienjarige student, Thomas Coupez, en een 60-jarige dienstbode, Maria Boijens, in huis.⁷⁹ Op 16 september 1798, werd het huis van Amandus de

(Anholt, ca. 1723-Antwerpen, 23 januari 1789)', in: *Yearbook of the Alamire Foundation*, 4 (Leuven-Peer, 2000), p. 193-232.

⁷⁵ Zie G. SPIESSENS, 'Een Antwerpse violist en componist van Lierse komaf: Jan-Baptist Van Hoof (Lier, 1736-Antwerpen, 1813)', in: *Postfactum. Jaarboek voor Geschiedenis en Volkskunde. 1. Provincie Antwerpen*, Antwerpen, 2009, p. 187-221.

⁷⁶ Zie E. VANDER STRAETEN, in: *Biographie Nationale: J.-F.-J. Janssens, compositeur de musique*, Brussel, (1866), p. 8;

⁷⁷ SAA, **Privilegekamer 861**(*Requestboek 1770-1771*), f° 89r°-v°. (17 en 28 augustus 1770).

⁷⁸ SAA, **Privilegekamer 879** (*Requestboek 1785-1786*)?, f° 33r°-v°.

⁷⁹ SAA, **Telling jaar IV** (1796), 3de wyck, p. 471, nr. 1384.

Gruyter op de Lombaardevesr, tijdens de jacht op priesters, grondig doorzocht.⁸⁰

Amandus De Grujtters overleed op 23 juni 1805 (4 Messidor an XIII) als 69-jarige weduwnaar van Catherine De Leeuw. Hij was geboren in Nieuwpoort als zoon van Jean en van Josephine Rodriguez. Het overlijden werd bij de Burgerlijke Stand gemeld door zijn zonen Jean de Gruytters, handelaar, 39 jaar, en Louis Amand Joseph de Gruytters, handelaarsbediende, 33 jaar (bijlage).⁸¹

Opvolger werd Josephus de Grujtters (°1774), vierde zoon van Amandus, en die was toen 31 jaar. Reeds twee jaar later, nl. op 1 mei 1807, nam hij ontslag en deed dat via een brief aan burgemeester Werbrouck. Hierin zei hij dat zijn dagelijkse bezigheden hem zodanig in beslag namen dat hij reeds

⁸⁰ E. POFFÉ, *Antwerpen in de XVIIIe eeuw na den inval der Franschen*, Antwerpen, 1897, p. 25.

⁸¹ Antwerpen, **Burgerlijke stand**, An 13, nr. 1611 (RAA, microfilm 682.953): "Amand Aimé Marie Degruytters, 69 ans, mort le 4 messidor/ Le cinq messidor an treize, a dix heures du matin, par devant nous Jacques Joseph Hebrant, officier de l'état civil de la ville d'Anvers, adjoint au maire, le remplaçant d'après son autorisation. Déclaration de décès de Amand Aimé Marie Degruytters, carillonneur de la ville, mort le quatre messidor an treize, a deux heures du matin, dans sa demeure, section troisieme, n° 138, âgé de soi-xante neuf ans, natif de Nieuport, département de la Lys, veuf de Catherine de Leeuw, fils de feux Jean et de Josephine Rodriguez, a été faite par Jean de Gruytters, âgé de trente neuf ans, négociant, demeurant à Anvers, section troisieme, n° 138, fils du décédé, et par Louis Amand Joseph de Gruytters, âgé de trente trois ans, commis négociant, demeurant à Anvers, section troisieme, n° 367, aussi fils du décédé, Et nous en avons rédigé le present acte, dont lecture a été faite aux deux comparants, lesquels ont signé avec nous./ [ges.:] Jean Degruytters; Louis Amand Jos(eph) De Gruytters; [onleesbare signatuur]; Jacq(ues) Hebrant." Vgl. P. VERHEYDEN, 'Beiaardrepertorium', p. 160; E.G.J. GREGOIR, *Historique de la facture*, p. 114-117; IDEM, *Les artistes-musiciens*, die beweert dat Amandus in 1813 overleed; IDEM, *Littérature musicale. Documents historiques relatifs à l'art musical et aux artistes-musiciens*, 2, Brussel, enz., 1874. p. 139-140.

tien maanden niet meer in staat geweest was om zijn ambt van beiaardier persoonlijk te bedienen. Van dag tot dag zag hij zich minder in de mogelijkheid om zijn taak naar behoren te vervullen en daarom stelde hij zijn kozijn Jean Janssens als vervanger voor. Deze laatste bezat de nodige hoedanigheid en stiptheid om die taak tot eer en voldoening van het publiek te volbrengen. Op 12 mei 1807 werd Janssens, die de vereiste bekwaamheid had voor het ambt en zich daarop reeds een tijdje toelegde, benoemd tegen hetzelfde salaris, dat op 15 mei zou ingaan. Janssens zou een copie van deze benoemingsakte krijgen (bijlage I.7a-b). Men mag dus veronderstellen dat hij reeds minstens tien maanden als vervanger voor Josephus de Gruijters was opgetreden. Op 31 oktober 1820 werd een lijst opgemaakt van het dienstdoende stadspersoneel en daarin werd gezegd dat beiaardier J(ea)n B(aptis)te Janssens in Antwerpen geboren werd.⁸² Vermoedelijk was dat ca. 1774 want hij was immers een kozijn en dus allicht een leeftijdgenoot van Josephus de Gruijters (°1774). Misschien was hij een zoon van Franciscus Bernardus Josephus Janssens, die peter geweest was voor één van Amandus' kinderen (zie supra).

Pas 24 jaar later, nl. op 8 april 1831, legde Janssens de eed van trouw af in handen van burgemeester Le Grelle want pas per nationaal decreet van 5 maart van dat jaar werd een dergelijke eed voorgeschreven. De benoemde moest met luide stem de eed van trouw aan de regent, de grondwet en de wetten van het Belgische volk aflezen (bijlage I.7c).

Jan-Baptist Jozef Janssens bleef in dienst tot in 1833 want op 25 juli van dat jaar maakte het stadsbestuur in de twee talen bekend dat er een plaats van stadsbeiaardier te begeben was. De gegadigden konden hun kandidatuur indienen voor 15 augustus (bijlage I.8a).

Er waren vier kandidaten voor de opvolging van Janssens, nl. Winant Servais

⁸² SAA, **Modern Archief** 96 (*Personeel*), farde "Personeel. Naamlijsten van het personeel en loonstaten 1795-1831", los stuk: "Etat nominatif des fonctionnaires & employés de la ville d'Anvers" [toegevoegd:] "31 8ber 1820".

uit Hasselt, Louis Witmann uir Mechelen,⁸³ Jacques Herreyens uit Antwerpen en Van Hoogstraeten uit Tienen. Op 24 augustus 1833 werd concours gehouden onder het voorzitterschap van schepenen R.J. De Backer en Janssen Janssens, met C.S. Janssens, G.J.J. Kennis en Jaques De Gruytters als scheidsrechters. Van Hoogstraeten trok zich terug en trad alleen op als uitvoerder. Elk van de drie kandidaten moest drie "airs" spelen, Servais tussen 15u30 en 16u, Herreyens tussen 16u en 16u30 en Witmann tussen 16u30 en 17u. Om 17u gingen de examinatoren naar beneden tot bij de commissie die over het resultaat moest beslissen. Winant Servais kwam als meest geschikte kandidaat uit de bus (bijlage I.8b). De drie examinatoren waren C.S. Janssens, G.J.J. Kennis en Jaques De Gruytters. Laatstgenoemde was ongetwijfeld een afstammeling van de Antwerpse stadsbeiaardiers De Gruytters. C.S. Janssens was misschien een afstammeling van de voorgaande stadsbeiaardier J(ea)n B(aptis)te Janssens. G.J.J. Kennis was ongetwijfeld Guilielmus Jacobus Josephus Kennis, zoon van Willem Gommaar, zangmeester van de Leuvense Sint-Pieterskerk en componist. Zelf was G.J.J. Kennis sinds 1802 muziekmeester van de Antwerpse kathedraal en hij was eveneens componist.⁸⁴ In december 1833 stelde het stadsbestuur een modelcontract op voor de benoemde kandidaat en daarin werden diens taken en wedde beschreven (bijlage VIII.2).

Uiteindelijk werd niet Servais benoemd maar wel Jan Frans Volckerick, die blijkbaar zelfs geen deel genomen had aan het concours. Zijn benoeming gebeurde trouwens pas een jaar later maar vermoedelijk had hij in het afgelopen jaar de beiaard reeds bespeeld om het stadsbestuur uit de nood te helpen.

Op 19 december 1834 werd hij benoemd als stadsbeiaardier en op 23 december werd hem dat door burgemeester Gérard Le Grelle en schepenen per brief meegedeeld. Zijn salaris zou 800 frs. (per jaar) bedragen met ingang van 1 januari 1835 en dat bedrag bleef behouden tot in 1864.⁸⁵ Hij

⁸³ **Lodewijk Witmann** was tot 1847 stadsbeiaardier van Mechelen en tot 1853, beiaardier van Sint-Jacob-op-Koudenberg in Brussel. Zie (red.) G. HUYBENS, *Beiaarden en torens in België*, Gent, 1994, p. 37

⁸⁴ H. BAECK-SCHILDERS, 'De Lierse muzikanten Kennis in Antwerpen', in: *Musica Antiqua*, 13 (1996), p. 137-139.

werd uitgenodigd om zich op 27 december in het "hotel de la Régence" oftewel stadhuis aan te bieden om de eed van trouw af te leggen, zoals voorgeschreven door het decreet van 20 juli 1831 van het Nationaal Congres (bijlage I.8c-d). Deze formaliteit ging vooraf aan zijn indiensttreding (bijlage I.8c-d). Bij zijn benoeming was Volckerick pas 19 jaar. Behalve stadsbeiaardier was hij ook pianoleraar o.a. aan het Sint-Ignatiuscollege en het Sint-Jozefinstituut.

Jan Frans Volckerick was op 14 april 1815 in Antwerpen geboren als zoon van de toen 36-jarige Cornelius Johannes Baptist en van de 33-jarige Aldegonda de Swert uit Vorst, met als getuigen Joannes Michael Anthony en Franciscus Helsens.⁸⁶ Vader Volckerick was goudsmid en woonde op de Grote Markt. In 1822 werd Jan Frans Volckerick op zevenjarige leeftijd koorknaap in de kathedraal. Op 17 november 1841 trouwde hij met Catharina Dingemans (°Antwerpen, 1817). Het echtpaar kreeg minstens vier kinderen. Maria werd geboren op 11 februari 1842 en de aangifte bij de Burgerlijke Stand gebeurde met als getuigen haar 63-jarige grootvader Cornelius Joannes Baptista Volckerick, zilversmid, en de 30-jarige Adrianus Matheus Josephus Dingemans, steendrukker, die vermoedelijk een broer van de moeder was. Dit meisje overleed reeds in 1844.⁸⁷ De geboorte van Maria Aldegonda op 5 maart 1849 werd bij de Burgerlijke Stand gemeld met als getuigen haar 70-jarige grootvader Cornelius J.-B. Volckerick, zilversmid, en de 27-jarige Rembertus Volckerick, goudsmid en vermoedelijk een jongere broer van de vader.⁸⁸ Elisabeth Maria werd op 26 september 1851 geboren en de aangifte

⁸⁵ In een brief van het Antwerpse stadsbestuur aan het Mechelse magistratuur d.d. 7 oktober 1864 werden de jaarlonen van het torenpersoneel van de kathedraal meegedeeld en dat van de beiaardier bedroeg toen 800 frs. per jaar -dit bedrag was vastgesteld in het budget van 1834. Zie SAA, **Privilegekamer** 3112 (*P. Genard, Nota's nr. 28: O.-L.-V.-kerk ... Beiaard*), farde "Klok Carolus - Beiaard", aria's van de stadstrommel sedert 1841.

⁸⁶ Antwerpen, **Burgerlijke Stand**, a° 1815, nr. 721 (RAA, Microfilm 671.353). Zijn vader was toen 36 jaar en afkomstig uit de parochie van O.-L.-Vrouw-Noord, zijn moeder was er 33 jaar en afkomstig uit Vorst. Vgl. G. SCHMOOK & W. DEHENNIN, 'Vier Antwerpse gebouwen rond één Frans sonnet van de Laet en een handvol beiaardmuziek van Volckerick', in: *Antwerpen*, V (december 1959), p. 177.

⁸⁷ Antwerpen, **Burgerlijke Stand**, geboorten a° 1842, nr. 327 (RAA, Microfilm 671.449); overlijdens a° 1844, nr. 323, 17 februari 1844 (RAA, Microfilm 682.972).

gebeurde met als getuigen nogmaals de vaderlijke grootvader, toen 73 jaar, en de reeds genoemde Adrianus Mattheus Josephus Dingemans, steendrukker, die toen 40 jaar was. Joannes Felix werd op 1 september 1853 geboren en de aangifte gebeurde weer door dezelfde grootvader en de 40-jarige Gregorius Felix Volckerick, goudsmid en vermoedelijk een jongere broer van de vader.⁸⁹ In al deze akten werd Jan Frans Volckerick "kunstmuzikant" genoemd en zo ook in 1852, 1855 en 1857, als getuige bij de aangiften van de geboorte van drie oudere kinderen van zijn broer Henri Frans Volckerick, goudsmid. Bij de jongste twee kinderen van deze broer in 1859 en 1860 werd hij "muziekant" genoemd.⁹⁰

Jan Frans Volckerick woonde achtereenvolgens in de Hoogstraat, Lange Koepoortstraat, Grote Pieter Potstraat en op de Grote Markt, nr. 18 in 1856, in nr. 26 in 1856 en in nr. 30 in 1897.

In 1864 gaf Jan Frans Volckerick het stadsbeiaardierschap op en werd goudsmid-juwelier zoals zijn vader, die in 1859 overleden was en wiens goud- en zilverwinkel op de Grote Markt, nr. 30, hij voortzette maar die vooral door zijn vrouw gerund werd. Hij werd vereerd met het Burgerkruis 1e klas.⁹¹

Hij overleed op 21 februari 1897 op 82-jarige leeftijd in de woning van zijn dochter Maria Aldegondis, weduwe Vermeulen, en was toen weduwnaar van Catharina Dingemans en zonder beroep. Hij kreeg een plechtige uitvaart in de kathedraal en werd op 24 februari op het Kielkerkhof begraven.⁹²

⁸⁸ Antwerpen, **Burgerlijke Stand**, geboorten a° 1849, nr. 567 (RAA, Microfilm 671.454)

⁸⁹ Antwerpen, **Burgerlijke Stand**, geboorten a° 1851, nr. 2277) (RAA, Microfilm 671.456); a° 1853, nr. 2158 (RAA, Microfilm 671.458).

⁹⁰ Antwerpen, **Burgerlijke Stand**, a° 1852, nr. 1652 (Henricus Cornelius Joannes Baptista); a° 1855, nr. 923 (Euphrosina Eulalia); a° 1857, nr. 2392 (Eulalia Euphrosina Cornelia); a° 1859, nr. 558 (Victoria Joanna Henrica); a° 1860, nr. 1357 (Bertha Maria Elisabeth).

⁹¹ Zie G. SCHMOOK & W. DEHENNIN, 'Vier Antwerpse gebouwen', ibidem.

⁹² Antwerpen, **Burgerlijke Stand**, a° 1897, nr. 724 (RAA, Mf 2.192.011): "Akte N° 724/ Groote markt N° 30 Sn. 1/ overleden 21 Februari/geboren 14 April 1815/ Den vierentwintigsten der maand februari van het jaar duizend achthonderd zeven en negentig, ten twaalf ure des middags, OVERLIJDENSAKTE van Joannes Franciscus Volckerick, zonder beroep, oud

Volckerick was een belangrijk componist, die een aantal beiaardwerken in handschrift naliet.⁹³ Deze berusten enerzijds in het Antwerpse *Letterenmuseum* (V 743 H) en anderzijds in de *Brees Carillon Library* (*Bok Singing Tower*) in Lake Wales/Florida (twee hss. van 1835-1850). In Antwerpen bleef o.a. zijn meest originele beiaardwerk bewaard, nl. de *12 Préludes mélodiques, arrangées pour le carillon*, die in 1841 opgetekend werden en vermoedelijk eigen composities zijn.⁹⁴ Daarnaast arrangeerde Volckerick stukken van Mozart, Haydn, Steibelt, Grétry, Rossini, Clementi, Donizetti, Bellini, Adam, Moscheles, Huberti en vele anderen (zie infra rubriek *Repertoire*). Maar hij componeerde en publiceerde ook koorwerken en sololiederen met piano/orkest zoals *Rederijkerslied* (1835), *De Meimaend*, (1850), romances met orkest- of pianobegeleiding zoals *De Gondel* (1851), *De Vaendrig van Navarre* en *Ontrouw* (1853) en sololiederen: *Geloof ze niet*, *Zo zuiver als een lelie*, *Het verlaten meisje*, *Vegeet mij niet*, *Haar alleen* (*Spaensch refrein*) en het populaire *Roosje uit de dalen*.⁹⁵ Verdere werken,

eeenen tachtig jaar tien maanden en zeven dagen, geboortig van Antwerpen, aldaar gehuwd, in zijne woning overleden op eenentwintig februari dezes jaars, ten tien ure des avonds, weduwnaar van Caharina Dingemans, zoon van wijlen Cornelius Joannes Baptista Volckerick en van wijlen Aldegonda De Swert. Volgens de aangifte aan mij gedaen door Henri Beneck(?), oud zevenentwintig jaar, lijkbezorger, en door Laurentius Beneck!?, gazbediende, oud vijfentwintig jaar, beiden kozijnen, alhier gehuwd. Aldus ten stadhuize in dubbel opgemaakt en door mij, ondergeteekende Burgemeester der stad Antwerpen, ambtenaar van den burgerlijken stand, en zulks wel na mij van het voorschreven overlijden te hebben verzekerd. En na voorlezing dezer hebben de comparanten benevens mij geteekend, goedgekeurd de opvoeging van een oude doorhaling van drie woorden. [get.] H. Beneck [get.] L. Beneck [get.] J. van Rijswijcke."

⁹³ F. DELEU, 'Beiaardmuziek', p. 115-116.

⁹⁴ Uitgegeven door J. VAN DER ENDE, *Préludes Melodiques voor beiaard, 1841. Joannes Franciscus Volckerick, stadsbeiaardier van Antwerpen. Voor praktisch gebruik bewerkt*, Dordrecht, 1990.

⁹⁵ M. A. HALSTED, *Carillon Music of J.F. Volckerick (1815-1897): some recently discovered Manuscripts*, Riverside/California, 1973; J. HAAZEN, *Rond*

zoals *Dona Laura*, staan vermeld in persberichten, concertprogramma's en recensies, enz., of werden als bijlage in een literair tijdschrift gegeven, zoals *Belgies heil* en *Lentezang*.⁹⁶

Wedde (bijlage II)

In 1650 bedroeg de beiaardierswedde nog steeds 50 gld. per jaar. Daarin was 10 gld. vervat voor het spelen van de wekelijkse mis van de H. Besnijdenis. In 1651 werd in de rekeningen nog gepreciseerd dat de wedde zelf eigenlijk 40 gld. bedroeg maar dat er 10 gld. bijkwam voor de wekelijkse Besnijdenismis (bijlage II.1). Behalve deze laatste werden ook nog de Driekoningenmis en de wekelijkse woensdagse mis bedoeld, zoals blijkt uit enkele latere rekeningen (1679-1688) en uit de *Ordonnantie Albertine* van 1665 (en 1720).⁹⁷

Bij de benoeming van Franchois de Wever in 1687 kwam er behalve de genoemde diensten, nog een vaste taak bij, nl. om alle vrijdagen van 11u tot 12u te beieren (zie supra).

Sinds 1654 werd meestal de volledige wedde van 50 gld. zonder meer opgegeven (bijlage II.2). In de loop der jaren vergat de beiaardier blijkbaar dat de bijkomende diensten voor de Besnijdenis- en Driekoningenmis in zijn wedde begrepen waren en telde hij die bij zijn extra vergoedingen. Want bij de inschrijving van zijn wedde van 50 gld. voor het jaar 1666, die pas einde maart 1667 uitbetaald werd, werd in de marge aangestipt: "Transeat midts

de zingende toren, p. 80-87; G. SCHMOOK & W. DEHENNIN, 'Vier Antwerpse gebouwen', p. 179-181.

⁹⁶ Zie E.G.J. GREGOIR, *Littérature musicale. Documents historiques relatifs à l'art musical et aux artistes-musiciens*, 2, Brussel, enz., 1874, p. 139-140; G. SCHMOOK & W. DEHENNIN, 'Vier Antwerpse gebouwen', p. 174-181.

⁹⁷ Ordonnantie Albertine... vermeerdert met de additien ende veranderinghen op deselve ghevolght den 24. januarij 1621 ende het reglement provisioneel ende additioneel tot deselve Ordonnantie Albertine, op den 12. december 1653 ... Mitsgaders oock het reglement politick van den 23. october 1659, Antwerpen, 1665, p. 71 (en 1720, p. 54-55): Cap. I van de Uutgheven, art. CXXXI.

daerinne begrepen synde het beijarden van de weekelycke misse van de H. Besnijdenisse ende Drijconingen" (Rekening 107). Daarna werd bijgevolg tot 1688 weer meestal gepreciseerd dat voor deze missen 10 gld. in de wedde inbegrepen was. De Besnijdenismis gebeurde op zaterdag in het Besnijdeniskoor (nu de Sint-Antoniuskapel) en de Driekoningenmis werd eenmaal per jaar, nl. op 6 januari, opgedragen in hetzelfde koor. Per collegiale akte van 8 januari 1621 was destijds beslist om jaarlijks op 7 januari ook een mis te vieren voor de overleden stadsambtenaars. Voor deze mis en die van Driekoningen betaalde de stad in 1733 via Jan Baptista Palermo kleine onkosten aan de "musiciens", de luider en de beiaardier. Voor zijn diensten op 6 januari van dat jaar kreeg deze laatste 18 st. en voor de mis van de overleden stadsambtenaars op 7 januari werd hem samen met de luider 16 st. uitbetaald.⁹⁸

De jaarwedde werd meestal pas in de loop van het daaropvolgende jaar betaald. De vervaldatum was einde december (kerstmis), maar na het overlijden van Crama in juni 1686 werd die verschoven naar Bamis (Sint-Bavomis) hetzij 1 oktober. Zijn weduwe kreeg in 1687 anderhalf jaar wedde hetzij 75 gld. uitbetaald voor het jaar van kerstmis 1684 tot kerstmis 1685 en het halfjaar tot en met juni 1686. Nochtans begon de jaarwedde van zijn opvolger Frans de Wever pas met Bamis hetzij op 1 oktober 1686 te lopen en daarbij werd alleen de wekelijkse woensdagse mis als inbegrepen vermeld (Rekening 121). Nadien werden geen van de drie bijkomende missen nog expliciet vermeld. De 17de-eeuwse stadsrekeningen bleven niet allemaal van jaar tot jaar bewaard. De dagrekeningen voor 1651-1654, 1671-1673, 1679-1698 ontbreken en zo ook de jaarrekeningen voor 1661-1664 en 1667-1676, maar men mag aannemen dat de betalingen gewoon op dezelfde voet bleven

⁹⁸ SAA, **Privilegekamer** 608 (*Collegiaal actenboek 1732-1737*), f° 41v°:

"Specificatie van cleijne oncosten gedaen op den 6 Ja(nua)rij 1733 voor de misse van de HH. Drij Coninghen, die aldaer [cathedrale] gedaen wort in de H. Besnijdenissechoor tot laste deser stadt ende bij mij, Jan Bap(tis)ta Palermo, betaelt. Eerst aen de musiciens ... 6-12. Aen den luyjder ... 2-18. Aen den beijaerder ... 0-18. [...] Aen den organist met den blaser ... 1-16. [...] Specificatie op 7 d(it)o van de misse der overledenen die in eedt ende dienst van de stadt sijn geweest volgens d' acte collegiael van 8 Ja(nua)rij 1621. Aen de musiciens ... 4-10. Aen den luyjders ende beijaerder ... 0-16."

doorlopen. De buiten de reeks vallende extra rekening van 1658 (Scheenaerts) overbrugt de ontbrekende jaarrekeningen voor 1654-1657. De Wever overleed even vóór 25 december 1719 en voor dat jaar ontvingen zijn erfgenamen nog een bedrag van 12½ gld. voor drie maanden wedde van Bamis tot kerstmis 1719. Voor zijn opvolger Theodoor Everaerts werd de gewone vervaldatum van de jaarwedde dus weer terug naar kerstmis verschoven. De nieuwe beiaardier kreeg zijn eerste jaarwedde met kerstmis 1720, maar was toen nog niet vast benoemd: "bedienende provisionelijck het beijaerderschap deser stadt bij doode van wijlen Francois De Wever, gewesenen beijaerder" (Rekening 154). Bij de uitkering van zijn volgende jaarwedden was hij blijkbaar wel benoemd want toen werd hij gewoon "beijaerder deser stadt" genoemd (Rekening 156).

Everaerts overleed ca. 16 oktober 1740 en zijn volledige jaarwedde voor 1738-1739 werd aan zijn weduwe uitbetaald plus 41 gld. 2 st. 4 blanken voor tien maanden min vier dagen sinds kerstmis 1739 tot 21 oktober 1740. De eerste jaarwedde van zijn opvolger Joannes De Gruijter verviel op 22 november 1741 maar nadien werd de vervaldatum naar 22 oktober verschoven (Rekeningen 174-176). In 1785 werd de vervaldatum naar 31 oktober verschoven en ontving Amandus de Gruijters boven zijn jaarwedde van 50 gld. een surplus van 14 gld. 9 st. voor zeven supplementaire dagen (Rekening 221). De vervaldatum van 31 oktober zou tot 1792 gehandhaafd blijven.

Voor de Franse tijd bezitten we slechts fragmentaire informatie over de uitkering van de beiaardierswedde. Op 3 maart 1798 (13 Ventose An 6) trok Amandus De Gruijters voor de maanden Prairial en Fructidor 1798 respectievelijk 100-3-6 en 100-2-2 hetzij een totaal van 200-5-8.⁹⁹ Voor de periode van 21 november 1798 t/m 19 april 1799, id est vijf maanden, werd een staat opgemaakt van de wedde van de beiaardier voor de maanden Frimaire, Nivose, Pluviose, Ventose en Germinal en dat was vijfmaal 50 gld. hetzij een totaal van 250 gld.¹⁰⁰

⁹⁹ SAA, **Modern Archief 96** (*Personeel*), farde "Personeel. Naamlijsten van het personeel en loonstaten 1795-1831", los stuk N° 1501.

¹⁰⁰ SAA, **Modern Archief 96** (*Personeel*), farde "Personeel. Naamlijsten van het personeel en loonstaten 1795-1831", losse stukken N 1705 en N 1718: "Etat de ce qui est dû aux employés de la commune d'Anvers depuis le 1r Fri-

De volledige jaarwedde van Amandus De Gruijters voor 1798-1799 (An 7) bedroeg 600 frs.¹⁰¹ In 1810-1812 verdiende stadsbeiaardier Janssens eveneens 600 frs. per jaar.¹⁰² Op 23 februari 1801 was hem voor de periode 26 Pluiose tot 30 Ventose, 50 frs. per maand uitgekeerd en dat betekende 600 frs. per jaar.¹⁰³

In 1831 verdiende "Janssens carilloneur" een wedde van 283½ frs. per jaar.¹⁰⁴ Met ingang van 1 januari 1835 bedroeg de jaarwedde van de nieuwe beiaardier Jan Frans Volckerick 800 frs. (zie supra benoemingen).

Extra diensten (bijlage III)

Behalve de vaste bezoldigde diensten had de beiaardier nog allerlei buitengewone diensten te vervullen, waarvoor hij extra vergoed werd. Daartoe moest hij een rekening of specificatie indienen bij het stadsbestuur dat per collegiale akte besliste of het gevraagde bedrag mocht uitbetaald worden of moest gemodereerd worden. Zo werd de eerste rekening van 51 gld. van Frans de Wever voor het jaar 1686-1687 per collegiale akte van 3 december 1687 op 45 gld. teruggebracht (zie bijlage III.Aa: **Privilegekamer**

maire jusqu'au 30 Germinal, 7e année de la Republique Française [andere hand in potlood:] 21-11-1798 t/m 19-4-1799".

¹⁰¹ SAA, **Modern Archief** 757/2, bundel 1 (*Contribution de retenue, an 7. Etat des fonctionnaires et salariés publics, imposés à raison du vingtième de leurs traitemens fixes*), p. 5. Vgl. R. BOUMANS, *o.c.*, p. 690.

¹⁰² SAA, **Modern Archief** 3532/4 (*Budget et Compte de la ville d'Anvers. Exercice 1812*), ingebonden stuk art. 29: *Etat des Appointemens des divers Employés, N° 11, Grande tour (20 7bre 1811)*. Vgl. R. BOUMANS, *o.c.*, p. 690.

¹⁰³ SAA, **Modern Archief** 96 (*Personeel*), farde "Personeel. Naamlijsten van het personeel en loonstaten 1795-1831", los stuk N. 44 au 82 inclus: "Etat des appointemens dûs aux Emploies ci-dessous dénommés pour le mois de Ventose an 9/Personnel de l'administration 1801, 23 febr(uar)ij", nr. 65.

¹⁰⁴ SAA, **Modern Archief** 96 (*Personeel*), farde "Personeel. Naamlijsten van het personeel en loonstaten 1795-1831", los stuk "Employés à la Maison de ville 1831".

599, f° 1r°). Ook de eerste rekening van Theodoor Everaerts voor het jaar 1719-1720 werd blijkbaar gereduceerd van 40½ gld. tot 38½ gld. (zie bijlage nr. III. Aa: **Privilegekamer** 605, f° 142r°, en Rekening).

Na ratificatie van de ingediende rekening door het schepencollege werd een gedateerd betaalorder aan de thesaurierskamer bezorgd en dat moest bij ontvangst door de beiaardier gekwitteerd worden. Het uitgekeerde bedrag werd op datum ingeschreven in de dagrekeningen en achteraf opgenomen in de jaarrekeningen. De ingediende rekeningen van de beiaardiers zelf bleven slechts sporadisch bewaard en zo ook de gekwitteerde betaalorders, maar wel beschikken we over de nagenoeg volledige reeks collegiale akten en inschrijvingen in de jaarlijkse stadsrekeningen. In deze laatste werd normailter verwezen naar de specificatie of rekening van de beiaardier, de collegiale akte en de ordonnantie hetzij betaalorder. Indien er geen collegiale akte bewaard bleef, zoals voor de jaren 1652-1667, werd daar ook niet naar verwezen.¹⁰⁵ De steeds weerkerende extra diensten betroffen missen, loven, processies, biddagen, enz., en dat werd als volgt geformuleerd: "geduerende de processien ende andere kerckelijcke diensten" (sinds 1702) of "geduerende de processien, ommegangen, biddagen ende andere diensten" (sinds 1735). Deze andere diensten omhelsden de eenmalige extra diensten n.a.v. speciale gelegenheden. Maar meestal werd kortweg gezegd dat het ging om "extraordinair spelen op (de clocken van de stadt ende) den beijaert" of "extraordinair spelen op den stadts beijaert ende clocken" (zie bijlage III). De vergoedingen voor de extra diensten werden voor een bepaalde periode samengeteld, meestal een jaar, maar in 1742-1743 per twee halfjaren, in 1744-1745 nog eenmaal terug per jaar en daarna tot in 1792 steeds per twee halfjaren. Ze werden soms met twee tot vijf jaar vertraging uitbetaald. Zo werden die voor 1691-1693 pas in 1696, die voor 1693-1695 pas in 1697 en die voor 1695-1696 pas in 1698 betaald (**Privilegekamer** 600). De extra vergoedingen per jaar werden van 1 januari tot einde december gerekend, maar daarin kwam verandering bij een overlijden. Crama overleed op 22 juni 1686 en per twee collegiale akten van 14 oktober 1686 kreeg zijn weduwe een extra vergoeding van 126 gld. voor het jaar 1685 en een andere van 90 gld. voor 1686 tot 29 september. Vermoedelijk werd de dienst op

¹⁰⁵ De vewijzing naar een collegiale akte in **Rekening** 1846, f° 369v°, was vermoedelijk een verschrijving.

naam van de weduwe voortgezet tot 29 september. Voor zijn opvolger De Wever werd bijgevolg de looptijd verschoven naar 1 oktober en na diens dood ca. 25 december 1719 ontving zijn weduwe nog de laatste extra vergoeding van 67 gld. voor de periode van 1 oktober 1718 tot kerstmis 1719. Voor Everaerts werd de betaaltermijn bijgevolg terug verschoven naar einde december, Diens eerste extra vergoeding (38½ gld.) liep van kerstmis 1719 tot kerstmis 1720. Hij overleed ca. 22 oktober 1640 en zijn weduwe ontving 72 gld. extra voor het jaar 1739 en 76 gld voor 1 januari tot 22 oktober 1740. Sinds Jan De Gruijtters werd de vervaldatum dus 22 oktober, ook na de benoeming van zoon Amandus maar in 1785 werd de vervaldatum naar 31 oktober verschoven. Voor de jaren 1742 en 1743 werden in de jaarrekeningen telkens twee halfjaren (22 oktober-22 april en 22 april-22 oktober) samengeteld per twee verschillende betaalorders (Rekenkamer 176-177). In 1744 en 1745 werd eenmaal terug een volledig jaar (Rekenkamer 178-179) uitgekeerd maar daarna tot 1792, werden weer twee halfjaren per jaar opgegeven, met de gezegde vervaldata (bijlage III). Vermoedelijk gebeurde die halvering omdat het bedrag anders te hoog werd.

In 1655-1657 en 1679 werden in de extra vergoedingen, het versteken van de voorslag meegerekend. Sinds 1733 werd voor het versteken een afzonderlijke wedde uitbetaald maar van 1741 t/m 1792, werd deze dienstverlening weer meegerekend in de gewone extra vergoedingen, wel met expliciete vermelding (zie infra *Voorslag*).

Van Amandus De Gruijtters bleven er vijf ingediende rekeningen bewaard - waarvan twee voor luiddiensten- en die geven een gedetailleerd inzicht in de extra diensten die hij geleverd had. Voor de periode van 1 november 1790 tot 30 april 1791 rekende hij telkens 1 gld. aan voor een half uur spelen met Allerheiligen, bij de Gulden Mis op 15 december, de kerstnacht en de hoogmis op 24 en 25 december 1790, verder bij de hoogmissen op 1 en 6 januari, 2 februari, Pasen 1791 en het halen van het Crisma. Voor de mis en het *Te Deum* op 12 december 1790 naar aanleiding van het overgaan van het land, vroeg hij 2 gld. en voor de Driekoningenmis in januari 1791, 1 gld. 6 st. Ten slotte schreef hij 5 gld. op voor reparatie aan de stadsbeiaard en 48 gld. voor vier versteken van de stadstrommel. Het totale bedrag bedroeg 65 gld. 6 st. De rekening werd per collegiale akte van 3 mei 1791 goedgekeurd door burgemeester en schepenen, die betaalopdracht gaven aan thesauriers en rentmeester, die op hun beurt op 14 mei betaalorder doorgaven aan Guillielmus Rens, generale rentmeester (zie bijlage III.C.1).

Voor de periode van 1 mei tot 31 oktober 1791 rekende Amandus telkens 1 gld. aan voor een half uur spelen bij de hoogmis op O.-H.-Hemelvaart, Pinksteren, Sacramentsdag, de parochiemis en de hoogmis op Pinksterkermisdag, op de vooravond en bij de hoogmis van O.-L.-Vrouw-Hemelvaart, de hoogmis op kermisdag en acht dagen later. Voor drie kwartier spelen 's avonds op de kermissen van Pinksteren, Sacramentsfeest en Maria-Hemelvaart vroeg hij telkens 1½ gld. Voor het uitgaan en inkomen van de ommegangen van Sinksen en Maria-Hemelvaart, de processies van het H. Sacrament, de week na Maria-Hemelvaart en de Zwetende ziekte op 25 september was de prijs 4 steeds gld. Voor tien vergaderpozen vroeg hij 5 gld. en zo ook voor een reparatie aan de beiaard. Driemaal 2 gld. was de prijs voor een uur spelen van 5u tot 6u op de kermisavond van Maria-Hemelvaart, de huldiging van de keizer op 30 juni en 1 juli telkens van 9 tot 10 's avonds en bij de mis en *Te Deum* naar aanleiding van de vrede met de Turken. Ten slotte rekende hij 48 gld. aan voor vier versteken van de stadstrommel. Het totale bedrag van zijn rekening bedroeg 99½ gld. en werd per collegiale akte van 31 oktober 1791 goedgekeurd door burgemeester en schepenen, die betaalopdracht gaven aan thesauriers en rentmeester, die op hun beurt op 31 oktober betaalorder gaven aan Guillielmus Rens, generale rentmeester (bijlage III.C.2). Deze twee halfjaarlijkse rekeningen omspannen dus een volledig jaar, nl. van 1 november 1790 tot 31 oktober 1791. Op 12 december 1790 werd een *Te Deum* uitgevoerd in dank voor de terugkeer van de Oostenrijkers en op 1 juli 1791 deed keizer Leopold II hier zijn intrede.¹⁰⁶ De vrede met de Turken in 1791 was die van Sistova op 4 augustus 1791.¹⁰⁷

Voor de periode van 21 december 1795 tot 21 september 1796 rekende Amandaus dezelfde tarieven aan, nl. 1 gld. voor een half uur spelen, 1½ voor drie kwartier en 4 gld. voor processies en wel bij dezelfde jaarlijks weerkerende gelegenheden, behalve Allerheiligen en de Zwetende Ziekte.

¹⁰⁶ Het beiaardspel voor de huldiging van keizer Leopold II in Brussel op 30 juni (en 1 juli) 1791 werd ook vermeld door Jan Peter van Dyck. Zie infra.

¹⁰⁷ Zie G. SPIESSENS, 'Stadsvergoedingen voor de zangmeester en de zangers van de Antwerpse hoofdkerk (1549-1794)', in: *Jaarboek XII: 2000-2001. Provinciale Commissie voor Geschiedenis en Volkskunde. Provincie Antwerpen*, Antwerpen, 2002, p. 27.

Daarnaast vroeg hij 72 gld. voor negen maanden versteken van de stadstrommel, 10 gld. voor reparatie aan de beiaard en 37 gld. 7 st. voor negen maanden beiaardiersgage tegen 50 gld. per jaar. Het totale bedrag beliep 148 gld. 17 st. en de rekening werd goedgekeurd door het 4de Politiebureau (bijlage III.C.3). In deze periode bracht Amandus dus weinig of geen uitzonderlijke eenmalige extra diensten in rekening, maar meestal jaarlijks weerkerende posten.

Op 6 Nivose, An IV (27 december 1795) werd op bevel van de Nationale Agence, van 12u tot 13u., met de grote stadsklok geluid onder beiaardspel en voor het beiaardspel werd 2 gld. betaald op 4 januari 1796 (bijlage IV.B.4). De vraag hier is wel of De Gruijters toen geluid of beiaard gespeeld heeft want hij kon moeilijk de twee samen doen.

Op 7 Nivose, An V (27 december 1796), ontving hij 151 gld. 1½ st. en 141¼ gld. voor de dienstperiode van 7 Frimaire tot 1 Messidor, An V (27 november 1796-19 juni 1797). Op 4 Thermidor, An V (22 juli 1797) ontving Amandus De Gruijters 24½ gld. voor beiaardspel naar aanleiding van de vrede van Friedberg. Op 16 Thermidor, An V (3 augustus 1797), kreeg hij 24 gld. 12 st. voor spel ter gelegenheid van de viering van de complete nederlaag van de Oostenrijkers aan de overkant van de Donau. Voor spel tijdens de viering van de overwinningen in Italië streek hij 36 gld. 18 st. op en ook voor gebeier en gelui bij het feest voor de overwinning in Lombardije werd hij betaald (zie ook infra).¹⁰⁸

Een uitzonderlijke lange extra dienstverlening leverde beiaardier De Wever van 11 juni 1703 tot 6 november 1705. Die had toen extra wachtbeurten gedaan op de toren en daarvoor werd hem op 10 maart 1706 een vergoeding van 290 gld. uitbetaald voor "extraordinarisse debvoiren door hem voor dese stadt gedaen over gedaene wachten op Onser-L(ieve)-Vr(ouwe)n thoren" (**Privilegekamer** 602, f° 82r°).

Sinds 1650 t/m 1794 zijn er minstens 191 periodieke betalingen geweest voor extra diensten¹⁰⁹:

¹⁰⁸ E.G.J. GREGOIR, *Notice historique sur les sociétés*, p. 93, volgens een niet nader gepreciseerde stadsrekening van tijdens de Republiek.

¹⁰⁹ Deze lijst is onvolledig: er ontbreken een aantal jaarrekeningen, nl. die voor 1659, 1661-1664, 1667, 1668, 1669-1674, 1676-1677, 1721-1722,

Crama: 1 januari-einde december:

1. 1651 (akte 21 maart 1652):	29 gld. 12 st.
2. 1652:	57 gld. 6 st.
3. 1653:	42 gld. 6 st.
4. 1654:	41 gld. 6 st.
5. 1655 & 1656 (akte januari 1658 met versteken):	146 gld. 14 st.
6. 1657 (akte januari 1658 met versteken):	146 gld. 16 st.
7. 1658 (met versteken):	94 gld.
8. 1659 (dagrekening):	88 gld. 10
9. 1660:	100½ gld.
10. 1661 (dagrekening):	96 gld.
11. 1662 (dagrekening):	91 of 81gld.
12. 1663 (dagrekening):	120 gld. 16
13. 1664 (dagrekening):	112½ gld.
14. 1665 (akte 8 maart 1666 met kleppen):	99 gld.
15. 1666:	88 gld.
16. 1667 (dagrekening):	107 gld.
17. 1668 (dagrekening):	101½ gld.
18. 1669 (akte 29 maart 1670):	100½ gld.
...	
19. 1671 (dagrekening):	91 gld.
20. 1672 (dagrekening):	97½ gld.
...	
21. 1674 (dagrekening):	107 gld.
22. 1675 (akte 10 april 1676):	102½ gld.
23. 1676 (akte 16 februari 1677):	115 gld.
24. 1677 (akte 11 juni 1678):	111½ gld.
25. 1678 (akte 22? nov 1679):	114 gld.
26. 1679 (akte 12 okt. 1680 met versteken):	110 gld.
27. 1680 (akte 16 december 1681):	85½ gld.
28. 1681 (akte 8 oktober 1682):	125½ gld.
29. 1682 (akte 22 mei 1683):	118 gld.
30. 1683 (akte 11 juli 1684):	133 gld.

maar die hebben we min of meer kunnen aanvullen aan de hand van de dagrekeningen en de collegiale aktenboeken.

31. 1684 (akte van 10 januari 1685):	112 gld.
32. 1685 (akte van 14 oktober 1686):	126 gld.
33. 1686 (idem):	90 gld.

De Wever: 1 oktober-1 oktober:

34. 1687 (akte 3 december 1687):	45 gld.
35. 1688 (akte 10 oktober 1688):	53½ gld.
36. 1689 (akte 22 oktober 1689):	31 gld.
37. 1690 (akte 19 oktober 1690):	44½ gld.
38. 1691 (akte 25 november 1691):	50½ gld.
39. 1692 (akte 5 september 1696):	62½ gld.
40. 1693 (akte 5 september 1696):	39 gld.
41. 1694 (akte 27 augustus 1697):	38½ gld.
42. 1695 (akte 31 augustus 1697):	37½ gld.
43. 1696 (akte 10 oktober 1698):	49 gld. 18 st.
44. 1697 (akte 14 oktober 1698):	54½ gld.
45. 1698 (akte 21 januari 1699):	47 gld.
46. 1699 (akte 17 mei 1700):	54 gld.
47. 1700 (akte 6 oktober 1704):	39½ gld.
48. 1701 (akte 10 maart 1702):	42½ gld.
49. 1702 (akte 6 oktober 1704):	51 gld.
50. 1703 (akte 31 oktober 1704):	53 gld.
51. 1704 (akte 31 oktober 1704):	65 gld.
52. 1705 (akte 10 maart 1706) (wachtbeurten):	290 gld.
53. 1705 (akte 18 augustus 1706):	42 gld.
54. 1706 (akte 7 september 1707):	30 gld.
55. 1707 (akte 25 januari 1708):	50 gld.
56. 1708 (akte 16 mei 1709):	56 gld.
57. 1709 (akte 22 oktober 1709):	38 gld.
58. 1710 (akte 22 december 1710):	56 gld.
59. 1711 (akte 27 oktober 1711):	36½ gld.
60. 1712 (akte 21 oktober 1712):	54 gld.
61. 1713 (akte 12 december 1713):	80½ gld.
62. 1714 (akte 17 januari 1715):	54 gld.
63. 1715 (akte 5 november 1715):	52½ gld.
64. 1716 (akte 21 oktober 1716):	59 gld. 4 st.
65. 1717 (akte 17 januari 1718):	62½ gld.

66. 1718 (akte 31 januari 1719): 41 gld.
 67. 1719 (akte 23 januari 1720): 67 gld.

Everaerts: 1 januari-einde december:

68. 1720 (akte 21 januari 1721): 40½ of 38½ gld.
 69. 1721 (akte 22 januari 1722): 54½? gld.
 70. 1722 (akte 22 januari 1723): 45½ gld.
 71. 1723 (akte 20 januari 1724): 53 gld.
 72. 1724 (akte 26 januari 1725): 70½ gld.
 73. 1725 (akte 11 januari 1726): 78 gld.
 74. 1726 (akte 18 april 1727): 68½ gld.
 75. 1727 (akte 29 januari 1728): 81½ gld.
 76. 1728 (akte 22 januari 1729): 57½ gld.
 77. 1729 (akte 7 maart 1730): 53½ gld.
 78. 1730 (akte 17 april 1731): 82 gld.
 79. 1731 (akte 18 februari 1732): 70 gld.
 80. 1732 (akte 19 februari 1733): 59 gld.
 81. 1733 (akte 22 januari 1734): 62½ gld.
 82. 1734 (akte 7 maart 1735): 87½ gld.
 83. 1735 (akte 21 januari 1736): 90½ gld.
 84. 1736 (akte 15 maart 1737): 62½ gld.
 85. 1737 (akte 16 januari 1738): 62½ gld.
 86. 1738 (akte 26 februari 1739): 82½ gld.
 87. 1739 (akte 4 april 1740): 72 gld.
 88. 1740 (akte 12 november 1740): 76 gld.

Joannes de Grujters: 22 oktober-22 april en 22 april-22 oktober

89. 1741 (akte 22 februari 1741) (met versteken): 158½ gld.
 90. 1742 (akte mei 1742) (met versteken): 71 gld.
 91. id. (geen akte) (met versteken): 73½ gld.
 92. 1743 (akte 6 november 1743) (met versteken): 95½ gld.
 93. id. (geen akte) (met versteken): 60 gld.
 94. 1744 (akte 3 november 1744) (met versteken): 213½ gld.
 95. 1745 (akte 4 juni 1745) (met versteken)): 71 gld.
 96. id. (akte 9 april 1745) (met versteken): 106½ gld.
 97. 1746 (akte 13 mei 1746) (met versteken): 73 gld.
 98. id. (akte november 1746) (met versteken): 107½ gld.

geen collegiale akte:

99. 1747 (met versteken):	63 gld.
100. id. (met versteken):	92 gld.
101. 1748 (met versteken):	66½ gld.
102. id. (met versteken):	84½ gld.
103. 1749 (met versteken):	61 gld.
104. id. (met versteken):	107½ gld.
105. 1750 (met versteken):	65 gld.
106. id. (met versteken):	89½ gld.
107. 1751 (met versteken)	68 gld.
108. id. (met versteken)	106½ gld.
109. 1752 (met versteken)	68 gld.
110. id. (met versteken)	96½ gld.
111. 1753 (met versteken)	65 gld.
112. id. (met versteken)	90½ gld.
113. 1754 (met versteken)	65 gld.
114. id. (met versteken)	93½ gld.
115. 1755 (met versteken)	66 gld. 6 st.
116. id. (met versteken)	105½ gld.
117. 1756 (met versteken)	73 gld. 6 st.
118. id. (met versteken)	89½ gld.
119. 1757 (met versteken)	73 gld. 6 st.
120. id. (met 4 versteken)	93½ gld.
121. 1758 (met 4 versteken):	73 gld. 6 st.
122. id. (met 4 versteken):	105½ gld.
123. 1759 (met 4 versteken):	70 gld. 6 st.
124. id. (met 4 versteken):	131½ gld.
125. 1761 (met 4 versteken):	66 gld. 6 st.
126. id. (met 4 versteken):	89 gld.
127. 1762 (met 4 versteken):	79 gld. 6 st.
128. id. (met 4 versteken):	89½ gld.
129. 1763 (met 4 versteken):	70 gld. 6 st.
130. id. (met 4 versteken):	92½ gld.
131. 1764 (met 4 versteken):	84 gld. 6 st.
132. id. (met 4 versteken):	90½ gld.
133. 1765 (met 4 versteken):	66 gld. 6 st.

134. id. (met 4 versteken):	103½ gld.
135. 1766(met 4 versteken):	66 gld. 6 st.
136. id. (met 4 versteken):	111 gld.
137. 1767 (met 4 versteken):	76 gld. 6 st.
138. id. (met 4 versteken):	104 gld.
139. 1768 (met 4 versteken):	69 gld. 6 st.
140. id. (met 4 versteken):	91½ gld.
141. 1769 (met 4 versteken):	70 gld. 6 st.
142. id. (met 4 versteken):	94½ gld.;
143.1770 (met 4 versteken):	87 gld. 6 sch.
144. id. (met 4 versteken):	95½ gld.
145. 1771 (met 4 versteken):	66 gld. 6 sch.
146. id. (met 4 versteken):	90½
147. 1772 (met 4 versteken):	58 gld. 6 sch.
148. id. (met 4 versteken):	103½ gld.
149. 1773 (met 4 versteken):	74 gld. 6 sch.
150. id. (met 4 versteken):	97½ gld.
151. 1774 (met 4 versteken):	68 gld. 6 sch.
152. id. (met 4 versteken):	97½ gld.

Amandus de Grujtters:

153. 1775 (met 4 versteken):	77 gld. 6 st.
154. id. (met 4 versteken):	97½ gld.
155. 1776 (met 4 versteken):	68 gld. 6 st.
156. id. (met 4 versteken):	109½ gld.
157. 1777 (17 mei 1777) (met versteken):	78 gld. 6 st.
158. id. (4 november 1777) (met versteken):	*100½ gld.
159. 1778 (11 mei 1778) (met versteken):	74 gld. 6 st.
160. id. (3 november 1778) (met versteken):	108½ gld.
161. 1779 (27 april 1779) (met versteken):	68 gld. 6 st.
162. id. (29 oktober 1779) (met versteken):	99½ gld.
163. 1780 (27 april 1780) (met versteken):	68 gld. 6 st.
164. id. (3 november 1780) (met versteken):	104½ gld.
165. 1781 (5 mei 1781) (met versteken):	71 gld. 6 st.
166. id. (3 november 1781) (met versteken):	100½ gld.

*100 *nieuwe* gld. volgens de collegiale akte

verschuiving van betaaltermijn: ca. 22 april-ca. 22 oktober-ca. 22 april

167. 19 december 1781-19 maart 1782 (4 mei 1782):	74 gld. 6 st.
168. 22 april-22 oktober 1782 (13 november 1782):	93½ gld.
169. 1783 (13 mei 1783) (met versteken):	68 gld. 6 st.
170. id. (31 oktober 1783) (met versteken):	93½ gld.
171. 1784 (5 mei 1784) (met versteken):	78 gld. 6 st.
172. id. (13 november 1784) (met versteken):	88½ gld.
173. 1785 (6 mei 1785) (met versteken):	64 gld. 6 st.
174. id. (31 oktober 1785) (met versteken):	94½ gld.
175. 1786 (23 mei 1786) (met versteken):	63 gld. 6 st.
176. id. (31 oktober 1786) (met versteken):	66½ gld.
177. 1787 (30 april 1787) (met versteken):	62 gld. 6 st.
178. id. (9 november 1787) (met versteken):	93½ gld.
179. 1788 (10 mei 1788) (met versteken):	67 gld. 6 st.
180. id. (31 oktober 1788) (met versteken):	71½ gld.
181. 1789 (6 mei 1789) (met versteken):	75 gld. 6 st.
182. id. (geen akte) (met versteken):	75½ gld.
183. 1790 (5 mei 1790) (met versteken):	96 gld. 6 st.
184. id. (31 oktober 1790) (met versteken):	115½ gld.
185. 1791 (3 mei 1791) (met versteken):	65 gld. 6 st.
186. id. (31 oktober 1791) (met versteken):	99½ gld.
187. 1792 (8 mei en 22 juni 1792) (met versteken):	73 gld. 6 st.
188. id. (31 oktober 1792) (met versteken):	101½ gld.

alleen in collegiale akten:

189. 1 november 1792-30 april 1793 (31 mei 1793):	115 gld. 6 st.
190. 1 mei-31 oktober 1793 (31 oktober 1793):	104½ gld.
191. 1 november 1793-30 april 1794 (10 mei 1794):	99 gld. 16 st.

*Volgens een marginale aantekening werd deze post geschrapt en naar een volgende uitbetaling verschoven.??

De eenmalige extra diensten werden niet gepreciseerd in de stadsrekeningen en collegiale akten, maar dat kan ingevuld worden aan de hand van andere bronnen. Het 25-jarig ambtsjubileum van gouverneur Karel van Lorreinen

werd op 24 maart 1744 in de kathedraal gevierd met een *Te Deum*, "muzicael spel van de Byaerd" en gelui van de Grote klok. 's Avonds werden "Triumph-geluy en Byaert-spel vermengd met de symphonien der Stadstrompetters voor de balcon van het Raedhuys". Op 22 augustus 1759 kwam prinses Carolina van Lorreinen hier op bezoek in gezelschap van Karel van Lorreinen. Ze werden aan het Bierhoofd verwelkomd onder het geschal van allerlei muziekinstrumenten, het luiden van alle klokken en het spelen van de beiaard. Voor de Vrede van Hubertusberg werd op 13 april 1764 een *Te Deum* in de kathedraal uitgevoerd met beiaardspel en gelui van de triomfklok. Op 28 juni 1767 werd het herstel van keizerin Maria Theresia in de kathedraal bejubeld met een *Te Deum* en beiaardspel onder het gelui van alle klokken.¹¹⁰ Bij zijn aankomst in Antwerpen op 18 juni 1781 om 14u45 werd keizer Jozef II met beiaardmuziek en onder het gelui van alle stadsklokken van de kathedraal, naar het hotel *Le Grand Laboureur* gebracht.¹¹¹

Volgende gelegenheden voor beiaardspel gingen ook meestal gepaard met het luiden van de feestklok *Carolus*¹¹²: in 1784, biddag voor de overleden bisschop Wellens (24-26 januari); biddag voor de nieuwe bisschop van Antwerpen (29 februari); in 1785, inleiding van de heer Vermoelen als hoofdman van de broederschap der Wekelijkse Berechting (17 april); inhaling

¹¹⁰ J.G.J. DE ROVEROY, *Chronyke*, p. 353, 365, 355-358, 364.

¹¹¹ M. SABBE, 'Joseph II à Anvers en 1781. Un manuscrit de Jacques Van der Sanden', in: *De Gulden Passer*, 4 (1926), p. 86.

¹¹² L. THEUNISSENS, *Aanteekeningen*, p. 9, 11, 13, 14, 25, 32, 34, 40, 41, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52; 53, 57, 58, 59, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 82, 86, 88-89, 94, 96, 108-109, 110, 113-114, 125. Jan Peter van Dyck somde nog een groot aantal andere feestelijke gelegenheden op, waarbij de *Carolus* geluid werd, maar waarvoor hij niet repte over beiaardspel. Wellicht werd hier in vele gevallen bedoeld dat ook de beiaard meespeelde want volgens Gregoir (niet teruggevonden rekening) werd Amandus De Gruytters o.a. betaald voor beiaardspel op 22 juli 1796 naar aanleiding van de vrede van Friedberg van 10 juli 1796 (zie supra) en die werd ook vermeld door Van Dyck met luiden van de *Carolus* zonder beiaardspel.

en wijding van de nieuwe bisschop van Antwerpen, Cornelius Franciscus de Nelis (22 april en 7 juni); in 1787, ondertekening van de Ratificatie (1 juni); in 1790, inhaling van Henricus vander Noot en kanunnik Petrus Joannes Simon van Eupen (27 februari); *Te Deum* in dank voor de Oostenrijkse overgave van de citadel (29 april); in 1791, huldiging van keizer Leopold II (30 juni) en eerste viering van diens naamdag (15 november)¹¹³; in 1792, biddag voor een succesrijke oorlogsvoering van keizer Frans tegen de Fransen (13 mei); eerste viering van de naamdag van keizer Frans en diens gade (4 oktober); overgave van de citadel aan de Fransen en opening der Schelde, waarvoor de beiaardier volgens gewoonte ook nog twee potten wijn kreeg (2 december); aankomst van acht schepen (8 december); in 1793, planten van de Franse vrijheidsboom op de Grote Markt (6 en 7 januari); verovering van Breda door de Fransen (5 maart); vertrek van de Fransen en inhaling van de Oostenrijkers, waarvoor de beiaardier ook nog zijn wijn kreeg (1 april); geboorte van de eerste zoon van keizer Frans (12 mei); in 1794, verovering van Landrecies, Valenciennes en Condé door de Fransen (11 mei, 29 en 31 augustus); laatste dag van het Republikeinse jaar en verovering van La Chartreuse bij Luik door de Fransen, waarvoor de beiaardier bovendien vier potten wijn kreeg (21 september); verovering van 's Hertogenbos door de Fransen (12 oktober); planten van de Franse vlag op de toren en het stadhuis van Antwerpen (14 oktober); verovering van Vlaanderen, Sas van Gent en Hulst door de Fransen (26 oktober); herplanten van de Franse vrijheidsboom (31 oktober); verovering van Maastricht en Nijmegen door de Fransen (6 en 10 november); verbranding van schavot, galg en toebehoren met keizerlijke attributen in Antwerpen (30 november); in 1795, verovering van Tielt, Heusden en Utrecht door de Fransen (12, 16 en 20 januari); verjaardag van de onthoofding van de Franse koning (21 januari); verovering van Haarlem, Amsterdam, Rotterdam, Bergen-op-Zoom, Breda en Zeeland door de Fransen (23, 25-28 januari en 8 februari); tekenen van het vredesverdrag tussen de koning van Pruisen en de Fransen (13 februari); einde van het Franse schrikbewind (17 februari); hernieuwing van het Antwerpse stadsbestuur (30 februari); verovering van Luxemburg door de Fransen (14 juni); verjaardag van de omverwerping van het Franse koningshuis en van Louis XVI op 10

¹¹³ Het beiaardspel voor de huldiging van de keizer op 30 juni 1791 werd ook aangerekend door Amandus De Gruyters in zijn specificatie van 1 mei 1791 -31 oktober 1791 -zie supra.

augustus 1796 (17 augustus); de verjaardag van de vereniging met de Franse natie (7 oktober 1795)¹¹⁴; rechtbank geïnstalleerd in het Bisschoppelijk Seminarie (25 november); verovering van Loano door de Fransen (10 december)¹¹⁵; hernieuwing van het Antwerpse stadsbestuur (26 december); in 1796, verjaardag van de onthoofding van de Franse koning (21 januari); planten van een nieuwe Franse vrijheidsboom en heropenen van de *Tempel der Rede* in de Huidevetterskapel (29 februari); aankomst van Franse schepen vanuit Holland (18 april); verovering van Kuyerio (Montenotte), Millesimo, Mondovi en Lodi (25 en 28 april, 5 en 21 mei); vredesverdrag van Cherasco tussen de koning van Sardinië en de Franse Natie (22 mei); feestdag van alle Franse overwinningen (25 mei); vijfde verjaardag van de Revolutie en de Franse Natie (22 september); in 1797, bezoek van de Franse minister (3 februari); verovering van Mantua (18 februari); binnenkomen van de eerste Berechting van het Zuidkwartier (14 juni); vredesverdrag tussen de keizer en de Franse Natie (28 oktober); in 1798, decadidagen van 30 oktober en volgende dagen; in 1802, mis en *Te Deum* voor de inhaling van Joannes Armandus de Roquelaure, aartsbisschop van Mechelen (8 augustus)¹¹⁶; *Te Deum* voor de verjaardag van Bonaparte en voor de vrede in de Republiek (14 augustus); in 1803, bezoek van Bonaparte aan Antwerpen (18-21 juli); in 1804, *Te Deum* voor de kroning van Bonaparte tot keizer (2 december). Ook in de *Gazette van Antwerpen* verschenen berichten over feestelijkheden met gelui, beiaardspel en trompetgeschal, bijvoorbeeld in 1796, de wapenstilstand met de hertog van Württemberg; de inname van Verona en

¹¹⁴ Voor deze gelegenheid kreeg citoyen Amandus de Gruijters op 15 Vendémiaire an IV (7 oktober 1795) zelfs order om alle klokken te luiden en de beiaard te bespelen van 8 tot 9u, van 11 tot 14u en van 19 tot 22u. Zie F. DONNET, *Les cloches d'Anvers*, p. 183-184.

¹¹⁵ Op 19 Frimaire an IV (10 december 1795) kreeg De Gruijters order om de Grote Klok te luiden en beiaard te spelen n.a.v. een overwinning van de Franse Republiek op de Oostenrijkers. Zie F. DONNET, *Les cloches d'Anvers*, p. 184.

¹¹⁶ Zie ook F. DONNET, *Les cloches d'Anvers*, p. 199.

Brescia door de Italianen; de viering van la liberté; het feest van de onderwijzers en het feest van de ouderlingen.¹¹⁷

Het torenpersoneel, waaronder de beiaardier, kreeg bij gelegenheid ook wijnschenken. In de tijdspanne van 1 november 1791 t/m 31 oktober 1791 had de concierge van het stadhuis, Henrij Joseph L'Engellez, op 30 juni een voorschot van 4 gld. 4 st. betaald voor vier potten Franse wijn voor de beiaardier e.a. personeel op de O.-L.-Vrouwetoren . Op 1 juli had hij 9 gld. 9 st. uitgegeven voor negen potten Franse wijn voor de stadstrompetters en e.a. personeel van de O.-L.-Vrouwetoren samen.¹¹⁸

Ook in de jaren 1792-1794 kregen de beiaardier en de opperluiden Jan Peter van Dyck naar oude gewoonte, bij hun extra diensten nog wijnschenken, nl. elk twee potten n.a.v. de overgave van de citadel aan de Fransen en opening der Schelde op 2 december 1792; elk zijn wijn n.a.v. het vertrek van de Fransen en de inhaling van de Oostenrijkers op 1 april 1793; de beiaardier zijn vier potten n.a.v. de laatste dag van het Republikeinse jaar en de verovering van *La Chartreuse* bij Luik door de Fransen op 21 september 1794 (zie supra).¹¹⁹

Luiden en kleppen (bijlage IV)

Behalve de jaarlijkse extra speeldiensten met wisselende betalingen, werden er ook herstellingen aan de beiaard en luid- en klepdiensten afzonderlijk in rekening gebracht. Normaliter werden de luid- en klepdiensten door de klokkluiders verricht want in feite was dat hun aangelegenheid. De klokdiensten waren nochtans ook een begeerde bijverdienste voor de torenwachters-trompetters, die trouwens steeds de avondklok hebben mogen luiden. Maar ook de beiaardier mocht bij gelegenheid luiden en

¹¹⁷ Zie H. BAECK-SCHILDERS, 'Muziek en muziekverenigingen in Antwerpen tijdens de Franse overheersing (1794-1814)', in: *Postfactum. Jaarboek voor Geschiedenis en Volkskunde. 1. Provincie Antwerpen*, Antwerpen, 2009, p. 115, 117.

¹¹⁸ SAA, **Rekenkamer** 2178 (*Kwijtbrieven. Stadsrekenkamer 1790-1791*), los stuk.

¹¹⁹ L. THEUNISSENS, *Aanteekeningen*, p. 46, 51, 58.

kleppen, vermoedelijk wanneer de hoofdklokluider verstek liet gaan of in geval van nood.

In 1668 had beiaardier Crama van 1 januari tot 31 december, dus een heel jaar, de grote klok geluid en daarover had hij een specificatie ingediend bij het stadsbestuur. Bij collegiaal besluit van 15 maart 1669 werd hem daarvoor een vergoeding van 101 gld. toegekend (bijlage IV.B.I.1).

Pas 100 jaar later zouden de luiddiensten met de poortklok en de grote stadsklok (*Carolus*) tot het vaste takenpakket van de beiaardier gaan behoren. Op 17 mei 1769 overleed stadsluider Joannes Petrus Geeraerts en reeds 's anderendaags moest beiaardier Joannes De Gruyters hem vervangen. Deze bleef voortaan de taak van luider vervullen en zijn eerste jaarvergoeding van 72 gld., die in twee termijnen betaald werd, de laatste op 18 mei, lag hoger dan die van de overleden klokluider. Achteraf werd deze wedde voor het luiden van de poortklok jaarlijks uitbetaald op 18 mei . Joannes de Gruyters was toen reeds een zestiger en vermoedelijk waren het zijn zonen Amandus en Joannes jr. die dat karwei voor hem uitvoerden, zoals Verheyden reeds suggereerde.¹²⁰ Reeds in 1772 volgde Amandus zijn vader trouwens op als stadsbeiaardier en -klokluider en in de jaarrekeningen staat hij dus ook al eens in die dubbele hoedanigheid vermeld. In 1785 werd de betaaldatum van de jaarwedde verschoven naar 31 oktober, zodat Amandus als klokluider toen 104 gld. 18 st. ontving, maar verder bleef hij op 1 november 72 gld. per jaar ontvangen tot in 1792 (bijlage IV.A). Op 20 juni 1798 werd het luiden van de poortklok en het kleppen bij brand verboden.¹²¹ Daarnaast werden er extra luiddiensten met de grote stadsklok vergoed en deze veranderlijke betalingen werden jaarlijks uitgekeerd, in het begin ca. 15 mei en sinds 1785, op 30 oktober, dus zoals voor het poortklokgeluid. Van 1769 tot en met 1793 zijn er 25 jaarlijkse extra betalingen geweest voor het luiden van de grote stadsklok:

betaaltermijn: ca. 18 mei-ca. 18 mei

1. 1770 (2 juli):	255½ gld.
2. 1771 (22 mei):	168 gld.

¹²⁰ P. VERHEYDEN, 'Het beiaardrepertorium', p. 156.

¹²¹ L. THEUNISSENS, *Aanteekeningen*, p. 97.

3. 1772 (21 mei):	162 gld. 18 st.
4. 1773 (22 mei):	206 gld. 14 st.
5. 1774 (3 juni):	163 gld. 4 st.
6. 1775 (geen akte):	199 gld. 14 st.
7. 1776 (14 juni):	185 gld. 18 st.
8. 1777 (16 juni):	243 gld. 4 st.
9. 1778 (10 juni):	182 gld. 2 st.
10. 1779 (26 mei):	219½ gld.
11. 1780 (26 mei):	176 gld.
12. 1781 (1 juni) :	85 gld. 6 st.
13. 1782 (1 juni);	205 gld. 2 st.
14. 1783 (25 juni);	140½ gld.
15. 1784 (26 mei):	195½ gld.
16. 1785 (11 juni):	152 gld.

verschuiving van de betaaltermijn: 1 november-31 oktober

17. 1785, 18 mei-31 oktober (31 oktober):	121 gld. 6 st.
18. 1786 (31 oktober):	106 gld. 12 st.
19. 1787 (31 oktober):	204 gld. 4 st.
20. 1788 (31 oktober):	106 gld. 12 st.
21. 1789 (31 oktober):	165 gld. 16 st.
22. 1790 (31 oktober):	347 gld. 12 st.
23. 1791 (31 oktober):	163 gld. 4 st.
24. 1792 (31 oktober):	211 gld. 4 st.
25. 1793 (31 oktober):	332 gld. 16 st.

De jaarlijkse uitkeringen voor het gelui, vooral dat van de grote stadsklok, lagen dus veel hoger dan die voor het minder frequente beiaardspel en waren bijgevolg erg begeerlijk voor de beiaardier.

Op 27 december 1795 (6 Nivose, An IV) werd op bevel van de Nationale Agence, van 12u tot 13 u. met de grote stadsklok geluid onder beiaardspel en voor het gelui werd 4 gld. 3 st. betaald op 4 januari 1796 (bijlage IV.B.I.5).

Van **Amandus De Gruijters** bleven er twee rekeningen over extra luiddiensten bewaard en die geven een gedetailleerd overzicht van de geleverde diensten. Voor het jaar van 1 november 1790 tot 31 oktober 1791 rekende hij tellens 3 gld. 4 st. aan voor een half uur luiden met de **grote stadsklok** voor de hoogmis op Allerheiligen, voor de Guldenmis op 15

december en voor de kerstnacht en hoogmis op 24 en 25 december 1790, verder voor de hoogmissen en Driekoningenmis op 1 en 6 januari 1791, voor de volle vierschaar op 14 januari, voor de hoogmissen op 2 februari [Lichtmis], voor Pasen op 24 april en voor het halen van het Crisma, voor de volle vierschaar op 27 mei, voor de hoogmis met Pinksteren op 12 juni; voor de hoogmis, de vier parochiemissen, en het uitgaan en inkomen van de Drievuldigheidsprocessie op 17 juni; op de vooravond, voor de hoogmis en voor het uitgaan en inkomen van de processie van het H. Sacrament op 22 en 23 juni; voor de hoogmis en op de vooravond van O.-L.-Vrouw-Hemelvaart op 14 en 15 augustus; op de vooravond, de hoogmis en het uitgaan en inkomen van de ommegang op 19 en 20 augustus; voor de volle vierschaar op 26 augustus; voor de hoogmis en het uitgaan en inkomen van de processie van 28 augustus. Voor de mis en het lof op 12 december 1790 naar aanleiding van de herstelling van het land, vroeg hij 9 gld. 12 st., en op 29 mei en 28 augustus 1791, voor de zitting van de Maagd van Antwerpen, telkens 6 st. Op 30 juni en 1 juli 1791 luidde hij van 9u tot 10u 's avonds voor de hulding van de keizer, waarvoor hij telkens 9 gld. 12 st. aanrekende. Voor het uitgaan en het inkomen van de processie der Zwetende Ziekte op 25 september 1791 rekende hij tweemaal een uur hetzij 6 gld. 8 st. en 3 gld. 4 st. aan. Ten slotte schreef hij 9 gld. op voor tien vergaderpozen en het totale bedrag beliep 163 gld. 4 st. De rekening werd per collegiale akte van 31 oktober 1791 goedgekeurd door burgemeester en schepenen, die betaalopdracht gaven aan thesauriers en rentmeester, die op hun beurt op dezelfde datum betaalorder gaven aan hoofdrentmeester Guillielmus Rens (bijlage IV.B.I.4). Deze rekening loopt compleet parallel met de eerste twee rekeningen voor de extra speeldiensten, maar de bedragen liggen veel hoger. De tweede rekening overspant de periode van 21 december 1795 tot 21 september 1796. De posten voor de vaste jaarlijks weerkerende extra diensten met **de grote stadsklok** komen ongeveer overeen met die van de eerste rekening, behalve de Driekoningenmis op 6 januari en het halen van het Crisma met Pasen, en zonder versteken of reparaties. Bovendien rekende hij 54 gld. aan voor negen maanden luiden van de **poortklok** tegen 72 gld. per jaar. De totale som bedroeg 118 gld. 6 st. maar daarvan werd de reeds ontvangen som van 45 gld. 15½ st. afgetrokken, zodat er een saldo van 72 gld. 10½ st. overbleef. De rekening werd goedgekeurd door het 4de politiebureau (bijlage IV.B.I.6). Ze loopt compleet parallel met de derde rekening voor de speeldiensten en werd misschien gelijktijdig ingediend. In

deze periode bleken er dus geen eenmalige extra diensten voorgevallen te zijn.

In uitzonderlijke gevallen moest de beiaardier kleppen. Tijdens de beroerten in oktober 1659 had beiaardier Hubert Crama met de stormklok geklept en daarvoor werd hem op 28 februari 1660 een vergoeding van 18 st. uitbetaald (bijlage IV.B.II.1). Blijkbaar was dat een noodgeval geweest want het kleppen met de grote klok gebeurde vooral naar aanleiding van een koninklijk overlijden.

Voor de dood van de koning werd van 21 oktober tot 18 december 1665, met de grote klok geklept door beiaardier Crama en daarvoor trok die in 1666 een bedrag van 106 gld. 16 st. (bijlage IV.B.II.2). De Spaanse koning Filips IV (1605-1665) overleed in Madrid op 17 september 1665 en werd opgevolgd door Karel II, een zoon met zijn tweede vrouw Maria Anna van Oostenrijk.

Naar aanleiding van de dood van de Spaanse koningin werd van 18 tot 29 april 1689 geklept door beiaardier De Wever en voor die extra dienst ontving hij per collegiale akte van 22 september 1689 een vergoeding van 16 gld. 4 st. (bijlage IV.B.II.3). Marie Louise d'Orléans (°1662), dochter van de Franse koning Filips II, was in 1679 met Karel II van Spanje getrouwd en overleed op 2 februari 1689. In Antwerpen werd haar uitvaartdienst pas op woensdag 25 april gehouden en die werd muzikaal opgeluisterd door de zangers van de kathedraal.¹²²

Ingevolge de dood van de Spaanse koning Karel II in november 1700 had beiaardier De Wever van 27 januari tot 1 maart 1701 met de grote klok geklept tijdens de uitvaart, vigilien, etc. Daarvoor werd hem pas bij collegiale akte van 6 oktober 1704, een vergoeding van 66 gld. 12 st. uitgekeerd (bijlage IV.B.II.4). Karel II van Spanje overleed in Madrid op 1 november 1700 zonder rechtstreekse erfgenamen en in zijn testament had hij een Bourbon als opvolger aangeduid, met het gevolg dat hertog Filips van Anjou de Spaanse troon besteeg als Filips V. Dat betekende het begin van de Spaanse Successie-oorlog die tot 1714 zou duren. De uitvaartplechtigheid werd einde januari 1701 in de Antwerpse kathedraal gevierd gelijktijdig met de huldiging van de nieuwe Spaanse koning en muzikaal opgeluisterd door de zangers.¹²³

¹²² Zie G. SPIESSENS, 'Stadsvergoedingen', p. 12.

¹²³ Zie G. SPIESSENS, 'Stadsvergoedingen', p. 13-14.

Naar aanleiding van de dood van de keizer in 1765, had beiaardier Joannes de Gruijters van 26 november tot 17 december met de grote klok geklept en daarvoor ontving hij pas in 1768 een vergoeding van 36½ gld. Keizer Frans I, gemaal van Maria Theresia, was op 18 augustus 1765 in Innsbruck overleden, De betaling van de klokluiders liet drie jaar op zich wachten omdat die doorgeschoven werd naar Brussel, daar het klokluiden door de regering verordend was. Maar op 8 april 1767 liet gouverneur Karel van Lorreinen weten dat de vergoeding ten laste van de stad viel, daar die ceremonies tot de publieke orde behoorden, zoals vroeger verordend was in gelijkaardige gevallen. In de collegiale akte wordt verkeerdelijk gezegd dat het om beieren (en niet om kleppen) ging (bijlage IV.B.II.5).

Voor de uitvaart van Hare keizerlijke en koninklijke Hoogheid had beiaardier Amandus de Gruijters van 3 tot 31 januari 1781 geklept en bij collegiaal besluit van 31 januari 1781, kreeg hij daarvoor een vergoeding van 52 gld. 16 st. (bijlage IV.B.II. 6). Keizerin Maria Theresia was op 29 november 1780 in Wenen overleden.

Voor de vigilien en uitvaart van keizer Leopold II had beiaardier Amandus De Gruijters zes weken lang, nl. van 25 maart tot 5 mei 1792, geklept, en daarvoor werd hem 15 st. per klepbeurt oftewel 92 gld. 5 st. in totaal betaald (bijlage IV.B.II.7). Keizer Leopold II, broer van Jozef II, overleed in Wenen op 1 maart 1792.

Sinds 1650 zijn er dus slechts zeven extra betalingen geweest voor eenmalige klepdiensten door de beiaardier:

1. 1659: stormklok (dagrekening 28 februari 1660)	18 st.
2. 1665: uitvaart (geen akte)	106 gld. 16 st.
3. 1689: uitvaart (akte van 22 september 1689):	16 gld. 4 st.
4. 1701: uitvaart (akte 6 oktober 1704):	66 gld. 12 st.
5. 1765: uitvaart (akte 25 mei 1768):	36½ gld.
6. 1781: uitvaart (akte 31 januari 1781):	52 gld. 16 st.
7. 1792: uitvaart (geen akte)	92 gld. 5 st.

Voorslag (bijlage V)

In 1655-1658 werd het versteken van de voorslag op het uur en het halfuur meegerekend in de gewone extra vergoedingen van de beiaardier, en ook in 1679 was dat het geval (bijlage V.1 en 2) maar dat waren blijkbaar

uitzonderlijke gevallen. Immers tot in 1732 werd de voorslag normaal door de horlogemaker van de kathedraaltoren verstoken en daarvoor trok die 48 gld. per jaar, vermoedelijk voor vier versteken per jaar.¹²⁴ Te beginnen met 28 september 1732 werd die taak echter aan stadsbeiaardier Theodoor Everaerts toevertrouwd die de voorslag van het uur, de halfuur, het kwartier en sinds 1737, ook het halfkwartier, moest versteken. In 1732 trok hij een afzonderlijke wedde van 48 gld. voor vier versteken tegen 12 gld. gedurende negen maanden en vier dagen (bijlage V.3). In 1731-1732 had Everaerts ook reeds een reparatie uitgevoerd en tevens het eerste deuntje gestoken op de voorslag van het uur en het halfuur (zie infra Herstellingen). Na de benoeming van Joannes De Gruijters in 1740 werd het versteken systematisch meegeteld in de extra vergoedingen (zie lijst supra), maar daarin werd wel het bedrag nog afzonderlijk gepreciseerd en dat zou zo blijven tot 1792 (bijlage V.4).¹²⁵ Bij zijn eerste afrekening, die liep over de periode van 22 oktober 1740 tot 22 november 1741, werd in de jaarrekening gepreciseerd dat hij twaalf extra versteken tegen 8 gld. oftewel in het geheel (12 x 8 =) 96 gld. had uitgevoerd. In zijn volgende afrekening over het halfjaar van 22 oktober 1741 tot 22 april 1742, waren het vijf versteken tegen 12 gld. oftewel 60 gld. en over het daaropvolgende halfjaar van 22 april tot 22 oktober 1742, nog slechts drie versteken oftewel 36 gld., zodat hij voor het hele jaar ook weer 96 gld. ontving. Voor de halfjaren van 22 oktober 1742 tot 22 april 1743 en van 22 april tot 22 oktober 1743 werden telkens vier versteken tegen 12 gld. oftewel 48 gld. aangerekend en dat betekende ook 96 gld. voor het volledige jaar. Voor het jaar 1743-1744

¹²⁴ Tegen 7 november 1657 verzocht stadshorlogemaker **Herman Corthuijs** om een loonsverhoging. Hij wenste 400 gld. in plaats van 160 gld. per jaar te verdienen want hij moest niet minder dan 700 à 800 noten versteken op 33 klokken, Zijn Amsterdamse en zijn Brusselse collega's verdienden respectievelijk wel 900 en 600 gld. per jaar en die moesten slechts 150 à 160 noten versteken op achttien klokken. SAA, **Privilegekamer 755** (*Requestboek 1657-1658*), f° 106v°. Dit verzoek kwam er vermoedelijk omdat het aantal klokken door de restauratie van Hemony in 1654-1658, tot 33 stuks was uitgebreid.

¹²⁵ In de overeenkomstige collegiale akten werden gewoon de totale bedragen voor de extra diensten opgegeven zonder meer (bijlage III.A.b).

kreeg De Gruijters 40 gld. voor vier versteken tegen elk 10 gld. en in 1744-1745, tweemaal hetzelfde bedrag voor tweemaal vier versteken. Ten slotte kreeg hij in de daaropvolgende jaren 1745-1792, steeds 48 gld. voor vier versteken tegen 12 gld. per halfjaar hetzij 96 gld. per jaar (bijlagen V.4 en III.A.c). De vergoeding voor één versteek kon dus variëren en 8 gld. hetzij 10 gld. of 12 gld. bedragen.

Herstellingen (bijlage VI)

In 1651 waren stadsbeiaard en speeltrommel aan vernieuwing toe en op 20 juni 1651 sloot het stadsbestuur een contract af met Florent de le Court, een klokgieter uit Douai, die het aantal speelklokken zou uitbreiden tot 32 stuks met als basis de bestaande uurklok *Gabriel*. De aanmaak van de nieuwe speeltrommel werd toevertrouwd aan Herman Corthuys en Joos Sillemans, en dat werk bezorgde het stadsbestuur de nodige problemen want een rijtje deskundigen werd daarover geraadpleegd: Hans & Jacques van Aelst, Geerard van Gutschoven, Francisco Sweerts, Carel Hermans, Cornelis van Bouchout, Nicolaes van Roij(en), Joseph Boury and Gabriel Wagemans. De hele operatie werd daardoor vertraagd, ook al wegens geldgebrek en kuiperijen want de deken van de smeden verzette zich tegen een klokgieter die noch poorter noch lid van zijn gilde was. Alhoewel De le Court niets te verwijten viel, werd zijn contract in 1654 verbroken en op 17 november een nieuw contract aangegaan met de beroemde Frans Hemony, die het werk in 1658 zou voltooien. De laatste betaling aan Corthuys, die de torenklok onderhield en een aantal nieuwe hamers voor de klokken leverde, gebeurde in 1660.¹²⁶ Het spreekt vanzelf dat de dienstdoende beiaardier Crama bij deze restauratie een duit in het zakje deed. In 1658 werden in zijn gewone extra vergoeding van 94 gld., verscheidene herstellingen aan de voorslag van het uur en het halfuur inbegrepen (bijlage III.A.b).

Tussen 13 november 1659 en 15 maart 1660 had beiaardier Crama achttien werkdagen besteed aan het herstellen van de beiaard en daarvoor kreeg hij op 4 mei 1660 een vergoeding van 43 gld. 4 st. (bijlage VI.1). En in de

¹²⁶ Zie G. SPIESSENS, 'Hemony 1654-1658: de grote vernieuwing van de Antwerpse stadsbeiaard', in: *Vlaamse Beiaard Vereniging Magazine*, jg. 14, nr. 2 (juni 2008), p. 8-20, en nr. 3 (september 2008), p. 6-17.

eindafrekening van 1660 van Herman Corthuys werden nog een aantal tuimelaars e.a. materialen inbegrepen die geleverd werden aan "meester Huijberecht" tot behoef van de kermisbeiaard.¹²⁷

In 1730 werd het torenuurwerk met trommel en al weer eens vernieuwd door Jan de Hondt, die o.a. een nieuw trommelklavier van 66 ijzeren stukken met elk 10 vestaalde bekken en 3000 noten en 300 dubbelnoten moest leveren, alles in goed Zweeds ijzer, en ook 20 nieuwe hamers met veren voor het klokkenspel. Hij moest ook een aantal tuimelaars in vierkantig duimijzer en met twee veren maken, en zo nodig, de klokken keren of anders hangen, met de hulp van twee stadstimmerlieden. De prijs voor dit werk bedroeg 3.893 gld.¹²⁸

Omwille van deze herstelling had beiaardier Everaerts in de periode van 1 september 1731 tot 20 juni 1732, het klepelwerk afgekoppeld, terug in orde gebracht en vastgelegd welke klokken met twee of met vier hamers moesten bespeeld worden. Bovendien had hij toen het eerste deuntje gestoken op de voorslag van het uur en het halfuur, enz. Voor die dienstverleningen had hij een rekening ingediend die door het schepencollege gematigd werd tot 60 gld. en dat bedrag werd hem uitgereikt volgens een attestatie en betaalorder van 25 november 1732 (bijlage VI.2). Volgens een oude kroniek van de O.-L.-Vrouwekerk begon de nieuwe voorslag van het halfuur en het uur respectievelijk op 1 en 20 juni 1732 terug te spelen.¹²⁹

In 1744-1746 werden het torenuurwerk en de voorslag nog maar eens grondig hersteld door Antonius de Hondt. Beiaardier De Gruijters maakte van de gelegenheid gebruik om ook zijn handklavier te laten repareren en veertien nieuwe ijzeren hamers met veren voor het klokkespel e.a. verbeteringen te laten aanbrengen.¹³⁰

¹²⁷ Zie G. SPIESSENS, 'Hemony 1654-1658', dl. 2, p. 10-11

¹²⁸ SAA, **Privilegekamer** 819 (*Requestboek 1730-1731*), f° 201v°-201bisv°.

¹²⁹ SAA, **Kerken en kloosters** 113 (*Chronicon praecipuorum mirabilium Ecclesiae B.M.V. Antverpiae cum serie historico-chronologica omnium Episcoporum, praepositorum, decanorum et archidiaconorum cum archipresbyteris ejusdem ecclesiae cum successione canonicorum quantum explorari licuit* (handschrift, 18de-eeuw), sub a° 1732.

¹³⁰ Vgl. P. VERHEYDEN, 'Het beiaardrepertorium', p. 157-158.

In opdracht van het stadsbestuur goot Joris Dumery in 1751 drie nieuwe klokjes voor de stadsbeiaard. Op zijn versteekblad noteerde De Gruyters dat deze drie klokjes pas in 1756 behamerd werden en in de voorslag meeklonken.¹³¹

In 1753 werden er twee nieuwe horlogemakers aangesteld, nl. Franciscus Fricx en Henricus Gellaerts, die op 3 september een reglement van 16 artikels voorgeschoteld kregen. In artikels 6 en 7 werd gestipuleerd dat zij zelf jaarlijks 100 nieuwe noten in goed getemperd staal voor het speelwerk van de voorslag moesten bekostigen. Indien er meer dan 100 noten moesten vervangen worden, zou de stad die betalen tegen 5 st. per noot. Volgens artikel 8 hadden ze ook zelf de ijzerdraad die met de trommelslag speelde, te bekostigen, te bevestigen en te onderhouden. Luidens artikel 9 waren ze ook verplicht om bij het versteken van het speelwerk, twee assistenten te voorzien voor de versteker.¹³² Sinds 1732 was het, zoals hoger gezegd, de stadsbeiaardier die in feite de voorslag verstak.

Dezelfde twee horlogemakers berichtten in een verslag van 1 september 1764 over de slechte toestand waarin het uur- en speelwerk zich bevonden.¹³³ Pas in 1770 sloeg de stadsthesaurier alarm over de slechte staat waarin het belfort met de stadsbeiaard zich bevond. Het diende in zijn geheel hernieuwd te worden en het stadsbestuur gaf opdracht aan de gezegde thesaurier om samen met jonker Joannes Augustinus vanden Cruijce en jonker Josephus Albertus Lunden, schepenen, een onderzoek te laten instellen door deskundigen. De zaak sleepte aan tot begin 1782, toen thesauriers en rentmeester het versleten houtwerk van het belfort terug onder de aandacht van het stadsbestuur bracht. Samen met schepenen Herrij en Lunden werden thesauriers en rentmeester aangesteld om experten uit naburige steden een schriftelijke expertise te laten maken en ook om ontwerpen te bestellen. Het magistraat besloot de ontwerp-tekening gemerkt met het Antwerpse stadswapen in rode lak, te laten uitvoeren op kosten van

¹³¹ Vgl. P. VERHEYDEN, 'Het beiaardrepertorium', p. 158.

¹³² SAA, **Tresorij** 45 (*Rekwest-, akkoord- en vonnis boek, 1744-1767*), f° 132r°-134v°.

¹³³ P. VERHEYDEN, 'Het beiaardrepertorium', p. 158.

de stad. In 1784 ten slotte werden de voorgenomen herstellingen aan trommel en beiaard uitgevoerd.¹³⁴

Vermoedelijk duurden de werken tot in 1787 want de beiaard heeft stil gelegen tot op 1 juni 1787: in zijn kroniek zegt klokluider Jan Peter van Dyck dat op die datum de gerepareerde beiaard na vele jaren stilstand voor de eerste maal terug weerklonk bij de viering van de ondertekening van de *Ratificatie*.¹³⁵ Nochtans bleven de wedden en extra diensten met versteken voor de beiaardier al die jaren gewoon doorlopen. Misschien werd er toen op de kerkbeiaard gespeeld.

In zijn rekeningen van 30 april en 31 oktober 1791 gaf Amandus De Gruytters telkens een post van 5 gld. op voor reparatie aan de beiaard en in die van 21 september 1796 nog een post van 10 gld. (bijlage III.B). Op 19 augustus 1796 had hij de wethouders toestemming gevraagd om 50 pond koperdraad te mogen aankopen om de verroeste ijzerdraad te vervangen. Het voordeel van koper was dat het steviger was en minder onderhevig aan roest, maar het was wel duurder (bijlage VI.3).

Ordonnanties (bijlage VIII)

De gewone voorschriften voor de beiaardiers waren vervat in hun benoemingscontracten en die bleven grosso modo door de eeuwen heen van kracht, bijvoorbeeld dat de beiaardier zich alleen mocht laten vervangen mits toelating van het stadsbestuur. Bij de benoeming van Frans de Wever in 1687 kwam er de ordonnantie bij om elke vrijdag van 11u tot 12u te spelen zonder bijkomende vergoeding, een traditie die tot vandaag gehandhaafd bleef. Bij zijn benoeming in 1740 werd Joannes de Gruijters verplicht om tegen vergoeding, alle maanden een nieuw deuntje te steken op de beiaardtrommel, die hij ook zelf zorgvuldig moest onderhouden, en dat werd nogmaals geformuleerd in het benoemingscontract van zijn zoon Amandus de Gruijters (zie supra *Benoemingen*).

¹³⁴ **Privilegekamer** 2193 (*Resolutieboek raeckende deser stadts wercken, reparatien, etc., Beginnende den 9 april 1767, eyndende 15 February 1789*), f° 5v° (7 juni 1776), 12r° (3 januari 1782), 14r°-19v° (12 juli 1784). Dit document werd ons doorgespeeld door de heer W. Pottier, die wij daarvoor van harte danken.

¹³⁵ L. THEUNISSENS, *Aanteekeningen*, p. 25.

In december 1833 werd een modelcontract opgesteld voor de te benoemen beiaardier en daarin werden diens taken in vier punten vastgesteld. Zijn vaste hoofddienst bestond erin om alle zondagen en wettige feestdagen van 11u20 tot 12u te spelen, tenzij het stadsbestuur dat uur zou wijzigen. Daarnaast zouden er occasionele speelbeurten bevolen worden op vast te stellen uren voor publieke feesten, belangrijke verjaardagen, enz. De voorslag van het uur en het halfuur moest tweemaal per jaar herstoken worden en de nieuwe deuntjes moesten vooraf meegedeeld worden aan het stadsbestuur dat ook het tijdstip van de verandering zou meedelen. De beiaard moest behoorlijk onderhouden worden en de gebroken draden moesten hersteld worden. De beiaardier zou een jaarwedde van 800 frs. krijgen, maar mocht daarbuiten nooit enige betaling of schenking opeisen. De kersverse beiaardier moest deze voorwaarden ondertekenen en kreeg een mandaat van 200 frs. betaald voor de eerste drie maanden, ingaande op 1 september (bijlage VIII.2). Bij gelegenheid werden er bijkomende eenmalige orders gegeven door het stadsbestuur. Op 23 augustus 1702 legde het college van burgemeester en schepenen aan beiaardier De Wever, klokluiders Peeter Blanckaert, Van Mael en alle anderen die in het bezit van sleutels van de kathedraaltoren waren, evenals de luiders en bevoegden van de Sint-Walburgistoren, verbod op om iemand bij dag of nacht op de respectievelijke torens te laten komen zonder speciale permissie van de wethouders. Op overtreding werd een boete van 25 gld. gesteld, maar het verbod gold niet voor de wethouders zelf noch voor de kanunniken van het kathedraalkapittel.¹³⁶ Met die anderen van de kathedraaltoren werden o.a. de torenwachters bedoeld. Deze waakzaamheid op de toren stond ongetwijfeld in verband met een dreigende of aan gang zijnde oorlogstoestand.

Per collegiale akte van 23 juni 1738 gaf het stadsbestuur order aan de vier trompetters, de luider van de grote klok, de beiaardier en de horlogemaker, om bij donder en bliksem, zowel 's nachts als in de dag, gezamenlijk de wacht te gaan optrekken op de toren en daarbij de klok te luiden, totdat het onweer ophield. Bij afwezigheid, zou een boete van 28 st. opgelegd worden en die weigerde om de klok te luiden, zou 14 st. moeten betalen. Voor elke

¹³⁶ SAA, **Privilegekamer 526** (*Collegiaal resolutieboek 1701-1704*), p. 126; **Privilegekamer 601** (*Collegiaal actenboek 1701-1705*), f° 51v°.

comparitie zou de stad 30 st. in totaal betalen en die som zou, vermeerderd met de opbrengst van de boeten, onder het wel opgedaagde torenpersoneel verdeeld worden. Bij een afschrift van deze ordonnantie van 23 juni 1738 werd een akkoordverklaring ondertekend door de zeven betrokken personeelsleden en dus ook beiaardier Theodorus Everaerts.¹³⁷ Reeds in 1630 had het torenpersoneel van de kathedraal zich verenigd in de "Congregatie ofte vergaederinge van donder en blixem van O.-L.-Vrouwethoren der stad Antwerpen" die onder de bescherming van Sint-Donatus stond.¹³⁸ Het is niet duidelijk sinds wanneer ook de beiaardier voor deze taak werd opgevorderd.

Tijdens de Franse bezetting vaardigde de beruchte Simon Pierre Dargonne, die tekende als "officier municipal", om de haverklap orders uit om te luiden en te beiaarden. Op 25 juli 1794 (7 Thermidor An II) kreeg beiaardier Amandus de Gruyters opdracht om zo vlug mogelijk drie Franse deuntjes op de voorslag te steken, nl. de *Marseillaise* op het uur, *Ça ira* op het halfuur en *La Carmagnole* op het kwartier (bijlage VIII.1). Op 20 januari 1796 (30 Nivose An IV) kreeg hij bevel om nog uitsluitend deze republikeinse deuntjes te spelen plus *Le Chant du départ* en *Nous ne reconnaissons*.¹³⁹

Op 21 oktober 1798 werden de beiaardier, de klokluiders, de horlogemaker en de trompetters verplicht hun torensleutels in te leveren om in die onveilige tijd van toen, het risico op ongewenst kleppen te vermijden.¹⁴⁰

Repertoire

¹³⁷ SAA, **Privilegekamer 609** (*Collegiaal actenboek 1737-1742*), f° 58v°-59r°; 1415 (*O.L.V.toren-Stadswakers*), f° 11r°-v°.

¹³⁸ Zie verder in G. SPIESSENS, 'De torenwachters van de Antwerpse Onze-Lieve-Vrouwekerk (4) 1700-1750', in: *Provinciale Commissie voor Geschiedenis en Volkskunde. Provincie Antwerpen. Jaarboek 2002-2003*, XIV, 2004, p. 17-18.

¹³⁹ Vgl. E. POFFÉ, *Antwerpen*, p. 25 en 147 (bijlage). IDEM, *Antwerpen in de XVIIIe eeuw voor den inval der Franschen*, Gent, 1895, p. 85 (bijlage); F. DONNET, *Les cloches d' Anvers*, p. 181, 184.

¹⁴⁰ L. THEUNISSENS, *Aanteekeningen*, p. 97-98.

Over het 17de-eeuwse repertoire van de Antwerpse stadsbeiaardiers hebben we geen rechtstreekse muziekbronnen noch inlichtingen. Dat zullen uiteraard de toen populaire dansen en volksliederen geweest zijn en de toepasselijke occasionele deuntjes en kerkliederen. Wel kan men de vergelijking maken met het repertoire van de versteekboeken van de Brusselse stadsbeiaardier Theodorus de Sany (1648) en de Gentse Dominikaan Philippe Wyckaert (1681).¹⁴¹ Voor de 18de eeuw daarentegen beschikken we over twee Antwerpse beiaardboeken in handschrift, nl. dat van 1728 en dat van Jan de Gruyters (1746). Het eerste boek bevat 49 liederen bijna uitsluitend voor de kersttijd, die meestendeels op 17de-eeuwse en oudere bronnen teruggaan.¹⁴² Afgaande op het jaar 1728 zou het handschrift volgens Margot Halsted misschien aan Theodoor Everaerts, de toenmalige beiaardier van de kathedraal, kunnen toegeschreven worden.¹⁴³ Om paleografische e.a. redenen zou het ons inziens veeleer om diens broer Clemens Augustinus Everaerts, beiaardier van de Sint-Jacobskerk, kunnen gaan.¹⁴⁴ Maar dat belet niet dat Theodoor de stadsbeiaardier het eveneens kan gebruikt hebben.

¹⁴¹ T. DART, 'The Ghent Chime Book', in: *Galpin Society Journal*, VI (1953), p. 70-74; I. EYSACKERS, *Philippus Wyckaert (1620-1694) en 'Den boeck vanden voorslach van Ghendt toebehoorende myn edele Heeren schepenen vander keuren' (1681). Een verkennend onderzoek naar zijn inhoud en achtergronden*, Leuven, 1987, 3 dln. (diss.); J.-P. FELIX, *Le recueil d'hymnes et chansons arrangés par Théodore de Sany pour le carillon de Bruxelles en 1648*, 2 dln., Brussel, 1990 (eigen beheer); A. LEHR, W. TRUYEN & G. HUYBENS, *Beiaardkunst in de Lage Landen*, Tielt, 1991, p. 166; J. D'HOLLANDER, *Van klok tot beiaard. Met 'Clocke Roeland' in de hoofdrol*, Gent, 2003, p. 104.

¹⁴² M. HALSTED, *Beijaert 1728* (facsimile en transcriptie) (= *Jaarboek van het Vlaams Centrum voor Oude Muziek*, 11-III) , Peer, 1985.

¹⁴³ M. HALSTED, 'Beijaert 1728. A Historical and Bibliographical Approach', in: *Jaarboek van het Vlaams Centrum voor Oude Muziek*, 1, Peer, 1985, p. 15.

¹⁴⁴ G. SPIESSENS, 'Clemens Augustinus Everaerts, auteur van het Vlaams beiaardboek van 1728?', in: *Musica Antiqua*, 5 (1988), p. 110-112.

Het repertoire van het beiaardboek van Jan de Gruyters werd, zoals hoger gezegd, vooral aan de eigentijdse klavecimbelmuziek ontleend. Het bestaat hoofdzakelijk uit dansen, nl. menuetten, marsen, contradansen, gavottes, gigue, allemandes, courantes, rigaudons en bourrées, met dikwijls bijtitels. Een aantal menuetten hebben soms een trio: *Menuet de los rios*, *Menuet de comte de Sax*, *Menuet touscaen* en *Menuet van duijtsmeester*. Onder de marsen zijn er, behalve de *Marche du Roij*, een aantal militaire specimens: *Marche van Hanover*, *Marche van Hessen*, *Marche du grand Turq*, *Marche d' Hartop* en *De prins de Lingie cavalerie*. Verder zijn er korte suites en bewegingen uit sonates en concerto's: preludium, air, rondo, andante, allegro, vivace, en zelfs werd er een volledig concerto van Vivaldi weergegeven. Er zijn ook een aantal Vlaamse liederen zoals *Maria schoon* (2 versies), *De Meij*, *Soet Chatrintien*, *Cruijs Capelleken*, *Brus(sel)schen Omeganck of De Drij Sotten*, *Carillon van Duinkerken*. Ten slotte treft men twee versies van het *Tantum ergo* aan en Franse klavecimbelstukjes met beschrijvende titels: *La bourbonaise*, *Matelotte*, *La grotte de Versailles*, *La bergeri*, *La fanaticq*, *La Ferlande*, *Paisande*, *L'Angloise*, *La vandangieuse*, *Ceciliana* en *Menuet de la Reine*. Naast Lully, Corelli, Vivaldi, Locatelli, Händel, Couperin, Richter zijn er ook autochtone componisten vertegenwoordigd: De Fesch, Fiocco, Raick, (De) Croes, Baustetter, Belsier, Hendrickx jr., La Fosse, Renotte, De Gruijters zelf en zijn collega's-beiaardiers Colfs uit Mechelen en Schepers uit Aalst.¹⁴⁵ De notatie is in principe tweestemmig (Superius en Bassus) met al eens enkele vulnoten, meestal tertsparallellen. De bewerkte Andante's uit klavecimbelsonates zijn dikwijls driestemmig.

In het versteekboek (1740-1804) van Joannes & Amandus De Gruijters, dat in de Beiaardschool in Mechelen berust, bevinden zich een aantal deuntjes uit het beiaardboek van 1746, o.a. *Bourbonoise*, *La Bergerie* en *Réveil-matin*, (een rondeau) van Couperin, *Marche van Anover* van Richter, een *menuet* (uit op. 2, sonate 10) van Locatelli, een onbetiteld stuk van Corelli, *Cicilia*, de

¹⁴⁵ Facsimile's uitgegeven door N.V. EIJSBOUTS, Asten, 1968; BROEKMANS & VAN POPPEL, Amsterdam, 1971. Moderne transcripties: 20 stukken door R. SCHROYENS, *20 stukken uit het Clavierboek van Joannes de Gruijters*, Antwerpen, 1746, Mechelen, 1970; *J. de Gruijters: 59 tweestemmige muziekstukken*, Gooik, 1996.

Marche van den Magnifiek, de Marche favoritte de Monsigneur le Comte de Colloredo en het kerstlied *Daelt van boven*.¹⁴⁶

Een razend populair thema in de 18de eeuw waren de *Folies d' Espagne* en dat hoorde men dus ook op de beiaard, evenals de *Litanie voor de Onze-Lieve-Vrouwefeesten*, zoals De Roveroy in zijn kroniek naar Bouvaert verhaalt¹⁴⁷:

"Hier is het Klokkespel, waer op somtydts 'nen man
"Foli d' Espanie speeld: 't is al wat 'm hooren kan.
"Hy speeld de Litani voor Ons-L.-Vrouwe Feesten,
"Dat zeer gestigtig gaet ook voor devote geesten;
"De Boeren op de Merkt gelooven voor gewis,
"Om dat hy Vrydags speeld, dat 't altyd Kermis is."

In 1776 werd Mgr. Wellens, de nieuwe bisschop van Antwerpen, ingehaald en dat werd uitbundig gevierd. De nieuwe kerkvorst was Antwerpenaar van geboorte en werd in zijn vaderstad ook uitbundig gevierd toen hij in 1745 primus van Leuven geworden was.¹⁴⁸ Bij deze gelegenheid zal de Antwerpse stadsbeiaardier wel niet nagelaten hebben om de *Aria van Primus Wellens* uit 1745 te spelen, die in twee versies voorkomt in het Leuvense beiaardboek van Jean-François Letiège uit 1756.¹⁴⁹

¹⁴⁶ P. VERHEYDEN, 'Het beiaardrepertorium', p. 184-185. Zie ook C. VAN EYNDHOVEN, 'Versuch uber die wahre Art das Carillon zu spielen. Over de uitvoeringspraktijk van beiaardiers in de achttiende eeuw', in: *Cahiers van het IvKO*, 7 (Leuven, 2008), 7-22. Het zou wenselijk zijn dat er een publicatie gewijd wordt aan dit versteekboek met een lijst van alle deuntjes.

¹⁴⁷ J.G.J. DE ROVEROY, *Chronyke van Antwerpen*, p. 21.

¹⁴⁸ Zie G. SPIESSENS, 'De torenwachters (4)', p. 14.

¹⁴⁹ Zie facsimile L. ROMBOUTS & G. HUYBENS, *Het liedeken van de Lovenaers. Een 18de-eeuw Leuvens beiaardhandschrift*, Leuven, 1990, p. 44-45, nrs. 47-48.

In het Leuvense beiaardboek van Frans De Prins, een handschrift van 1781, bevindt zich een deuntje *Den omganck van Antwerpen*¹⁵⁰ en dat zal zeker niet ontbroken hebben op het repertoire van de Antwerpse stadsbeiaardier, vooral niet tijdens de ommegangen.

Zoals hoger gezegd, kreeg beiaardier Amandus de Gruyters in 1794 het bevel om drie Franse deuntjes op de voorslag te steken, nl. de *Marseillaise* op het uur, *Ça ira* op het halfuur, *La Carmagnole* op het kwartier. In 1796 mocht hij nog maar alleen deze republikeinse deuntjes spelen plus *Le Chant du départ* en *Nous ne reconnaissons* (zie supra *Ordonnanties*).

Over het speelrepertoire van de 19de eeuw zijn we uitstekend ingelicht dank zij stadsbeiaardier Jan Frans Volckerick (+1897), die een aantal handschriften naliet in het Antwerpse *Letterenmuseum* (V 743 H) en in de *Brees Carillon Library* (*Bok Singing Tower*) in Lake Wales/Florida (twee hss. van 1835-1850).¹⁵¹ De Antwerpse handschriften werden voortreffelijk beschreven door Willy Dehennin.¹⁵² In de Amerikaanse handschriften, die uitstekend bestudeerd werden door Margot Halsted, bleven talrijke beiaardbewerkingen bewaard van composities van o.a. Mozart, Weber, Grétry, Rossini, Donizetti, Bellini, Meyerbeer en Adam. Daarnaast bleef een bundel (1838-1841) bewaard met beiaardarrangementen van piano- en orkestmuziek van Clementi, Steibelt, Haydn en Moscheles. In dezelfde band bevinden zich nog bewerkingen van de *Cavatine* uit Donizetti's *Anna Bolena* en twee sonates van Clementi. In de onvoltooide bundel *Potpourri populaire sur des airs anversois et autres* werden aria's uit *Guillaume Tell* en *De Stomme van Portici* voor beiaard gezet naast polka's en de liederen *Marlbrough* en *Une Nuit à*

¹⁵⁰ Zie facsimile G. HUYBENS, L. ROMBOUTS & C. VAN EYNDHOVEN, *Het beiaardboek van Frans De Prins. Een 18de-eeuws Leuven handschrift*, Leuven, 2005, p. 33, nr. 93 (= *De Houssaren*, ibidem, p. 35, nr. 101) en p. 44, nr. 123.

¹⁵¹ *Prelude; Variations sur un Thème allemand; Variations sur un Thème de L. Call; Variations sur l'air favori de l'opéra La Sonnambula de Bellini; Variations sur un chœur de la Norma de Bellini; Rondeau sur un motif de Strauss (Salon-Polka); Rondeau sur un motif de Labitzky (Aurora-Valse)* en een aantal vermoedelijke composities van Volckerick zelf. Zie M. HALSTED, *Carillon Music*, p. 44-51.

¹⁵² G. SCHMOOK & W. DEHENNIN, 'Vier Antwerpse gebouwen', p. 179-181.

Granada. In feite was Volckerick de eerste die met zijn *12 Préludes mélodiques, arrangées pour le carillon* (1841) (Antwerpen, Letterenhuis) een specifiek voor het instrument aangepaste stijl realiseerde.¹⁵³

Zelfs bleef er een gedetailleerd overzicht met data bewaard van de deuntjes van de voorslag die op de Antwerpse beiaard weerklonken sinds 3 september 1841 tot augustus 1878 (à 1890)¹⁵⁴:

10 December 1890

3 Septembre 1841

½ heure: couplets de *Lucie de Lammermoor*;

¼ d' heure: un fragment du duo de *Belisaire*;

heure: *Polacca italienne*, dite 'air favori' de Rubens;

¼ d' heure après: une mélodie de Vacaij;

27 Janvier 1842

heure: marche de *Norma* avec fragment de *Casta Diva* du même opéra;

½ heure: valse du *Duc de Reichstadt*;

13 Janvier 1843

heure: air de *Philomèle* de Strauss;

½ heure: galop des *Diamants de la couronne*;

26 Décembre 1843

heure: *Je vois marcher sous mes bannières* de l'opéra *Fra Diavolo*;

½ heure: *Le soleil de ma Bretagne*, romance de Mlle Puget;

30 Décembre 1844:

¹⁵³ Uitgegeven door J. VAN DER ENDE, *Préludes Melodiques voor beiaard, 1841. Joannes Franciscus Volckerick, stadsbeiaardier van Antwerpen. Voor praktisch gebruik bewerkt*, Dordrecht, 1990.

¹⁵⁴ SAA, **Privilegekamer** 3112 (*P. Genard, Nota's nr. 28: O.-L.-V.-kerk ... Beiaard*), farde "Klok Carolus - Beiaard", aria's van de stadstrommel sedert 1841.

heure: duos de *Lucie de Lammermoor*; *Soleil sur l'Arène* & *Vers toi toujours s'envoleront*;

½ heure: *La véritable Polka*;

27 Février 1846:

heure: duo de *Bélisaire*

½ heure: air favori allemand *Szwarsbacher Ketten Brücken Galop*

15 Janvier 1847

heure: air de *Lucie de Lammermoor*: *O bel ange dont les ailes*;

½ heure: Romanesca ou couplets de *La Part du Diable*: *Qu'avez-vous, comtesse*;

21 Janvier 1848

heure: *Bélisaire*, chœur, marche favorite de l'opéra *Norma*;

½ heure: couplets de l'opéra *La Sirène*;

20 janvier 1849

heure: airs de *La Favorite*: *Pour tant d'amours, ne soyez pas ingrate*; *Doux Zéphir, sois lui fidèle*;

½ heure: chœur de l'opéra *Lucie de Lammermoor*: *A moi, viens, ouvre tes ailes*;

18 janvier 1850

heure: *Marche polonaise* de l'opéra *Jérusalem*;

½ heure: Romances favorites flamandes *Het roosje uit de dalen*; *Lentezang*;

1 Janvier 1851

heure: airs favoris de l'opéra *La Favorite* de Donizetti; *Un ange, une femme inconnue* & *Léonor mon amour brave*;

½ heure: *La Ronde des Porcherons* de Albert Grisar;

3 Février 1852

heure: mélanges d'airs de l'opéra *Le Prophète*, savoir: *Pastorale Pour Bertha, moi je soupire*; *Hymne triomphale, Roi des cieux & de la Terre*; *Marche du Sacre*;

½ heure: chansonnette populaire *Le Royal Tambour*;

12 Février 1853

heure: *Le Carnaval de Venise* varié;

½ heure: air du Tambour-major de l'opéra *Le Caïd*: *Le Tambour-major tout galonné d'or, a partout la pomme*;

10 Mars 1854

heure: Romance *J'ignore son nom, sa naissance* & Air du Carillon; *Grandissez dansez fol essaim de la jeunesse* de l'opéra *Si j'étais roi*;

½ heure: *Viv' le roi*; chansonnette populaire *Le gros major me l'a dit: T'es trop petit pour être militaire*;

7 Mars 1855

heure: sextuor *J'ai pour moi mon droit, mon glaive* & duo du *Défi*; *Soleil sur l'arène* de l'opéra *Lucie de Lammermoor*; *Grandissez, dansez fol essaim de la jeunesse* de l'opéra *Si j'étais roi*;

½ heure: *La Bière*, chanson nationale & populaire, paroles & musique du poète montois Antoine Clesse;

26 Février 1856

heure: airs favoris de l'opéra *La Fille du régiment*;

½ heure: *Adieu Venise*, barcarolle populaire;

8 Mars 1857

heure: *Tremble*, air de l'opéra *Lucrèce*

½ heure: *Pars*, romance d'Etienne Arnaud;

15 Mars 1858

heure: Fantaisie-Mazurka;

½ heure: motifs favoris de concours arrangés en forme de Polka;

Pas de changement en 1859

28 Mars 1864

heure: Air du *Barbier de Séville*;

½ heure: couplets des *Amours du Diable*;

1865? Instructions verbales de M. d'Hane-Steenhuysen Callaerts;

heure: *Bélisaire*;

½ heure: brindisi de *Lucrece Borgia*;

Pas de changements en 1866.

? Avril 1867

heure; motifs d'*Ernani*: le grand air de la chanteuse & le célèbre final;

½ heure: motifs des *Diamants de la Couronne*;

¼ h.: *La Chasse merveilleuse*;

¼ heure: *Le Voyage en Chine*;

Pas de chang(emen)t en 1868. 1869.1870 & 1871.

7 Mars 1872

heure; motifs de *Martha*, opéra par Flotow;

½ heure: *Le Petit Soulier de Noël* par O. Pradère;

¼ d' heure: *Judas Machabée*, oratorio de Haendel;

2e ¼ d' heure: motif de quadrille des *Lanciers*;

Pas de changement en 1873, 1874,1875, 1876 & 1877.

Aout 1878

heure: Air du *Torréador de Carmen*;

½ heure: [onleesbare titel] de Peter Benoit; [onleesbare titel:]

Ma solinasa de Maladilla(?);

¼ h.: /

2e ¼ h.: /

Pas de changement en 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1889, 1890.

De meeste opgesomde deuntjes werden ontleend aan het 19de-eeuwse opera-repertoire en daaruit mag men wel concluderen dat deze opera's in Antwerpen uitgevoerd werden en dus bekend waren bij de bevolking.

Blijkbaar was de meest populaire componist Donizetti en vooral diens opera *Lucia di Lammermoor*. Volckerick was in deze periode beiaardier en dus verantwoordelijk voor het steken van de deuntjes op de trommel. Het is dus niet verwonderlijk dat hij ook twee composities van hemzelf, nl. *Het Roosje uit de Dalen* en *Lentezang* gebruikte.

Blijkbaar werd deze lijst door het stadsbestuur opgesteld op mondeling verzoek van de heer Max Suremont uit Oude God-Mortsel, die hem op 27 december 1890 toegestuurd kreeg met een briefje van de stadssecretaris en het college, waarin gezegd werd dat de lijst onvolledig was maar dat latere aanvullingen zouden meegedeeld worden.¹⁵⁵ En in een briefje van 31 december 1890, getekend door burgemeester Leopold de Wael, werd de stadsarchivaris gevraagd om de lijst aan te vullen.¹⁵⁶

Terminologie

In de archiefteksten werd de beiaardier in 1651 e.v. jaren "beijaerder van O.-L.-Vrouwen(toren) alhier" genoemd maar sinds 1658 ook al eens "beijaerder deser stad" of "beijaerder van de cathedraele kercke alhier". Beide laatste benamingen waren correct want hij bediende immers zowel de kerk- als de stadsbeiaard, die zich allebei in de kathedraaltoren (belfort van de stad) bevonden. Trouwens was steeds dezelfde beiaardier zowel in dienst van de stad als van de kerk, maar hij werd door beide werkgevers separaat bezoldigd. Bijgevolg zou de laatste formulering "beiaardier van de

¹⁵⁵ SAA, **Privilegekamer** 3112: "27n. December O /1160 R./ Arias van den rammel/aan den Heer Max Suremont/ Oude God-Mortsel/ Mijnheer, Ter voldoening aan UEds. mondelinge navraag, bestellen wij u hierbij eene lijst van de niet volledige inlichtingen welke wij hebben kunnen verzamelen nopens de arias van den stadstrommel sedert het jaar 1841. Indien voortgezette opzoekingen, verder teruggaande of aanvullende inlichtingen verschaffen, zoo zullen wij UEd. ook daarvan in kennis stellen. Gelieve de betuiging onzer achting aan te nemen./ Bij verordening/De Secretaris, Het college."

¹⁵⁶ SAA, **Privilegekamer** 3112: "Gemeentebstuur van Antwerpen, 4e Bureel, Nr. ... Werken. Bijlagen/Toegestuurd aan den heer Stadsarchivaris onder verzoek om het mogelijke te doen ten einde, in korter of langer tijd, tot de samenstelling van eene meer volledige lijst te geraken./Ten stadhuize, den 31 December 1890./ De Burgemeester/Leopold de Wael." De cursieve tekst werd met de hand ingevuld in het voorgedrukte formulier.

kathedraal" wel tot verwarring kunnen leiden. Soms werd hij ook gewoon als "beijaerder op den toren" of kortweg "beijaerder" bestempeld. Andere benamingen waren "beyaerdspeeler deser stadt" , "klockspeelder op O.-L.-Vrouwentoren" en "beyaerder op de clocken van O.-L.-Vrouwentoren".

De meest correcte benaming zou dus eigenlijk "beiaardier van de O.-L.-Vrouwetoren" geweest zijn.

Sinds 1769 vervulde de beiaardier ook het stadsluiderschap tegen een vaste wedde als "bedienende (bediender van) het luierschap dezer stad" of "luyder der groote (stadts)clocke".

Besluit

De Antwerpse stadsbeiaard met Hemony-klokken werd wijd en zijd geprezen om zijn mooie klank en het is dus niet verwonderlijk dat de Belgische luitvirtuoos Jacques de Saint-Luc (°Brussel, 1663- + na 1700) zijn bewondering uitdrukte in een compositie *Le Carillon d' Anvers*.¹⁵⁷

Vermoedelijk heeft hij de Antwerpse beiaard in zijn jeugd ooit gehoord toen zijn vader in dienst was van het Hof van Brussel.

Het Antwerpse stadsbeiaardierschap is één van de weinige aloude instellingen die het *Ancien Régime* overleefd hebben. En zolang er in Antwerpen een bruikbare stadbeiaard zal bestaan, zal er ook wel een beiaardier in functie blijven... Nochtans hebben wij ervoor geopteerd om deze tweede en laatste aflevering over de Antwerpse stadsbeiaardiers af te sluiten met de dood van Jan Frans Volckerick (+1897). Amandus de Gruyters maakte de brug van Oud naar Nieuw Regime en zijn twee opvolgers waren naaste familieleden van hem die het ambt kortstondig bediend hebben en van weinig belang geweest zijn. In feite is Volckerick de eerste belangrijke beiaardier-componist van de Nieuwe Tijd en over hem werd trouwens reeds een voortreffelijke studie gemaakt door Margot Halsted. Maar daaraan konden we nog belangrijke ontbrekende informatie uit het Antwerpse Stadsarchief en de Burgerlijke Stand toevoegen, zodat de figuur van Volckerick nu voldoende

¹⁵⁷ Zie moderne transcriptie in A. KOCZIRZ, *Oesterreichische Lautenmusik zwischen 1650 und 1720 (= Denkmähler der Tonkunst in Oesterreich*, XXV/2, Bd. 50), Wenen, 1918, p. 64.

belicht is. Overigens is het bronnenmateriaal voor het *Nouveau Régime* grondig verschillend: in plaats van archiefaantekeningen zijn het nu persberichten, kronieken, dagboeken, tijdschriften, doodsbrieven, concert-programma's en recensies, enz. Bovendien zijn de biografieën van de latere stadsbeiaardiers reeds behoorlijk bekend.

BIJLAGEN

Overzicht

I. Benoemingen

1. Frans de Wever 1687

- a. 1686, 31 juli. -Overeenkomst over benoemingsrecht beiaardier.
- b. 1686, 19 september. -Uitstel vestiging nieuwe beiaardier.
- c. 1687, 4 februari. -Rekest en benoeming van Frans de Wever.
- d. 1688, 10 januari. -Verklaring van Frans de Wever over zijn benoeming.

2. 1715, 28 juni. -Overeenkomst over benoemingsrecht beiaardier.

3. 1719, 22 juni. -Geschil van Frans de Wever met de kerkmeesters.

4. 1739, 25 augustus. -Medionaat op beiaardiersschap en instelling concours.

5. Jan de Gruijters 1740

- a. 1740, 22 oktober. -Rekest en benoeming na concours.
- b. 1740, 30 december. -Vergoeding voor de twee afgewezen beiaardiers.
- c. 1740. -Brouwersrekening voor bier tijdens concours.

6. Amandus de Gruijters 1771

1771, 27 juli. -Ontslag van Jan de Gruijters en benoeming van Amandus.

7. Jean Janssens 1807

- a. 1807, 1 mei. -Ontslag van Joseph de Gruijters
- b. 1807, 12 mei. -Benoeming van Jean Janssens
- c. 1831, 8 april. -Eedaflegging van Jean Janssens

8. Jan Frans Volckerick 1834

- a. 1833, 25 juli. -Vacatuurbericht
- b. 1833, 24 augustus. -Concours
- c. 1834, 23 december. -Benoeming
- d. 1834, 27 december. -Eedaflegging

II. Wedde

1. 1651-1688: 40 gld. gewone wedde en 10 gld. voor wekelijkse
Besnijdenismis

- a. dagrekeningen 1651, 1669:
- b. jaarrekeningen 1651-1658, 1676
- c. 1679-1688: wekelijkse Besnijdenismis, woensdagse mis en

Driekoningenmis

2. 1654-1784: 50 gld. met vervaldata op kerstmis, bamis of 22 oktober
 - a. dagrekeningen
 - b. jaarrekeningen
 - c. 1785: verschuiving termijn van 22 naar 31 oktober
 - d. 1786-1792: vervaldatum 31 oktober

III. Extra diensten

- A. 1651-1792: wisselende vergoedingen
 - a. collegiale akten 1651-1794
 - b. dagrekeningen 1651-1724
 - c. jaarrekeningen 1651-1792
- B. rekeningen van Amandus de Gruijters
 1. 1791, 14 mei
 2. 1791, 31 oktober
 3. 1796, 21 september

IV. Klokluiders

- A. 1770-1792, poortklok: vaste wedde van 72 gld. per jaar
 1. 1770: vervaldatum 18 mei
 2. 1785: verschuiving van de vervaldatum naar 31 oktober
 3. 1786-1792: vervaldatum 1 november
- B. eenmalige extra diensten met grote stadsklok
 - I. luiden
 1. 1668: een jaar luiden (Crama)
 - a. collegiale akte
 - b. dagrekening
 2. 1769: vervaldatum ca. 15 mei
 - a. collegiale akte
 - b. jaarrekening
 3. 1785: vervaldatum 30 oktober
 - a. collegiale akte

b. jaarrekening

4. 1791, 31 oktober: rekening van Amandus de Gruijters
5. 1796, 4 januari: eenmalige betaling van 4 gld. 3 st.
6. 1796, 21 september: rekening van Amandus de Gruijters

II. kleppen

1. stormklok 1660
2. dood Filips IV van Spanje 1666
3. dood Spaanse koningin Marie-Louise d' Orléans 1689
 - a. collegiale akte
 - b. jaarrekening
4. dood koning Karel I van Spanje 1701
 - a. collegiale akte
 - b. dagrekening
 - c. jaarrekening
5. dood keizer Frans I van Oostenrijk 1765
 - a. brief van Karel van Lorreinen over luidkosten, 8 april 1767
 - b. collegiale akte, 25 mei 1768
 - c. jaarrekening, 28 mei 1768
6. dood keizerin Maria Theresia 1781
 - a. collegiale akte
 - b. jaarrekening
7. dood keizer Leopold II 1792

V. voorslag

1. 1658: uur en halfuur inbegrepen in jaarlijkse extra vergoedingen
2. 1679: inbegrepen in jaarlijkse extra vergoedingen
 - a. collegiale akte
 - b. jaarrekening
3. 1732-1740: afzonderlijke jaarwedde van 48 gld. voor variabel versteken op uur, halfuur en kwartier (sinds 1737 ook halfkwartier)
4. 1740-1792: jaarwedde van 96 gld. voor (12 of) 8 versteken aan (8 of) 12 gld. inbegrepen in jaarlijkse extra vergoedingen (1743-1745: driemaal 40 gld. voor telkens 4 versteken aan 10 gld.)

VI. herstellingen

1. 1659, 13 november -1660, 15maart: herstellingen door Crama

2. 1731-1732: herstellingen door Theodoor Everaerts
3. 1796, 19 augustus: Amandus de Gruijtters koopt koperdraad

VII. 1748, 6 februari: gratis poortelij voor Joannes de Gruijtters

VIII. ordonnanties

1. 1794, 25 juli: opgelegde voorslagdeuntjes
2. 1833, 2 december: modelcontract met instructies

IX. 1772 leerlingencontract Amandus de Gruijtters met C.B. Reijssen

I. Benoemingen

1. Benoeming van Franchois de Wever

a. 1686, 31 juli. -**Overeenkomst tussen thesaurier van de kerkfabriek en kerkmeesters dat de opperkerkmeesters mee inspraak krijgen in de keuze van de nieuwe beiaardier.** gezien

Mercurij 31 Julij 1686./ Alsoo het ampt van beijaert der cathedrale alhier was comen te vaceren mits de doodt van Hubert Crama. Ende dat eenich verschil was geresen tuschen den h(ee)re tres(orie)r van de fabricke derselver kercke ende de h(ee)ren kerckm(eest)rs nopende 't point ofte de operkerckm(eeste)rs mede moesten geadmitteert worden tot den keuse van denselven beijaert voor sooveele deselve cathedrale is aengaende. Soo is 't dat denselven h(ee)re tres(orie)r ende kerckm(eeste)rs overeencomen syn dat soe de oper- als d'andere heren kerckm(eeste)rs t'saemenderhandt sullen komen over den keuse van den meergemelden beijaert, sonder preiuditie van idere gerechticheijt ende sonder 'tselve te trecken in enige consequentie. Wel aengaende denselven h(ee)re tres(orie)r ende kerckm(eeste)rs versocht hebbende van de heren van 't magistraet deser stadt behoorelijcke acte, is deselve aen hun mits desen verleent. Act(um) in July ut supra.

Privilegekamer 524 (*Collegiael resolutieboeck 1684-1694*), p. 76-77.

b. 1686, 19 september. -**De kandidaat-beiaardier krijgt tot Allerheiligen uitstel om in Antwerpen te komen wonen.** gezien

Jovis 19 dito (septembris 1686). Is geresolveert aen ... aen wie is gecon-
fereert het beijaertschap, sijne tijt van alhier te comen woonen, is pro-
longeren tot Alderheijligen toe.

Ibidem, p. 83.

c. 1687, 4 februari. -**Rekest en benoeming van Franchois de Wever**

gezien

Geeft oodtm(oedelyck) te kennen Franchois de Wever, jongman, hoedat hij
sesse vollen jaren continuelijck heeft bedient het beijartschap op den thoren
van de cathedrale kerke alhier, in plaetse van wijlen Hubert Crama, sonder
eenige hulp van (den)sel(ven) sijnen m(eeste)r. 't Is nu soo dat den Hollander
aen wijen UE het voornoemt beijartschap heeft geliven te v(er)gunnen, sich-
selven excuseert van hetselve te bedienen en(de) alsoo den suppl(ian)t (son-
der jactantie gesproken) sichselven ten wtterste bequaem vint om hetselve
beijaertschap te connen bedienen, d'welk hij genochsaem heeft doen blij-
cken, soo in 't speelen tegens denselven Hollander als andere, als aen nije-
mant hebbende moeten wijcken, relaes tot de opinien van de aenhooren(de)
lieffhebbers. Oorsaecke dat den suppl(ian)t zich is keeren(de) tot UE, seer
oodtm(oedelyck) bidden(de) dat UE gelive gedient te sijn aen hem suppl(ian)t,
considereren(de) sijne capaciteijt, het vs. officie oft beijartschap te v(er)gun-
nen mits, etc. D'welk doende, etc., was ond(erteecken)t Franchois de Wever.
Mijne heeren Borgem(eeste)re ende Schepenen deser stadt, geleth op 't v(er)-
soeck bij den dispositive deser gedaen, hebben aen (den) suppl(ian)t toege-
staen ende v(er)gunt het ampt van baijard(er) derselver stadt, op de emolu-
menten, proffijten ende gagien daertoe staen(de), alles nochtans op de con-
ditie dat den suppl(ian)t alle vrijdagen sal hebben te spelen op den v(oor)-
s(eide) bijard van (den) 11 tot den 12 des 's morgens sonder daervoore iet
mogen rekenen tot laste oft cost van dese stadt. Actum 4 feb. 1687, ge-
p(arapheert) Martens vid(i)t, ond(erteecken)t Zegers.

[marge:] R 4-16

Privilegekamer 776 (*Requestboek 1686-1687*), f° 92v°.

d. 1688, 1 januari. -**De Wever verklaart dat hij benoemd werd door thesaurier
en kerkmeesters van de kathedraal.** gezien

Eodem die [10 januari 1688]

Ter instantie als vore [van die kerckmeesters der cathedrale binnen dese stadt Antwerpen],

Comp(areer)t Francis de Wever, beijaerder der voors(eide) kercke, en(de) verclaerde voor de gerechte waerheijt, onder presentatie van eede, dat hij het beijaertschap derselver kercke aen hem gegunt geweest is door den h(ee)r tesorier en kerckmeesters derselver kercke. Dat oock waerachtich is dat Jan An van der stadt Gouda, in wiens plaetse hij comparant gesuccedeert is, 'tselve der kercke beijaertschap becomen hadde insgelijcx van (den) h(ee)r tesorier en kerckm(eeste)rs voorgemelt. Redene van wetentheijt dat denselven Jan An 'tselve aen hem comparant selffs verhaelt heeft ende want, etc. Et ante ad finem [goddelijck ende redelijck is der waerheijt getuijghenisse te gheven, sonderlinghe des versocht sijnde, consenterende hieraff bij mij, not(aris) voorgen(oem)t, eene ofte meer openbaere instrumenten gemaect te worden. Aldus gedaen ende gepasseert t' Antwerpen, ten daeghe als voren, sijnde de minute deser bij den attestant].

copia facta [get.]: Francis de Wever J. Van Waerbeec, not(ariu)s

Notariaat 4646 (*Jacques van Waerbeec 1687-1688*), a° 1688, f° 17r°. Vgl.

Kerken en kapellen 225 (*O.-L.-V.-kerk. Roedrager, luyer, beijeraer, enz.*), op datum.

2. 1715, 28 juni. -**Overeenkomst tussen het Kapittel en het stadsbestuur over het benoemingsrecht van o.a. de beiaardiers.**

gezien

Accord. Die Eerw(eerde) Heeren Deken, Tresorier ende Cappittel van de cathedrale kercke van Antwerpen, benefens Hr. Peeter Elsacker, priester, etc., tegens die Heeren Borghem(eeste)ren, Schepenen ende Raet der stadt Antwerpen, die opper- ende onderkerckm(eeste)rs der voors(eid)e cathedrale, benefens Heer Adriaen Bedaff, clercq der fabrique derselve kercke. Den 28 Junij 1715./ Vander Locht voor den Eerw(eerde) heer deken, Tresorier ende Cappittel der cathedrale kercke van Antwerpen, benefens den hr. priester Elsacker.

De Hulder senior voor de h(eer)en Borghem(eeste)rs, Schepenen ende Raedt der stadt Antwerpen, die opper- ende onderkerckm(eeste)rs der voors(eid)e

cathedrale, benefens hr. Adrianus Bedaff, clercq der fabrique derselve kercke.

Partijen gehoort hebbende verscheijde middelen van accorde hun bij ons co(mmissar)issen, ingevolge de speciale co(mm)issie van den Hove voorgesteld, hebben v(er)claert overcomen ende geaccordeert te sijn in der voegen naervolgende.

Te weten [...] [3] Dat de h(eer)en van het magistraet alleen sullen blijven ver-geven het luijderschap van de stadt, mitsgaeders het beijaerderschap, soo van de stadt als van de kercke. [...]

Tresorij 41 (*Request-, accord- en vonnisboek 1707-1715*), f° 261r°-263r°. Vgl. **Privilegekamer 604** (*Collegiaal actenboek 1714-1718*), f° 49r°-51r°. Zie ook **Privilegekamer 174** (*P. van Setter: Alphabetisch trefwoordenregister op historische documenten betreffende Antwerpen*), onder letter T.

3. 1719, 22 juni. -**De Wever vraagt bemiddeling van het stadsbestuur tussen hem en de kerkmeesters van de kathedraal.** gezien

Op de req(ues)te van Frans de Wever, beijaerder van de cathedrale kercke deser stadt, daerbij versoeckende eenen h(ee)re commissaris wt UE(dele)r Collegie, om voor denselven, de kerckm(eeste)rs der cathedrale deser stadt te rechte te betrecken ende de saecke sommarie voor hem aff te handelen. Ende in cas van geene overeencomste, de saecke voor denselven in te stellen ende die te v(er)volgen, prout moris et stilij cum authorisatione in forma. Is gecommiteert mr. Jacob Geera(r)d Knijff, outborgerm(eeste)re ende schepe-
ne deser stadt, ten fine alhier versocht cum authorisatione in forma. Actum 22 d° (junij 1719), ond(erteecken)t J.A. van Horenbeeck.

Privilegekamer 807 (*Requestboek 1719*), f° 131v°.

4. 1739, 25 augustus. -**Verzoek aan de landvoogdes om het medionaat op het beiaardierschap af te schaffen.**

A Son Altesse Serenissime gezien

Remontrent tres respectueusement ceux du Magistrat de la Ville d'Anvers que dans l'octroi que Votre Altesse Serenissime a eu la benignité de leurs accorder au mois d'octobre dernier pour la vente des offices de leur collation, afin

d'en subvenir aux nécessités pressantes de la ville, il s'y trouve compris l'office de toucher le carillon de la grande tour. Sur lequel on a réfléchi depuis, qu'il conviendrait plutôt pour l'ornement et l'honneur d'une si grande ville, de la conférer par concours à celui qui en seroit jugé le plus capable par des experts, d'autant qu'il ne tire que cinquante florins de gages de la ville et quarant huit florins pour le changemens de l'avant sonnerie de l'heure, le reste consistant dans ce qu'il profite pour les services de chapelles et de l'Eglise, faisant ensemble à peu près quatre cent florins, pour lesquels il doit monter plusieurs fois par jour la moitié de degréz de la grande Tour. Par dessus il n'y a qu'un de moins experts qui en offre cinquante florins, sans que les plus capables en font le moindre, c'est pourquoi les remontrants trouvent convenable de s'adresser à votre A(ltesse) S(érénissime)./ La supplians bien humblement de permettre que le susdit office de carillonneur puisse être conféré à celui qui dans le concours sera jugé le mieux entendu, sans aucune remuneration à la Ville, le tout sans prejudice ou innovation dud(ic)t octroij pour l'avenir ce que faisant, etc. [get.:] A.A. Van Kessel 1739/ J.P. Collins 1739./ Son Altesse Serenissime, aiant eu rapport de cette requete, prenant favorable egard aux raisons ij contenues, a permis, comme Elle permet par cette aux supplians de pouvoir conférer pour cette fois, sans prejudice et sans innovation de l'octroij leur accordé pour la vente des offices de leur collation, l'office de carillonneur de la grande Eglise, qui seroit compris dans ledit octroij, à celui qui dans le concours sera jugé le mieux entendu, sans aucune remuneration à la Ville, fait à Bruxelles le 25. aoust 1739. Steenh(ouw)er. [get.:] Marie Elisabeth./ Par ord(onnan)ce de son Altesse Seren(issi)me. J. le Roi.

[in dorso:] Beyaerder/ A Son Altesse Serenissime/ Permissie om het bjaertscapt te vergeven bij concours ende niet bij coop/ Req(ues)te/ Pour ceux du Magistrat de la ville f'Anvers/ regeringhe/ stads-beyaertschap.

Privilegekamer 1416 (*Stadsluiers*), los stuk.

5. 1740. -**Benoeming van Johannes De Grujtters.**

a. 1740, 22 oktober. -**Rekest en benoeming.** gezien

Aen Mijne Eer(weerd)e Heeren Borgermeesteren ende Schepenen der stadt Antwerpen./ Verthoont met alle respectt Joannes De Gruijter, gebortigh van

Iperen, hoedat tot sijne kennisse gecomen sijnde dat met het overleijden van N. Everaerts, is comen te vaceren het beijaertschap der cathedraele kercke deser stadt. Dan gemerckt het UE Eerw(eerd)e gelieft heeft hetselve officie te willen confereren bij concours aen dusdanigen persoon, daertoe het bequaemste geoordeelt wordende. Soo is 't gebeurt dat naer voorgaende gehouden concours door differente lieffhebbers, den supp(lia)nt door UE Eerw(eerd)en den eersten is gestelt geworden in den keus, als daertoe -oortmoedige correctie- sijn bequaem is vindende. Redenen hij hem is keerende tot UE Eerw(eerd)e./ Seer oortmoedelijck biddende gelieven gedient te sijn hetselve beijaertschap aen den suppliant te willen confereren met de baeten, proffeynten ende emolumenten daeraen clevende, mits doende den eedt daertoe staende ende dat op soodanigen voet als UE Eerw(eerd)e sullen gelieven te reguleren, d'welck doende, etc.

Appostille. Gehoort de Heeren Commissarissen over het gemelt concours gestaen hebbende ende gesien, etc., Mijne Heeren verclaeren aen den supp(lia)nt te confereren het beijaertschap in dese requeste gemelt, met allen de vruchten, baeten, proffeynten, etc., daeraen clevende. Mits den supp(lia)nt de trommel alle maenden, uijtterlijck alle ses weken, veranderende, met daer op te steken ieder reijse een ander fraeij liedeken ofte aire ten contentemente van Mijne Heeren van het magistraet, nu wesende ende in toecomende tijden sullende sijn, ende de trommel met alle ap- ende dependentie van deser stadts beijaerden gaede slaende ende daer vooren sorge draegende met beletsel van bederff, voor sooveel als het aen den supp(lia)nt sal mogelijk sijn. Ende voorts personelijck daerop spelende ende alles doende gelijk dat gequireert wordt, sullende voor het meerder veranderen ofte versteken der voors(eid)e trommel, als eertijts placht te geschieden, genieten eene somme van achtenviertich guldens boven sijne andere gagien, vruchten ende proffeynten. Actum in Collegio 22 October 1740, was gearapheert "Mertens v(i-di)t" ende onderteeckent "J.J. Vinck", onder stondt "Juravit hac 4ta novem-bris 1740" ende was onderteeckent A.M. Vankessel.

Tresorij 44 (*Request-, accoord- en vonnisboek 1724-1746*), f° 269r°-[270r°].
Zie ook **Privilegekamer 831** (*Requestboek 1740-1741*), f° 2r°.

b. 1740, 30 december. -**Vergoeding voor de twee afgewezen beiaardiers uit Soignies en Leuven.** gezien

Geordonneert aen Gaspar de Man, out 2e Tresorier ende nu dienende rent-
m(eeste)r, sichselve te betalen de som(m)e van 41 gl. 6 st. eens, voor sooveel
dat hij door ordre van Mijne Heeren in den name deser stadt, in gelycke
somme betaelt heeft aen twee lieffhebbers die in concurs geweest hebben als
beijaertspeelders, te weten aen den beijaertspeelder van Sonie, 5 ducaten
ende aen dijen van Loven, twee ducaten, maeckende tesamen 41 gl. 6 st.,
ende dat voor eene recognitie. Actum in Collegio den 30 Xber 1740.

Privilegekamer 609 (*Collegiaal actenboek 1737-1742*), f° 218v°-219r°.

c. 1740. -**Kwijtschrift van brouwer Collaert voor de levering van 62 potten
Leuens bier tijdens het concours** gezien

A.M. Collaert heeft geleverd door hordre van baes de Kop het concours van
het beijaertschap op den toren geleverd 62 potten Lovens, bedraeght de
somme 10-17 f./ Voldaen te sijn A.M. Collaert.

Hierop ontfangen van den heere scepenen Knijff 10 schellingen voor 20
potten Lovens bier, die hem de meer rest niet en vers(t)aet aen te dragen,
laetende mij geheel tot laste die het gehaelt ende gedroncken heeft.

Kerken en kapellen 211 (*O.-L.-V.toren. Horloge en beiaard*), ingebonden
strookje.

6. 1771, 27 juli. -**Ambtsverzaking van Joannes de Gruijters en benoeming
van Amandus de Gruijters.**

1771, 22 juli. -**Rekest en overeenkomst** gezien

Verthoont reverentelijck Sieur Joannes de Gruijters, beijaert speelder deser
stadt, hoedat hij nu ontrent 31 jaeren geleden door UE Eerw(eerd)e als beij-
aert speelder geadmitteert geweest sijnde, aen sijnen sone Amandus de
Gruijters het beijaert spelen heeft geleert om hem te connen dienen tot eene
hulpe. Waerdoor het gebeurt is dat denselven sijnen sone hem verthoonder
van over de 20 jaeren behulpsaem in 't beijaert spelen is geweest ende con-
tinuelijck sikh soo verre daerin heeft geëxerceert dat hij, sonder jactantie
gesproken, den verthoonder in 't beijaert spelen overtrefft ende te boven
gaet. 't Is nu soo dat hij verthoonder door de continuele onpasselijckheden

den bijaert niet connende spelen, genootsaect geweest is den gemelden sijnen sone daertoe continuelijck te moeten emploijeren. Denwelcken, alhoewel getrouwt ende kinderen hebbende, hetselve van over veele jaeren herrewaerts altijd met grooten iever loffelijck heeft gedaen uijt puere liefde ende sonder daer vooren oijnt iet te hebben willen genieten. Ende gemerckt dat hij remonstrant, comende te sterven, sijne huijsvrouw beroofft sal wesen van de costwinnige ende alsoo haere hooghe jaeren, bij mancquement van middelen, sal moeten passeren in armoede. Ende dat sijnen gemelden sone hem verthoonder heeft aengedient dat, waer 't saecken UE Eerw(eerd)e de goetheijt wilden hebben van hem het bijaertspeelderschap bij desisteringe des remonstrants te vergunnen bij alle de gagie ende emolumenten dier, aen hem verthoonder altijd sal overleveren ende naer sijns remonstrants doot te sullen alimenteren sijne moeder, des remonstrants huijsvrouw, haer leven geduerende. Waerdoor hij verthoonder, kennende de lieffde van sijnen gemelden sone, soude gerust ende versekert wesen, soo voor hem als voor sijne huijsvrouw. Redenen hij sijnen toevlucht tot UE Eerw(eerd)e is nemende. Ootmoedelijck biddende ten eijnde het derselver gelieffte, zij in aendacht nemende de capacijt van sijns supp(lian)ts voornoemden sone, aen UE Eerw(eerd)e genoeghsaem bekennt ende den iever ende lieffde tot sijne ouders, het bijaertspeelderschap deser stadt bij desisteringe van hem supp(lian)t, aen denselven sijnen sone Amandus de Gruijtters op dien voet te willen vergunnen. D'w(elck) Doende, etc., ond(erteecken)t J. De Gruijtters.

Den onderschreven verclaert te desisteren van 't beijaertspeelderschap onder recomandatie van sijnen sone Amandus de Gruijtters en in hope van goet succes, ten opsigte van denselven. Actum t'Antwerpen, 22 Julij 1771, ond(erteecken)t J. De Gruijtters.

Den ondergeteekende obligeert ende verbint sigh bij desen van soo haest het bijaerderschap aen hem door Mijne Eerw(eerd)e Heeren van het Majaestraet der stadt Antwerpen sal wesen vergunt, allen de gagien ende emolumenten van 'tselve beijaertspeelderschap voor te comen soo lange als sijns ondert. vader in 't leven sal sijn, trouwelijck aen denselven sijnen vader Joannes de Gruijtters te sullen overleveren sonder daarvan iet het minste voor hem gedurende sijns vaders leven te sullen behouden ende bovendien te sullen alimenteren, naer sijns vaders doot, desselffs naer te laetene wed(uw)e, sijns ondert. moeder, soo lange sij leven sal, daervoren verbindende sijnen persoon ende goederen, presente ende toekomstende met re-

nuntiatio als naer rechte. Actum t'Antwerpen, den 22 Julij 1771,
ond(erteecken)t A. De Gruijtters.

Den onderschreven accepteert de bovenstaende conventie ende conditie op
dewelcke hij gedesisteert heeft van 't beijaerderschap deser stadt ten voor-
deele van sijnen sone Amandus. Actum Antwerpen, 22 Julij 1771,
ond(erteecken)t J. De Gruijtters, leeger onder stont me present J.B.M(ari)a I.
van Hencxthoven, testis.

Is gecommiteert Jon(cke)r Joannes Augustinus vanden Cruijce, schepene,
benefens Trsoriors ende Rentm(eeste)r die hun op den inhoudede deser sullen
informereren om gehoort hun rapport, voorts gedisponeert te worden naer
behooren. Actum, 12 Julij 1771, ond(erteecken)t F.G. Le Grelle.

Rapport gedaen deser Req(ues)te in Pleno Collegio ende gesien de schriff-
telijcke desisteringe des sup(plian)ts in fine deser Req(ues)te gestelt,
mitsgaeders het accort tussen den sup(plian)t ende sijnen sone Amandus de
Gruijtters, beide onderteecken, welck accort mede ter greffie achter dese
requeste sal worden geenregistreert. Mijne Heeren verclaeren te confereren
het beijaerderschap deser stadt in dese requeste gemelt, aen Amandus de
Gruijtters, met alle de vrughten, baeten, profiejten, etc., daer aen clevende.
Mits denselven de trommel alle maenden, uijtterlijck alle ses weeken, ver-
anderende, met daer op te steeken ieder reijse een ander fraeij liedeken ofte
air ten contentemente van Mijne Heeren van 't majestraet, nu wesende ende
in toekomende tijden sullende sijn, ende de trommel met alle ap- ende de-
pendentie van deser stadts beijaerden gaede slaende ende daer vooren sorge
dragende met beletsel van bederf, voor sooveel als het aen hem sal mogelijk
sijn. Ende voorts op conditie van personelijck daerop te spelen sonder
iemandt te mogen aenstellen sonder prealable permissie van d'heeren The-
resoriors(!) ende rentmeester, ten sij bij siektte offte onpasselijckheijdt. Ende
alles doende gelijk dat gerequireert word, sullende voor het meerder ver-
anderen offte versteeken der voors(eid)e trommel, als eerteijts placht te ge-
schieden, genieten eene somme van 48 gul(den)s boven sijne andere gasien,
vruchten ende proffijten. Actum in Collegio 27 Julij 1771, was gearapheert
"Van Parijs v(idi)t" ende ond(erteecken)t "J.B. Verpoorten". Praestitit juramen-
tum hac 1a augustij 1771, ond(erteecken)t A. du Bois dit van den Bossche.
[marge:] R(ecepit) 4-16 voor den borgerm(eester)e

R(ecepi)t gratis

Privilegekamer 862 (*Requestboek 1771-1772*), f° 92r°-v°.

7. 1807. -**Benoeming van Jean Janssens.**

a. 1807, 1 mei. -**Joseph De Gruyters neemt ontslag en stelt Jean Janssens als zijn opvolger voor.** gezien

Monsieur Jean E. Werbrouck, membre de la Legion d'honneur & Maire de la ville Anvers

Monsieur

Comme par la multiplicité de mes occupations journalieres, j'ai été depuis dix mois dans l'impossibilité de remplir personnellement la fonction de carillonneur, dont vous avez daigné me conferer la place. Et voyant de jour en jour augmenter les obstacles pour dûment m'acquitter de cette charge, je prends la liberté par la presnte, de vous offrir mon cousin Jean Janssens pour me remplacer dans cet emploi. En vous priant de vouloir lui accorder vos faveurs, j'ose me flatter qu'ayant une capacité suffissante & requise & puis une exactitude ponctuelle de ne rien manquer aux devoirs y annexes, il s'acquittera de cette fonction avec honneur & a la satisfaction du public. J'ai l'honneur d'etre avec respect, Monsieur, votre tres humb(ble) serv(iteur), Jos. De Gruyters. Anvers, le 1 Mai 1807.

[marge:] Vu app(ost)ilé pour sa nomination

[verso:] Monsieur/Jean E. Werbrouck/maire de la ville/Chez lui

16/10

Modern Archief 96 (Personeel), farde "Carillonneurs de la ville./ Demandes pour obtenir la place de carillonneur", los stuk nr. 280 (met rode lakzegel).

b. 1807, 12 mei. -**Benoeming van Jean Janssens**

Minute gezien

Nous maire d'Anvers:

Attendu que le Sr. Joseph de Gruyters, carillonneur nous a exposé que ses affaires ne lui permettaient plus de remplir sa fonction et qu'il nous a présenté le Sr. Jean Janssens pour le remplacer.

Attendu que led(it) Sr. Janssens a la capacité nécessaire pour remplir lad(ite) fonction de carillonneur, auxquelles il s'applique depuis quelque tems avec succès.

Acte

1° Led(it) Sr. Jean Janssens est nommé par le présent carillonneur à la Grande Tour, au lieu et place dud(it) Sr. Joseph de Gruytters, démissionnaire;

2° Il jouira du même traitement que son prédécesseur, à compter du 15e du courant;

3° Copie du présent sera délivrée aud(it) Sr. Jean Janssens et conn(aissan)ce en sera donnée à notre bureau de comptabilité en l'hotel de la mairie de la ville d'Anvers, le 12 mai 1807.

J.W.

[marge:] Au bureau d'organisation f. 780, n° 3721

Modern Archief 96 (*Personeel*), los stuk, nr. 281.

c. 1831, 8 april. -**Eedaflegging van Janssens.**

1238 Procès-Verbal gezien

Ce jourd'hui *huit* Avril mil-huit-cent trente et un, je soussigné GERARD JOSEPH ANTOINE LE GRELLE, Borgmestre de la Ville d'Anvers, en conséquence d'une dépêche de Mr. le Gouverneur de la Province, en date du 1er de ce mois, ai reçu le serment prescrit par Décret du Congrès National du 5 Mars dernier, qu'a prêté entre mes mains, Monsieur *Jean Janssens*, *carillonneur de la Ville.*

le prononçant à haute voix et en ces termes:

"Je jure fidélité au Régent, obéissance à la Constitution et aux Lois du Peuple Belge."

En foi de cette Prestation, j'ai fait dresser le présent Procès Verbal, que j'ai signé conjointement avec Mr. Janssens susdit.

Fait à Anvers, les jour, mois et an que dessus

[ges.:] *Gérard Le Grelle* *J. Janssens*

[onduin:] *Enregistré gratis à Anvers, le dix huit Avril trente un, fol° cent quatre vingt dix sept recto, case première.*

[ges.:] *De Coninck*

[inderaan rechts:] 197 n° 1

[bovenaan links in de marge:] twee cirkelvormige stempels met in de bovenste de Belgische leeuw en rondom de tekst: "A timbrer a l'extraordinaire/ Anvers" en in de onderste "15 C." en rondom de tekst: "Timbre extraordinaire"

Modern Archief 96 (Personeel), los stuk nr. 1238.

8. 1834. -**Benoeming van Jan Frans Volckerick.**

a. 1833, 25 juli. -**Vacatuur van de plaats van stadsbeiaardier.**

GEZIEN

Régence de la ville d'Anvers./ Avis.

Les Bourgmestre & Echevins informent le public que la place de carillonneur de la Ville est vacante, & ils invitent ceux qui voudraient la solliciter, à adresser leur demande à la Régence avant le 15 août prochain.

En l' hôtel de Ville, le 25 juillet 1833

L'Echevin/ de Bourgmestre [geparapheert: onleesbaar]

Par ordonnance

Le secrétaire,

Regeering der stad Antwerpen/ Berigt

Borgemeester en Schepenen brengen ter kennis van het publiek dat de plaets van Beyaerdspeelder der stad open is, en zy noodigen degeenen die dezelve zouden verlangen te bekomen, hunne vraeg aen de Regeering in te dienen voor den 15 augustus aenstaende.

In stads raedhuys, den 25 July 1833

Ter ordonnantie

Den secretaris,

Den schepen waerneemende de fonctien van Borgemeester

[geparapheert: onleesbaar]

Modern Archief 96 (Personeel), farde (6°): "Carillonneurs de la ville./ Demandes pour obtenir la place de carillonneur", los stuk.

b. 1833, 24 augustus. -**Concours**

Anvers 24 août 1833

gezien

Cejourd'hui 24 août 1833, je soussigné Janssens Janssens, Echevin de ceste ville, me suis transporté à 3 heures après midi de retirée, accompagné des Sieurs Winant Servais de Hasselt, Louis Witmann de Malines, Jacques Herreyens d'Anvers, Van Hoogstraeten de Tirlemont -le dernier renonçant au concours et ne jouera que pour agrément.

Concurrrens pour la place de carlionneur de cette ville a la tour de la Cathédrale, a l'effet d'y laisser jouer au Carlion succssivement chacun trois airs, sur quoi Messieurs les arbitres du concours décideront du talent de chacun d'eux et a qui sera décerné cette place de carlionneur.

A cette fin nous avons fixé par scrutin le tour auquel ces messieurs joueront pour le concours: et il en est résulté que

Le n° premier est echu a Mon(sieu)r Servais: 1er air joué avant 3½ h.

2 air avant 3 h. 3/4

3 air avant 4 h.

Le n° deux est echu a Mon(sieu)r Herreyens: 1 air a 4 heures

2 air avant 4 h. 1/4

3 air avant 4 h. 1/2

Le n° trois est echu a Mon(sieu)r Witmann: 1 air a 4 heures 1/2

2 air avant 5 heures

3 air ...

Le n° quatre est echu a Mon(sieu)r Van Hoogstraeten.

Ces Messieurs aiant exécuté chacun, comme dit est, leurs trois airs, a 5 heures nous sommes descendus pour nous rendre près de la commission chargé de la décision du concours. Et il en est réulté que les messieurs ont décidé que le N° 1, qui est le Sieur Servais de Harselt(!), a été jugé le plus apte à obtenir cette place.

En foi de quoi ont signé avec nous, Monsieur l'Echevin De Bakker, Président du concours, les arbitres et l'Echevin Prénommé

[ges.:] R.J. De Backer; C.S. Janssens; G.J.J. Kennis; Janssen Janssens; Jaques De Gruyters.

Ibidem, los stuk.

c. 1834, 23 december. -**Bericht over benoeming van Volckerick door burgemeester en schepenen op 19 december.**

23 décembre 1834

gezien

[in marge:] Personnel

Les Bourgmestre & Echevins/ à Monsieur Jean Francois Volckerick/ à Anvers/
Monsieur, n° 722

Nous nous empressons de vous informer que par une résolution en date du 19 de ce mois, nous vous avons nommé carillonneur de la ville, aux appoin-

temens de huit cents francs, qui vous seront payés à partir du 1er Janvier 1835.

La présente lettre d'avis vous tiendra lieu de commission.

Veillez vous rendre à l'hôtel de la Régence samedi prochain 27 Xbre, à 2 heures,/ pour prêter le serment prescrit par le décret du Congrès National du 20 juillet 1831, formalité qui doit précéder votre entrée en fonction.

Nous avons l'honneur de vous saluer.

[get.:] GLG. [= Gérard Le Grelle]

[marge:] personnel

[marge: geschrapd:] soumettre au Collège

Ibidem, los stuk.

d. 1834, 27 december. -**Eedaflegging van Volckerick.** gezien

Res. N° 3511

Cejourd'hui le *vingt sept Décembre* mil huit cent trente *quatre*, a comparu par-devant nous, Borgmestre de la Ville d'Anvers, Monsieur *Jean François Volckerick*, nommé *Carillonneur de la Ville*.

lequel a prêté le serment prescrit par le Décret du Congrès National du 20 Juillet 1831, dans les termes suivans:

"Je jure fidélité au Roi,

"Obéissance à la Constitution et

"Aux Lois du Peuple Belge."

Fait à Anvers, jour, mois et an que dessus

[ges.:] *Gérard Le Grelle*

J.F. Volckerick

[onderaan:] *p.2.15 Enregistré sans renvois à Anvers, le trente Décembre 1800 trente quatre, folio 57 recto, case sept; reçu deux francs quinze centimes videl(icet) compris*

Le Receveur/ [ges.:] De Coninck

Ibidem, los stuk.

II. Wedde

1. 1651. -**Betaling van 40 gld. gewone wedde en 10 gld. wedde voor de wekelijkse Besnijdenismis.**

a. dagrekening gezien

Adi 6 Majj 1652, Hubert Crama, beijaerder van Onser L. Vrouwen 50 gul., te weten 40 g. over een jaer gagie als beyaerder, ende 10 g. over een jaer gagie voor 't spelen op de clocken van (de) Besnijdenis wekel(ijcke) misse, v(er)schenen Ult(im)a decembris 1651 50-[marge:] bet(aelt) 1655

Rekenkamer 238 (*Gagien e.a. uitgaven 1652*), f° 31v°. Idem voor 1669. Zie **Rekenkamer 239** (*Wekelijckse rekeningen 1666-1670*), f° 86v° ("Craman": 1669).

b. jaarrekening gezien:

Aen Hubert Crama, beijaerder van Onser L. Vrouwen alhier, de somme van vijftich ponden Arthois, te weten viertich gulden over een jaer gagie als beijaerder, ende thien gulden over een jaer gagie voor 't spelen op de clocken van de Besnijdenis wekelijcke missen, verschenen de voors(eide) respectieve gagien den lesten Xbris 1651, luyt d'ordonnan(tie) in date 6a majj 1652 met quit(antie) L £
[marge:] Ordinaris en(de) volgt wel in den tyt en(de) blycken(de) voorder als in den text

Rekenkamer 100 (1-2-1655/31-1-1656), f° 479v°-480r°. Idem voor 1652-1658 en 1676. Zie **Rekenkamer 99** (1-2-1654/31-1-1655), f° 325v°-326r° (bedrag niet ingevuld); 101 (1-2-1656/31-1-1657), f° 498r°-v° (1652 en 1653); 1846 (*Extraordinarise rekening van rentmeester J. Schenaerts, 1658*), f° 136v° (1654-1657); 104 (1-2-1659/31-1-1660), f° 261r° (1658); 109 (1-2-1677/31-1-1678), f° 262r°-v° (1676).

c. 1679 en 1680. **-Betaling van 40 gld. gewone wedde en 10 gld. wedde voor de wekelijkse Besnijdenismis, Driekoningen en wekelijkse woensdaegse mis.** gezien

Aen Hubert Crama, beijaerder van Onse Lieve Vrouwenthoren, de somme van vijftigh ponden Arthois, te weten veertigh ponden Arthois over een jaer gagie ende thien ponden Arthois voor het beijaerden van de misse van de H. Besnijdenisse, Drij Coningen ende wekelijcke woensdaeghsche misse, verschenen te kersmisse XVIc negenentseventigh, naer luyt d'ordonnantie in date 29 majj 1680, met quitantie comt als vore L £

Aen denselven de somme van vijftigh ponden Arthois, ter saecken van een jaer gagie als vore, verschenen te kersmisse XVIc tachtentigh, naer luijt de ordonnantie in date den 18en decem(ber) XVIc eenentachtentigh, met quitantie comt als vore L £
[marge:] Bij ordonnantie ende quitantie

Rekenkamer 115 (1-2-1681/31-1-1682), f° 214r°. Idem voor 1681-1688. Zie **Rekenkamer** 116 (1-2-1682/31-1-1683), f° 218r°-v° ("Nijet"); 117 (1-2-1683/31-1-1684), f° 247r°-v° (**1681 en 1682**); 118 (1-2-1684/31-1-1685), f° 268r°-v° (1683: "Nijet"); 119 (1-2-1685/31-1-1686), f° 257r° (**1684**); 120 (1-2-1686/31-1-1687), f° 264r° (**1683**); 121 (1-2-1687/31-1-1688), f° 250r°-v° (**1685-1686: wwe Crama en De Wever, zonder Driekoningen**); 122 (1-2-1688/31-1-1689), f° 128v° (**1687: "Nijet"**); 123 (1-8-1688/31-1-1689), f° 191r°-v° (**1688: "Nijet"**).

2. 1655-1684. -**Betaling van 50 gld. met verschillende vervaldata (kerstmis, bamis, 22 oktober)**

a. dagrekening	gezien
28 9bris 1656. Hubert Crama, beyaerder, over 1 jaer gagie, v(er)schen(en) kersmis 1654	50-
[...]	gezien
Ult(im)a Januarij 1658, Hubert Crama, beijaerder van Onser L. Vr(ouwen), 2 jaeren gagie als beyaerder deser stadt, 80 g. en(de) over 2 jaren gagie voor 't spelen op de clocken ten tyde van (de) Besnydenis wekel(ijcke) misse tegen 10 g. t's (iae)rs, v(er)schen(en) te kers(misse) 1655 en(de) 1656	100-
Desel(ve) 1 jaer gagie als vore, v(er)sch(en)en) kersmis 1657	50-
	gezien

Rekenkamer 1690 (*Journaal 1654-1663*), f° 45r° en 75r°. Idem voor 1659-1724. Zie ibidem, f° 107r° (1659), 125v° (1660), 148v° (1661), 167r° (1662), 195v° (1663); **Rekenkamer** 1690bis (*Journaal 1664-1668 [1671]*), f° 24v° (1664), 59v° (1665), 98v° (1666), 120v° (1667), 152v° (1668), 182r° (1669); 239 (*Wekelijkse rekeningen 1666-1670*), f° 86v° (1669); 1691 (*Journaal 1671-1679*), f° 22r° (1671), 41r° (1672), 83v° (1674), 107r° (1675), 136v° (1676), 173v° (1677); 1692 (*Journaal 1698-1707*), f° 42r° (bamis 1699 aan De Wever), 69r° (bamis 1700), 114r° (bamis 1702), 140v° (bamis 1703), 164r° (bamis 1704), 194r° (bamis 1705), 221v° (bamis 1706); 1693 (*Journaal 1717-*

1725), f° 12r° (bamis 1717), 55v° (1718: bamis 1717-1718), 92r° (1719: bamis 1719), 103r° (12-10 voor 3 maanden tot kerstmis 1719 aan erfgenamen **De Wever**), 131v° (kerstmis 1720 aan **Everarts**), 156r° (kerstmis 1720-1721), 184v° (kerstmis 1722), 208v° (kerstmis 1723), 235r° (kerstmis 1724).

b. jaarrekening

Aen Hubert Crama, beijaerder van Onse L. Vrouwen alhier, de somme van vijftich ponden Arthois over een jaer gagie, verschenen te kersmis XVIc ende sestich, naer luyt d' ordonnantie in date 17 Januarij 1661 met quitantie L £

Rekenkamer 105 (1-2-1662/31-1-1663), f° 317r°. Idem voor 1665-1750. Zie **Rekenkamer** 106 (1-2-1666/31-1-1667), f° 297v°-298r° (kerstmis **1665**); 107 (1-2-1667/31-1-1668), f° 271v°-272r° (kerstmis **1666**); 108 (1-2-1672/31-1-1673), f° 290v°-291r° ("Nijet"); 110 (1-2-1678/1 mei 1678) (geen wedde); 111 (1 mei 1678/september 1678) (geen wedde); 112 (september 1678/31-1-1679) (geen wedde); 113 (1-2-1679/31-1-1680), f° 199v° (kerstmis **1677**); 114 (1-2-1680/31-1-1681), f° 205r° (kerstmis **1678**); 118 (1-2-1684/31-1-1685), f° 268r°-v° (: "Nijet"); 124 (1-2-1689/31-1-1690), f° 225r°-v° (**De Wever**: Bamis **1688**); 125 (1-2-1691/31-1-1692), f° 267v° (Bamis **1690**); 126 (1-2-1692/31-7-1693), f° 182r° (Bamis 1691: "Nijet"); 127 (1-2-1693/31-1-1694), f° 166r°-167r° (Bamis **1691**); 128 (1-2-1694/31-1-1695), f° 199v° (Bamis 1692: "Nijet"); 131 (1-2-1697/23-1-1698), 180v° (Bamis **1693**, **1694** en **1695**); 132 (1-2-1698/31-1-1699), f° 176r° (Bamis **1696** en **1697**); 133 (1-2-1699/31-1-1700), f° 172v° (Bamis **1698**); 134 (1-2-1700/31-1-1701), f° 179v°-180r° (Bamis **1699**); 135 (1-2-1701/12-11-1701), f° 154v-155r° (Bamis 1700: "Nijet"); 136 (13-11-1701/31-1-1703), f° 176v° (Bamis **1700** en Bamis **1701**); 137 (1-2-1703/31-1-1704), f° 220r°-v° (Bamis 1702: "Niet" en Bamis **1703**); 138 (1-2-1704/31-1-1705), f° 201v°-202r° (Bamis **1702** en Bamis **1704**); 139 (1-2-1705/31-1-1706), f° 203v° (Bamis **1705**); 140 (1-2-1706/31-1-1707), f° 225v° (Bamis 1706); 141 (1-2-1707/31-1-1708), f° 218r° (Bamis 1707); 142 (1-2-1708/31-1-1709), f° 212r° (Bamis 1708); 143 (1-2-1709/28-2-1710), f° 249v° (Bamis 1709); 144 (1-2-1710/31-1-1711), f° 232r° (Bamis 1710); 145 (1-2-1711/31-1-1712), f° 237r° (Bamis 1711); 146 (1-2-1712/31-1-1713), f° 252v° (Bamis 1712); 147 (1-2-1713/31-1-1714), f° 243v° (Bamis 1713); 148 (1-2-1714/31-1-1715), f° 260v°-261r° (Bamis 1714); 149 (1-2-

1715/31-1-1716), f° 271v°-272r° (Bamis 1715); 150 (1-2-1716 /31-1-1717), f° 273v° (Bamis 1716); 151 (1-2-1717/31-1-1718), f° 276r° (Bamis 1717); 152 (1-2-1718/31-1-1719), f° 275v° (Bamis 1718); 153 (1-2-1719/31-1-1720), f° 289v°-290r° (Bamis 1719 en 12½ gld. tot kerstmis 1719 aan erfgenamen De Wever); 154 (1-2-1720/ 31-1-1721), f° 287v°-288r° (**Everaerts**: kerstmis **1720**); 155 (1-2-1721/31-1-1722) (kerstmis **1721**: ontbreekt); 156 (1-2-1722/31-1-1723), f° 301r°-v° (kerstmis **1722**); 157 (1-2-1723/31-1-1724), f° 305v° (kerstmis **1723**); 158 (1-2-1724/31-1-1725), f° 318r° (kerstmis 1724); 159 (1-2-1725/31-1-1726), f° 294v°-296r° (kerstmis 1725); 160 (1-2-1726/31-1-1727), f° 297v° (kerstmis 1726: "niet"); 161 (1-2-1727/31-1-1728), f° 308r° (kerstmis 1726); 162 (1-2-1728/31-1-1729), f° 304v°-305r° (kerstmis 1727); 163 (1-2-1729/31-1-1730), f° 324r°-v° (kerstmis 1728); 164 (1-2-1730/31-1-1731), f° 31lv°-312r° (kerstmis 1729); 165 (1-2-1731/31-1-1732), f° 305r°-v° (kerstmis 1730) en Appendix, f° 60r° (kerstmis 1731; 166 (1-2-1732/31-1-1733), f° 307r°-v° (kerstmis 1731: "memorie"); 167 (1-2-1733/31-1-1734), f° 309r°-v° (kerstmis **1732 en 1733**); 168 (1-2-1734/31-1-1735), f° 314r°-v° (kerstmis 1734); 169 (1-2-1735/31-1-1736), f° 305r° (kerstmis 1735: "memorie"); 170 (1-2-1736/31-1-1737), f° 317r° (kerstmis 1735); 171 (1-2-1737/31-1-1738), f° 320r°-v° (kerstmis 1736 en 1737); 172 (1-2-1738/31-1-1739), f° 314v°-315r° (kerstmis 1738: "memorie"); 173 (1-2-1739/31-1-1740), f° 325v° (kerstmis 1738); 174 (1-2-1740/31-1-1741), f° 324v°-325r° (aan de wwe Everaerts: kerstmis 1739 en 41 gld. 2 st. 4 bl. tot 21 oktober 1740); 175 (1-2-1741/31-1-1742), f° 315r° (22 november 1741: **Joannes De Grutter**); 176 (1-2-1742/31-1-1743), f° 306r°-v° (22 oktober 1742: twee halfjaren); 177 (1-2-1743/31-1-1744), f° 272r° (22 oktober 1743: twee halfjaren); 178 (1-2-1744/31-1-1745), f° 275v° (22 oktober 1744); 179 (1-2-1745/31-1-1746), f° 234v°-235r° (22 oktober 1745); 180 (1-2-1746/31-1-1747), f° 251r°-v° (22 oktober 1746: twee halfjaren); 181 (1-2-1747/31-1-1748), f° 265v°-266r° (22 oktober 1747: twee halfjaren); 182 (1-2-1748/31-1-1749), f° 265v°-266r° (22 oktober 1748: twee half-jaren); 183 (1-2-1749/31-1-1750), f° 264v°-265r° (22 oktober 1749: twee halfjaren); 184 (1-2-1750/31-1-1751), f° 253r°-v° (22 oktober 1750: twee halfjaren); 185 (1-2-1751/31-1-1752), f° 252r°-v° (22 oktober 1751: twee halfjaren met ordonnanties 6 mei en 30 oktober 1751); 186 (1-2-1752/31-1-1753), f° 251v° (22 oktober 1752: twee halfjaren met ordonnanties 1 mei en 27 oktober); 187 (1-2-1753/31-1-1754), f° 262r° (22 oktober 1753: twee halfjaren met

ordonnanties 5 mei en 3 november 1753); 188 (1 februari 1754 -31 januari 1755), f° 255v°-256r° (1754); 189 (1 februari 1755-31 januari 1756), f° 150v° (1755); 190 (1 februari 1756-31 januari 1757), f° 154r° -v° (1756); 191 (1 februari 1757-31 januari 1758), p. 300 (1757); 192 (1 februari 1758-31 januari 1759), p. 302 (1758); 193 (1 februari 1759-31 januari 1760), p. 298-299 (22 oktober 1759: twee halfjaren met ordonnanties 28 april en 25 oktober **1759**); 194 (1 februari 1761-31 januari 1762), p. 298-299 (**1761**); 195 (1 februari 1762-31 januari 1763), p. 292-293 (**1762**); 196 (1 februari 1763-31 januari 1764), p. 298 (1763); 197 (1 februari 1764-31 januari 1765), p. 280 (ordonnanties 25 april en 31 oktober 1764); 198 (1 februari 1765-31 januari 1766), p. 286 (ordonnanties 26 april en 26 oktober 1765); 199 (1 februari 1766-31 januari 1767), p. 292-293 (ordonnanties 25 april en 29 oktober 1766); 200 (1 februari 1767-31 januari 1768), p. 285 (ordonnanties 25 april en 22 oktober 1767); 201 (1 februari 1768-31 januari 1769), p. 292 (ordonnanties 26 april en 26 oktober 1768); 202 (1 februari 1769-31 januari 1770), p. 302-303 (ordonnanties 27 april en 26 oktober 1769); 203 (1 februari 1770-31 januari 1771), p. 297-298 (ordonnanties 27 april en 24 oktober 1770); 204 (1 februari 1771- 31 januari 1772), p. 293 (ordonnanties 27 april en 26 oktober 1771); 205 (1 februari 1772-31 januari 1773), p. 314 (1772); 206 (1 februari 1773-31 januari 1774), p. 304 (1773); 207 (1 februari 1774-31 januari 1775), p. 310 (1774); 208 (1 februari 1775-31 januari 1776), f° 155r° (**Amandus de Gruijters**: 1775); 209 (1 februari 1776-31 januari 1777), f° 173r°-v° (ordonnanties 26 april en 26 oktober 1776); 210 (1 februari 1777-31 januari 1778), f° 173r° (ordonnanties 22 mei en 8 november 1777); 211 en 211bis (1 februari 1778-31 januari 1779), f° 176r°-v° en [176]r°-v° (ordonnanties 12 mei en 11 november 1778); 212 (1 februari 1779-31 januari 1780), f° 182r°-v° (ordonnanties 3 april en 3 november 1779); 213 (1 februari 1780-31 januari 1781), f° 181r°-v° (ordonnanties 29 april en 8 november 1780); 214 en 215 (1 februari 1781-31 januari 1782), f° 196v° en 125r° (ordonnanties 9 mei en 7 november 1781); 216 (1 februari 1782-31 januari 1783), f° 196r°-v° (met ordonnanties 11 mei en 16 november 1782); 217 en 218 (1 februari 1783-31 januari 1784), f° 201r°-v° en 121r° (ordonnanties 15 mei en 5 november 1783); 219 en 220 (1 februari 1784-31 januari 1785), f° 196r°-v° en 114v° (ordonnanties 26 mei en 17 november 1784).

c. 1785, -**Verschuiving van de betaaldatum van 22 naar 31 oktober: 50 gld. 14 st. 9 den. voor 12 maanden en zeven dagen op 31 oktober 1785**

Aen denzelven (Amandus de Gruijters) de somme van vijftig ponden veerthien schellingen negen grooten Artois over twelf maenden ende seven dagen, hem competerende als stadsbeyaerder, verschenen ultima october 1700 vijftientig, luyd de twee ordonnantien met quitt(antie), dus hier
L £ XIII sch.

Rekenkamer 221 (1 februari -31 oktober 1785), f° 216v°-217r°.

d. 1786-1792. -**Betaaltermijn van 1 november tot 31 oktober**

Aen denzelven (Amandus de Gruijters) de somme van vijftig ponden Artois over twee halve jaeren gagie, hem competerende als stadsbeyaerder, het laesten verschenen ultima october 1700 sesentientig, luyd de twee ordonnantien met quitt(antie), dus hier
50-

Rekenkamer 222 en 223 (1 november 1785-31 oktober 1786), f° 221r° en 135v°. Idem voor 1787-1792. Zie R 224 (1 november 1786-31 oktober 1787), f° 214r° (1787); 225 (1 november 1787-31 oktober 1788), f° 217r°-v° (1788); 226 en 227 (1 november 1788-31 oktober 1789), f° 216r° en 111v°-112r°; (1789); 228 en 229 (1 november 1789-31 oktober 1790), f° 106v° en 216v°-217r° (1790); 230 (1 november 1790-31 oktober 1791), f° 224r° (1791); 231 (1 november 1791 -31 oktober 1792), f° 222r°-v° (1792).

III. **Extra diensten**

A. **Wisselende vergoedingen**

a. **collegiale akten** gezien

1652. -**29 gld. 12 st. voor het jaar 1651 (1 januari-31 december).**

Aen Hubert Crama, beyaerder op den thoren, 29 gul. 12 st. voor het extraordinaris spelen op de clocken het geheel jaer van 1651, volgende de specificatie. Actum 21 marty 1652. P.

Privilegekamer 586 (*Collegiaal aktenboek 1650-1653*), f° 142r°. Idem voor 1669-1750. Zie **Privilegekamer 593** (*Collegiaal aktenboek 1669-1672*), f° 71r°-v° (100½ gld. voor 1669 betaald in 1670); 595 (*Collegiaal aktenboek 1674-1676*), f° 171v° (102½ gld. voor 1675 betaald in 1676); 596 (*Collegiaal aktenboek 1676-1680*), f° 34v°-35r° (115 gld. voor 1676 betaald in 1677), f° 182r° (111½ gld. voor 1677 betaald in 1678); 597 (*Collegiaal aktenboek*

1680-1683), f° 9v° (110 gld. **inclus** **versteken** voor 1679 betaald in 1680), f° 49r° (85½ gld. voor 1680 betaald in 1681), f° 66r° (125½ gld. voor 1681 betaald in 1682), f° 77r° (118 gld. voor 1682 betaald in 1683); 598 (*Collegiaal aktenboek 1683-1687*), f° 58r° (133 gld. voor 1683 betaald in 1684), f° 111r° (112 gld. voor 1684 betaald in 1685), f° 193r°-v° (aan **wwe Crama**: 126 gld. voor 1685 en 90 gld. voor 1686, tot 29 september, betaald in 1686); 599 (*Collegiaal aktenboek 1687-1694*), f° 1r° (aan **De Wever**: **45 gld. gemodereerd i.p.v. 51 gld.** voor bamis 1686-1687, betaald in 1687), f° 27r° (53½ gld. voor bamis 1687-1688 betaald in 1688), f° 76r° (31 gld. betaald voor bamis 1688-1689 betaald in 1689), f° 116r° (44½ gld. [voor bamis 1689-1690] betaald in 1690), f° 150v° (50½ gld. voor bamis 1690-1691 betaald in 1691); 600 (*Collegiaal aktenboek 1694-16701*), f° 66v°-67r°(62½ gld. voor bamis 1691-1692 en 39 gld. voor bamis 1692-29 november 1693 betaald in 1696), f° 86r° (38½ gld. voor bamis 1693-1694 betaald in 1697), f° 89r° (37½ gld. voor november 1694-1695 betaald in 1697), f° 122v° en 123r°(49 gld. 18 st. voor bamis 1695-1696 en 54½ gld. voor bamis 1696-1697 betaald in 1698), f° 136r° (47 gld. voor bamis 1697-1698 betaald in 1699), 187r° (54 gld. voor bamis 1698-1699 betaald in 1700); 601 (*Collegiaal aktenboek 1701-1705*), f° 27r° (42½ gld. voor bamis 1700-1701 betaald in 1702), f° 149r° (39½ gld. voor bamis 1699-1700 en 51 gld. voor bamis 1701-1702, betaald in 1704), f° 151v° (53 gld. voor bamis 1702-1703 en 65 gld. voor bamis 1703-1704 betaald in 1704); 602 (*Collegiaal aktenboek 1705-1710*), f° 42v° (42 gld. voor bamis 1704-1705 betaald in 1706), f° 82r° (290 gld. voor **1 juni 1703-6 november 1705** betaald in 1706), 100v° (30 gld. voor bamis 1705-1706 betaald in 1707); 124v° (50 gld. voor bamis 1706-1707 betaald in 1708), 203r° (56 gld. voor bamis 1707-1708 betaald in 1709), 229r° (38 gld. voor bamis 1708-1709 betaald in 1709); 603 (*Collegiaal aktenboek 1707-1714*), 53v° (56 gld. voor bamis 1709-1710 betaald in 1710), 95r° (36½ gld. [voor bamis 1710-1711] betaald in 1711), 142v° (54 gld. voor bamis 1711-1712 betaald in 1712), 200v° (80½ gld. voor bamis 1712-1713 betaald in 1713); 604 (*Collegiaal aktenboek 1714-1718*), 18v° (54 gld. voor bamis 1713-1714 betaald in 1715), 63v° (52½ gld. voor bamis 1714-1715 betaald in 1715), 122r° (59 gld. 4 st. voor bamis 1715-1716 betaald in 1716), 200v° (62½ gld. voor bamis 1716-1717 betaald in 1718); 605 (*Collegiaal aktenboek 1718-1723*), 29v° (41 gld. voor bamis 1717-1718 betaald in 1719), 84v° (aan **wwe De Wever**: 67 gld. voor bamis 1718-1719 betaald in 1720), 142r° (aan **Everaerts**: 40½ gld. voor 1 januari tot 25

december 1720 betaald in 1721), 191v° (54 gld. voor 1721 betaald in 1722); 606 (*Collegiaal aktenboek 1723-1727*), 3r° (45½ gld. voor 1722 betaald in 1723), 45v° (53 gld. voor 1723 betaald in 1724), 100v° (70½ gld. voor 1724 betaald in 1725), 155v° (78 gld. voor 1725 betaald in 1726), 215r° (68½ gld. voor 1726 betaald in 1727); 607 (*Collegiaal aktenboek 1727-1732*), 22v° (81½ gld. voor 1727 betaald in 1728), 78r° (57½ gld. voor 1728 betaald in 1729), 143r° (53½ gld. voor 1729 betaald in 1730), 214r°-v° (82 gld. voor 1730 betaald in 1731), 271r° (70 gld. voor 1731 betaald in 1732); 608 (*Collegiaal aktenboek 1732-1737*), 44v° (59 gld. voor 1732 betaald in 1733), 95v° (62½ gld. voor 1733 betaald in 1734), 164r° (87½ gld. voor 1734 betaald in 1735), 214v° (90½ gld. voor 1735 betaald in 1736), 276r° (62½ gld. voor 1736 betaald in 1737); 609 (*Collegiaal aktenboek 1737-1742*), 34r° (62½ gld. voor 1737 betaald in 1738), 96r° (82½ gld. voor 1738 betaald in 1739), 168v° (aan **wwe Everarts**: [72 gld.?] voor 1739 betaald in 1740), 208v°-209r° (aan wwe Everaerts: 76½ gld. voor 1740 betaald in 1740); 610 (*Collegiaal aktenboek 1742-1746*), 3v° (aan **J. de Gruijters**: 158½ gld. voor 1740-1741 betaald in 1742); 115r° (95½ gld. voor 1743 betaald 1743); 177r° (213½ gld. voor 1743 betaald in 1744), 212v° (71½ gld. voor 1744-1745 betaald in 1745), 240v° (106½ gld. voor 1745 betaald in 1745), 259v° (73 gld. voor 1745-1746 betaald in 1746); 614 (*Collegiaal aktenboek 1767-1775*), f° 24v° (36½ gld. voor 1765 betaald in 1768); 615 (*Collegiaal aktenboek 1775-1784*), f° 86r° (100 **nieuwe** gld. voor 1777, betaald in 1777), 103v° (74 gld. 6 st. voor 1777-1778 betaald in 1778), 118r° (108½ gld. voor 1778, betaald in 1778), 133v° (68 gld. 6 st. voor 1778-1779, betaald in 1779), 152r° (99½ voor 1779, betaald in 1779), 167r° (68 gld. 6 st. voor 1779-1780, betaald in 1780), 183r° (104½ voor 1780, betaald in 1780), 199r° (71 gld. 6 st. voor 1780-1781, betaald in 1781), 211r° (100½ gld. voor 1781, betaald in 1781), 226v° (74 gld. 6 st. voor 1781-1782, betaald in 1782), 237v° (93½ gld. voor 1782, betaald in 1782), 251v° (68 gld. 6 st. voor 1782- 1783, betaald in 1783), 261r° (93½ gld. voor 1783, betaald in 1783): 616 (*Collegiaal aktenboek 1784-1795*), f° 7v° (78 gld. 6 st. voor 1783-1784, betaald in 1784), 19r° (88½ gld. voor 1784, betaald in 1784), 32v° (64 gld. 6 st. voor 1784-1785, betaald in 1785), 46r° (94½ gld. voor 1785, betaald in 1785), 61r° (63 gld. 6 st. voor 1786, betaald in 1786), 77v° (66½ gld. voor 1786, betaald in 1786), 90r° (62 gld. 6 st. voor 1787, betaald in 1787), 105r° (93½ voor 1787, be-taald in 1787), 122r° (67 gld. 6 st. voor 1788, betaald in 1788), 138r° (71½ gld. voor 1788, betaald in 1788), 151r° (75 gld. 6 st. voor

1789, betaald in 1789), 177v° (96 gld. 6 st. voor 1790, betaald in 1790), 191v° (115½ gld. voor 1790, betaald in 1790), 206v° (65 gld. 6 st. voor 1791, betaald in 1791), 220r° (99½ gld. voor 1791, betaald in 1791), 230v° en 232r° (73 gld. 6 st. voor 1792, betaald in 1792), 240r° (101½ gld. voor 1792, betaald in 1792), 252v° (115 gld. 6 st. voor 1793, betaald in 1793), 263r° (104½ gld. 6 st. voor 1793, betaald in 1793), 275r° (99 gld. 16 st. voor 1794, betaald in 1794).

b. 1651-1724. -**dagrekeningen**

GEzien:

D(it)to (Adi 6 Majij 1652) densel(ven) (Hubert Crama, beijaerder van Onser L. Vrouwen) over het extraord(inari)s spelen op de clocken t'sed(er)t 1a
Ja(nua)ry 1651 tot ult(im)a decembris daernaer 29-12
[marge:] bet(aelt) 1655

Rekenkamer 238 (*Gagien e.a. uitgaven 1652*), f° 31v°. Idem voor 1653-1677. Zie 1690 (*Journaal 1654-1663*), f° 45r° (1654: 41 gld. 6 st.), 75r° (1655 & 1656: 146 gld. 14 st. en 1657: 121½ gld. met versteken), 83r° (1657: 146 gld. 14 st.), 81v° (januari tot juni 1658: 46 gld. 1 st. met versteken), 107r° (1659: 88½ gld.), 147v° (1660: 100½), 162r° (1661: 96 gld.), 179r° (1662: 91 gld.); 1690bis (*Journaal 1664-1668 [1671]*), f° 8r° (1663: 120 gld. 16 st.), 39r° (1664: 112½ gld.), 98v° (1666: 88), 123v° (1667: 107 gld.), 182r° (1669: 100½ gld.); 239 (*Wekelijkse rekeningen 1666-1670*), f° 155v° (1669: 100½ gld.); 1691 (*Journaal 1671-1679*), f° 22r° (1671: 91 gld.), 41r° (1672: 97½ gld.), 83v° (1674: 107), 114r° (1675: 102½ gld.), 140v° (1676: 115 gld.), 192v° (1677: 111½ gld.); 1692 (*Journaal 1698-1707*), f° 12v° (1698: 49 gld. 18 st. voor bamis 1696 en 54½ gld. voor bamis 1697 aan De Wever), 20r° (1699: 47 gld. voor 5 oktober 1697-28 september 1698), 60v° (1700: 54 gld. voor 1 november 1698-29 september 1699), 100r° (1702: 42½ gld. voor bamis 1701), 164v° (1704: 39½ gld. voor bamis 1700 en 51 voor bamis 1702), 167r° (1704: 53 gld. voor bamis 1703 en 65 gld. voor bamis 1704), 218v° (1706: 42 gld. voor bamis 1706), 233v° (1707: 290 gld. voor extra wachtbeurten op de toren van 11 juni 1703 tot 6 november 1705); 1693 (*Journaal 1717-1725*), f° 24r° (1718: 62½ gld. voor bamis 1716-1717), 70r° (1719: 41 gld. voor bamis 1717-1718), 101r° (1720: 67 gld. voor bamis 1718-1719), 131v° (1721: 40½ gld. voor kersmis 1719-1720 aan **Everaerts**), 156r° (1722: 54½ gld. voor kersmis 1720-1721), 184v° (1723: 45 gld. voor

1 januari-25 december 1722), 208v° (1724: 53 gld. voor 1 januari-25 december 1723), 235r° (1725: 70½ gld. voor 1 januari-25 december 1724).

c. 1651-1792. -**jaarrekeningen**

gezien:

Aen Hubert Crama, beijaerder van Onse L. Vrouwen alhier, de somme van negenentwintich ponden twelff schellingen Arthois, voor 't extraordinaris spelen op de clocken t'sedert prima Januarij XVIc ende eenenvijftich tot ultima decembris daernaer, luyt de rekeninge ende acte collegiael met ordonnantie in date den sesden Maij 1652 met quitantie XXIX £ XII sch.

Rekenkamer 100 (1-2-1655/31-1-1656), f° 612v°-613r° . Idem voor 1652-1792. Zie **Rekenkamer** 99 (1-2-1654/31-1-1655), f° 325v°-326r° (bedrag niet ingevuld); 1846 (*Extraordinarise rekening van rentmeester J. Schenarts, 1658*), f° 623r°-v° (**1652**: 57 gld. 6 st. en **1653**: 12 gld. 6 st.)?; f° 369v°-370r° (**1654**: 41 gld. 6 st.; **1655-1656**: 146 gld. 14 st.; **1657**: 146 gld. 14 st.);

Rekenkamer 101 (1-2-1656/31-1-1657), f° 623r°-v° (1652 en 1653 betaald op 24 december 1653 en 23 maart 1655); 102 (1-2-1657/31-1-1658), f° 375v° ("bij tijde deser rekeninge: Nijet"); 103 (1-2-1658/31-1-1659), f° 348v° ("bij tijde deser rekeninge: Nijet"); 104 (1-2-1659/31-1-1660), f° 420v° ("bij tijde deser rekeninge: Nijet"), 518v°-519r° (94 £ **met herstellen van de voorslag** inbegrepen voor **1658** met ordonnantie 31 december 1658); 105 (1-2-1662/31-1-1663), f° 628v° (100½ gld. voor **1660** betaald op 3 januari 1662); 106 (1-2-1666/31-1-1667), f° 610r° (99 gld. voor **1665** betaald op 8 maart 1666); 107 (1-2-1667/31-1-1668), f° 550r°-v° (88 gld. voor 1 januari -31 december **1666** betaald op 28 maart 1667); 239 (*Wekelijkse rekeningen 1666-1670*), f° 155v° (**1669**: 100½ gld.); 108 (1-2-1672/31-1-1673) (geen extra diensten); 109 (1-2-1677/31-1-1678), f° 494r°-v° (115 gld. voor **1676** betaald op 25 januari 1677); 110 (1-2-1678/1 mei 1678) (geen extra diensten); 111 (1 mei 1678/september 1678) (geen extra diensten); 112 (september 1678/31-1-1679) (geen extra diensten); 113 (1-2-1679/31-1-1680), f° 363v° (111½ gld. voor **1677** betaald 30 juni 1678); 115 (1-2-1681/31-1-1682), f° 391v° (110 gld. **inclus versteken** voor **1679** betaald op 14 oktober 1680); 116 (1-2-1682/31-1-1683), f° 415r°-v° (85½ gld. voor **1680** betaald op 18 december 1681); 117 (1-2-1683/31-1-1684), f° 447r°-v° (125½ gld. voor **1681** betaald op 31 oktober 1682); 118 (1-2-1684/31-1-1685) (geen extra diensten); 119 (1-2-1685/31-1-1686), f° 467r° (112 gld. voor **1684** betaald op 14 juni 1685); 120 (1-2-1686/31-1-1687), f° 459r°-v°

(133½ gld. voor **1683** betaald 11 juli 1684); 121 (1-2-1687/31-1-1688), f° 441r° -v° (126½ gld. voor **1685** en 90 gld. voor **1686** betaald aan **wwe Crama** op 12 juli 1687; 45 gld. voor 1686-**1687** betaald op 18 december 1687 aan **De Wever**); 124 (1-2-1689/31-1-1690), f° 375v° (53½ gld. voor 1687-**1688** betaald op 30 oktober 1688); 125 (1-2-1691/31-1-1692), f° 421r° (44½ gld. voor **1689**-1690); 126 (1-2-1692/31-7-1693), f° 292r° -v° (50½ gld. voor **1690**-1691 betaald op 25 oktober 1691); 127 (1-2-1693/31-1-1694) (geen extra diensten); 128 (1-2-1694/31-1-1695) (geen extra diensten); 129 (1-2-1695/31-1-1696) (geen extra diensten); 130 (1-2-1696/31-1-1697) (geen extra diensten); 131 (1-2-1697/23-1-1698), f° 288r° -v° (62½ gld. voor **1691**-1692, 39 gld. voor **1692**-1693, 38½ gld. voor **1693**-1694 en 37½ gld. voor **1694**-1695, betaald op 13 september 1696); 132 (1-2-1698/31-1-1699), f° 297v° (49 gld. 18 st. voor **1695**-1696 en 54½ gld. voor **1696**-1697 betaald op 18 oktober 1698); 133 (1-2-1699/31-1-1700), f° 293v° (47 gld. voor **1697**-1698 betaald op 24 januari 1699); 134 (1-2-1700/31-1-1701), f° 310r° -v° (54 gld. voor 1 november **1698**-29 september 1699 betaald 25 mei 1700); 136 (13-11-1701/31-1-1703), f° 279r° (sinds 29 september 1699: "Nijet"); 137 (1-2-1703/31-1-1704), f° 369r° -v° (42½ gld. voor bamis **1700**-bamis 1701 betaald 14 maart 1702 en 29 september 1699-bamis 1700: "memorie"); 138 (1-2-1704/31-1-1705), f° 317v° -318v° (39½ gld. voor bamis **1699**-bamis 1700 en 51 gld. voor bamis **1701**-bamis 1702 betaald op 6 oktober 1704; 53 gld. voor bamis **1702**-bamis 1703 en 65 gld. voor bamis **1703**-bamis 1704 betaald op 12 november 1704); 139 (1-2-1705/31-1-1706), f° 330r° (bamis 1704-bamis 1705: "niet"); 140 (1-2-1706/31-1-1707), f° 370v° (42 gld. voor Bamis **1704**-Bamis 1705 betaald op 25 augustus 1706); 141 (1-2-1707/31-1-1708), f° 350r° -v° (30 gld. voor Bamis **1705**-Bamis 1706 betaald op 14 september 1707); 142 (1-2-1708/31-1-1709), f° 354v° -355r° (Bamis 1708-Bamis 1709: "niet"); 143 (1-2-1709/28-2-1710), f° 415r° -v° (56 gld. voor Bamis **1707**-Bamis 1708 betaald 22 mei 1709 en 38 gld. voor Bamis **1708**-Bamis 1709 betaald 24 oktober 1709); 144 (1-2-1710/31-1-1711), f° 400v° -401r° (56 gld. voor Bamis **1709**-Bamis 1710 betaald op 22 december 1710); 145 (1-2-1711/31-1-1712), f° 398v° -399r° (36½ gld. voor Bamis **1710**-Bamis 1711 betaald op 3 november 1711); 146 (1-2-1712/31-1-1713), f° 427v° (54 gld. voor Bamis **1711**-Bamis 1712 betaald op 27 oktober 1712); 147 (1-2-1713/31-1-1714), f° 415v° (80½ gld. voor Bamis **1712**-Bamis 1713 betaald op 13 december 1713); 148 (1-2-1714/31-1-1715), f° 442v° (54 gld. voor Bamis

1713-Bamis 1714 betaald op 22 januari 1715); 149 (1-2-1715/31-1-1716), f° 452v° (52½ gld. voor Bamis **1714**-Bamis 1715 betaald op 7 november 1715); 150 (1-2-1716 /31-1-1717), f° 457r°-v° (59 gld. 4 st. voor Bamis **1715**-Bamis 1716 betaald op 24 oktober 1716); 151 (1-2-1717/31-1-1718), f° 448v° (62½ gld. voor Bamis **1716**-Bamis 1717 betaald op 28 januari 1718); 152 (1-2-1718/31-1-1719), f° 469r° (41 gld. voor Bamis **1717**-Bamis 1718 betaald op 31 januari 1719); 153 (1-2-1719/31-1-1720), f° 474r° (67 gld. aan **wwe De Wever** voor Bamis **1718**-kerstmis 1719 betaald op 25 januari 1720); 154 (1-2-1720/31-1-1721), f° 475v° (**Theodorus Everaerts**: gemodereerd bedrag van 38½ gld. voor kerstmis 1719-kerstmis 1720 betaald op 29 januari 1721); 155 (1-2-1721/31-1-1722) (voor kerstmis 1720-kerstmis 1721) ontbreekt; 156 (1-2-1722/31-1-1723), f° 492r°-v° (45½ gld. voor 1 januari-kerstmis **1722** betaald op 31 januari 1723); 157 (1-2-1723/ 31-1-1724), f° 476v°-477r° (53 gld. voor 1 januari-kerstmis **1723** betaald op 21 januari 1724); 158 (1-2-1724/31-1-1725), f° 514v° (70½ gld. voor 1 januari-kerstmis **1724** betaald op 29 januari 1725); 159 (1-2-1725/31-1-1726), f° 474v°-475r° (78 gld. voor 1 januari-kerstmis **1725** betaald op 14 januari 1726); 160 (1-2-1726/31-1-1727), f° 461v°-462r° (kerstmis 1725-kerstmis 1726: "bij tijde deser rekeninge oock: niet"); 161 (1-2-1727/31-1-1728), f° 494v° (68½ gld. voor kerstmis 1725-kerstmis **1726** betaald op 21 april 1727); 162 (1-2-1728/31-1-1729), f° 474r°-v° (81½ gld. voor 1 januari-kerstmis **1727** betaald op 30 januari 1728); 163 (1-2-1729/31-1-1730), f° 489r°-v° (57½ gld. voor 1 januari-kerstmis **1728** betaald op 29 januari 1729); 164 (1-2-1730/31-1-1731), f° 495r° (53½ gld. voor 1 januari-kerstmis **1729** betaald op 9 maart 1730); 165 (1-2-1731/31-1-1732), f° 474r°-v° (82 gld. voor 1 januari-kerstmis **1730** betaald op 20 april 1731) en Appendix, f° 99v° (70 gld. voor 1 januari-31 december **1731** betaald op 23 februari 1732); 166 (1-2-1732/31-1-1733), f° 473v°-474r° (tot 31 decem1731: "memorie"); 167 (1-2-1733/31-1-1734), f° 485r°-486r° (59 gld. voor 1 januari-31 december 1732 betaald op 23 februari 1733 en 62½ gld. voor 1 januari-31 december 1733 betaald op 26 januari 1734); 168 (1-2-1734/31-1-1735), f° 491v°-492r° (sinds 31 december 1733: "bij tijde deser niet"); 169 (1-2-1735/31-1-1736), f° 450r°-v° (87½ gld. voor 1 januari-31 december 1734 betaald op 7 maart 1735); 170 (1-2-1736/31-1-1737), f° 478v°-479r° (90½ gld. voor 1 januari-25 december 1735 betaald op 10 februari 1736); 171 (1-2-1737/ 31-1-1738), f° 491r°-492r° (62½ gld. voor 1 januari-december 1736 betaald op 20 maart 1737; 62½ gld. januari-

25 december 1737 betaald op 20 januari 1738); 172 (1-2-1738/31-1-1739), f° 468r°-v° (sinds 20 december 1736: "bij tijde deser rekeninge: Niet"); 173 (1-2-1739/31-1-1740), f° 489v°-490v° (82½ gld. voor 1 januari-in december 1738 betaald op 27 februari 1739); 174 (1-2-1740/31-1-1741), f° 501v° -502v° (aan **wwe Everaerts** 72 gld. voor 1 januari-25 december 1739 betaald op 9 april 1740 en 76 gld. voor 1 januari-2 oktober 1740 betaald op 13 december 1740); 175 (1-2-1741/31-1-1742), f° 474v°-475r° (**Joannes de Gruijters**: 158½ gld. **met 12 versteken** voor 22 oktober 1740-22 november 1741 betaald op 2 januari 1742); 176 (1-2-1742/31-1-1743), f° 454v°-455v° (71 gld. **met 5 versteken** voor 22 oktober 1741-22 april 1742 betaald op 5 mei 1742 en 73½ gld. **met 3 versteken** voor 22 april-22 oktober 1742 betaald op 8 januari 1743); 177 (1-2-1743/31-1-1744), f° 407r°-408r° (95½ gld. **met 4 versteken** voor 22 april-22 oktober 1743 betaald op 8 november 1743 en 60 gld. **met 4 versteken** voor 22 oktober 1742-22 april 1743 betaald op 10 mei 1743); 178 (1-2-1744/31-1-1745), f° 413r°-v° (213½ gld. **met 4 versteken** voor 22 oktober 1743-22 oktober 1744 betaald op 4 november 1744); 179 (1-2-1745/31-1-1746), f° 361v°-362r° (71 gld. **met 4 versteken** voor 22 oktober 1744-22 april 1745, betaald op 5 juni 1745, en 106½ gld. **met 4 versteken** voor 22 april-22 oktober 1745 betaald op 12 november 1745); 180 (1-2-1746/31-1-1747), f° 366v°-367v° (telkens **met 4 versteken**: 73 gld. voor 22 oktober 1745-22 april 1746 betaald op 18 mei 1746 en 107½ gld. voor 22 april-22 oktober 1746 betaald op 10 november 1746); 181 (1-2-1747/31-1-1748), f° 389r°-390r° (telkens **met 4 versteken**: 63 gld. voor 22 oktober 1746-22 april 1747 betaald op 4 mei 1747 en 92½ gld. voor 22 april-22 oktober 1747 betaald op 11 november 1747); 182 (1-2-1748/31-1-1749), f° 398r°-399r° (telkens **met 4 versteken**: 65-1 gld. voor 22 oktober 1747-22 april 1748 betaald op 4 mei 1748 en 84½ gld. voor 22 april-22 oktober 1748 betaald op 31 oktober 1748); 183 (1-2-1749/31-1-1750), f° 393v°-394r° (telkens **met 4 versteken**: 61 gld. voor 22 oktober 1748-22 april 1749 betaald op 9 mei 1749 en 107½ gld. voor 22 april-22 oktober 1749 betaald op 4 november 1749); 184 (1-2-1750/31-1-1751), f° 371v°-372r° (telkens **met 4 versteken**: 65 gld. voor 22 oktober 1749-22 april 1750 betaald op 5 mei 1750 en 89½ gld. voor 22 april-22 oktober 1750 betaald op 27 oktober 1750); 185 (1-2-1751/31-1-1752), f° 361v°-362v° (telkens **met 4 versteken**: 68 gld. voor 22 oktober 1750-22 april 1751 en 106½ gld. voor 22 april-22 oktober 1751 per ordonnanties 6 mei 1750 en 30 oktober 1751); 186 (1-2-1752/31-1-1753), f° 370r°-371r° (telkens **met 4**

versteken: 68 gld. voor 22 oktober 1751-22 april 1752 en 96½ gld. voor 22 april-22 oktober 1752 per ordonnanties 26 april 1752 en oktober 1752); 187 (1-2-1753/31-1-1754), f° 391r°-392r° (telkens **met 4 versteken:** 65 gld. voor 22 oktober 1752-22 april 1753 en 90½ gld. voor 22 april 1753-22 oktober 1753 per ordonnanties 5 mei en 3 november 1753); 188 (1-2-1754/31-1-1755), f° 366r°-v° (telkens **met 4 versteken:** 65 gld. voor 22 oktober 1753-22 april 1754 en 93½ gld. voor 22 april-22 oktober 1754); 189 (1-2-1755/31-1-1756), f° 244v° (telkens **met 4 versteken:** 66 gld. 6 st. voor 22 oktober 1754-22 april 1755 en 105½ gld. voor 22 april-22 oktober 1755); 190 (1-2-1756/31-1-1757), f° 221v°-222r° (telkens **met 4 versteken:** 73 gld. 16 st. voor 22 oktober 1755-22 april 1756 en 73 gld. 16 st. voor 22 april-22 oktober 1756); 191 (1 februari 1757-31 januari 1758), p. 456-457 (telkens **met 4 versteken:** 73 gld. 6 st. voor 22 oktober 1756/22 april 1757 en 93½ gld. voor 22 april -22 oktober 1757); 192 (1-2-1758/31-1-1759), p. 488-489 (telkens **met 4 versteken:** 73 gld. 6 st. voor 22 oktober 1757-22 april 1758 en 105 gld. 10 st. voor 22 april-22 oktober 1758); 193 (1-2-1759/31-1-1760), p. 455-456 (telkens **met 4 versteken:** 70 gld. 6 st. voor 22 oktober 1758-22 april 1759 en 131½ gld. voor 22 april-22 oktober 1759); 194 (1-2-1761/31-1-1762), p. 456-457 (telkens **met 4 versteken:** 66 gld. 6 st. voor 22 oktober 1760-22 april 1761 en 89 gld. voor 22 april-22 oktober 1761); 195 (1-2-1762/31-1-1763), p. 449-450 (telkens **met 4 versteken:** 79 gld. 6 st. voor 22 oktober 1761-22 april 1762 en 89 gld. 10 st. voor 22 april-22 oktober 1762); 196 (1-2-1763/31-1-1764), p. 440 (telkens **met 4 versteken:** 70 gld. 6 st. voor 22 oktober 1762-22 april 1763 en 89 gld. voor 22 april-22 oktober 1763); 197 (1-2-1764/31-1-1765), p. 428-429 (telkens **met 4 versteken:** 84 gld. 6 st. voor 22 oktober 1763-22 april 1764 en 90½ gld. voor 22 april-22 oktober 1764); 198 (1-2-1765/31-1-1766), p. 420 (telkens **met 4 versteken:** 66 gld. 6 st. voor 22 oktober 1764-22 april 1765 en 103½ gld. voor 22 april-22 oktober 1765); 199 (1-2-1766/31-1-1767), p. 434-435 (telkens **met 4 versteken:** 66 gld. 6 st. voor 22 oktober 1765-22 april 1766 en 111 gld. voor 22 april-22 oktober 1766); 200 (1-2-1767/31-1-1768), p. 404-405 (telkens **met 4 versteken:** 76 gld. 6 st. voor 22 oktober 1766-22 april 1767 en 104 gld. voor 22 april-22 oktober 1767); 201 (1-2-1768/31-1-1769), p. 428-430 (telkens **met 4 versteken:** 69 gld. 6 st. voor 22 oktober 1767-22 april 1768 en 91½ gld. voor 22 april-22 oktober 1768); 202 (1-2-1769/31-1-1770), p. 454-455 (telkens **met 4 versteken:** 70 gld. 6 st. voor 22 oktober 1768-22 april 1769 en 94½ gld.

voor 22 april-22 oktober 1769); 203 (1-2-1770/31-1-1771), p. 439-440 (telkens **met 4 versteken**: 87 gld. 6 sch. voor 22 oktober 1769-22 april 1770 en 95½ voor 22 april tot 22 oktober 1770); 204 (1-2-1771/31-1-1772), p. 430-431 (telkens **met 4 versteken**: 66 gld. 6 sch. voor 22 oktober 1770-22 april 1771 en 90½ voor 22 april tot 22 oktober 1771); 205 (1-2-1772/31-1-1773), p. 467-468 (telkens **met 4 versteken**: 58 gld. 6 sch. voor 22 oktober 1771-22 april 1772 en 103½ voor 22 april tot 22 oktober 1772); 206 (1-2-1773/31-1-1774), p. 434 (telkens **met 4 versteken**: 74 gld. 6 sch. voor 22 oktober 1772-22 april 1773 en 97½ gld. voor 22 april-22 oktober 1773); 207 (1-2-1774/31-1-1775), p. 473-474 (telkens **met 4 versteken**: 68 gld. 6 sch. voor 22 oktober 1773-22 april 1774 en 97½ gld. voor 22 april-22 oktober 1774); 208 (1-2-1775/31-1-1776), f° 221v° (**Amandus de Grujtters**: telkens **met 4 versteken**: 77 gld. 6 st. voor 22 oktober 1774-22 april 1775 en 97½ gld. voor 22 april-22 oktober 1775); 209 (1-2-1776/31-1-1777), f° 256v°-257r° (telkens **met 4 versteken**: 68 gld. 6 st. voor 22 oktober 1775-22 april 1776 en 109½ gld. voor 22 april-22 oktober 1776); 210 (1-2-1777/31-1-1778), f° 264r°-265v° (telkens **met 4 versteken**: 78 gld. 6 st. voor 22 oktober 1776-22 april 1777 en 100½ gld. voor 22 april-22 oktober 1777); 211 (1-2-1778/31-1-1779), f° 267v°-268v° (telkens **met 4 versteken**: 74 gld. 6 st. voor 22 oktober 1777-22 april 1778 en 108½ gld. voor 22 april-22 oktober 1778); 212 (1-2-1779/31-1-1780), f° 272r°-v° (telkens **met 4 versteken**: 68 gld. 6 st. voor 22 oktober 1778-22 april 1779 en 99½ gld. voor 22 april-22 oktober 1779); 213 (1-2-1780/31-1-1781), f° 267v°-268v° (telkens **met 4 versteken**: 68 gld. 6 st. voor 22 oktober 1779-22 april 1780 en 104½ gld. voor 22 april-22 oktober 1780); 214 (1-2-1781/31-1-1782), f° 293v°-294v° (telkens **met 4 versteken**: 71 gld. 6 st. voor 22 oktober 1780-22 april 1781 en 100½ gld. voor 22 april-22 oktober 1781); 215 (1-2-1781/31-1-1782), f° 184r°-185r° (telkens **met 4 versteken**: 71 gld. 6 st. voor 22 oktober 1780-22 april 1781 en 100½ gld. voor 22 april-22 oktober 1781); 216 (1-2-1782/31-1-1783), f° 293r°-v° (telkens **met 4 versteken**: 74 gld. 6 st. voor 19 december 1781-19 maart 1782 en 93½ gld. voor 22 april-22 oktober 1782); 217 (1-2-1783/31-1-1784), f° 297v°-298v° (telkens **met 4 versteken**: 68 gld. 6 st. voor 22 oktober 1782-22 april 1783 en 93½ gld. voor 22 april-22 oktober 1783); 218 (1-2-1783/31-1-1784), f° 174r° (telkens **met 4 versteken**: 68 gld. 6 st. voor 22 oktober 1782-22 april 1783 en 93½ gld. voor 22 april-22 oktober 1783); 219 en 220 (1-2-1784/31-1-1785), f° 289r°-290r° en 162v°-163r° (telkens **met 4 versteken**: 78 gld. 6 st.

voor 22 oktober 1783-22 april 1784 en 88½ gld. voor 22 april-22 oktober 1784 met ordonnanties van 26 mei en 17 november 1784); 221 (1-2/31-10-1785), f° 312v°-313v° (telkens **met 4 versteken**: 64 gld. 6 st. voor 22 oktober 1784-22 april 1785 en 94½ voor 22 april-21 oktober 1785); 222 en 223 (1-11-1785/31-10-1786), f° 312r°-313r° en 187v°-188r° (telkens **met 4 versteken**: 63 gld. 6 st. voor 1 november 1785-30 april 1786 en 66½ gld. voor 1 mei tot 31 oktober 1786); 224 (1-11-1786/31-10-1787), f° 314v°-315v° (telkens **met 4 versteken**: 62 gld. 6 st. voor 1 november 1786-30 april 1787 en 93½ gld. voor 1 mei tot 30 oktober 1787); 225 (1-11-1787/31-10-1788), f° 324r°-v° (telkens **met 4 versteken**: 67 gld. 6 st. voor 1 november 1787-30 april 1788 en 71½ gld. voor 1 mei-31 oktober 1788); 226 en 227 (1-11-1788/31-10-1789), f° 313r°-v° en 161v°-162r° (telkens **met 4 versteken**: 75 gld. 6 st. voor 1 november 1788-30 april 1789 en 75½ voor 1 mei-31 oktober 1789); 228 (1-11-1789/31-10-1790), f° 158v°-159r° (telkens **met 4 versteken**: 96 hld. 6 st. voor 1 november 1789-30 april 1790 en 115½ gld. voor 1 mei-31 oktober 1790); 229 (1-11-1789/31-10-1790), f° 319v°-320v° (telkens **met 4 versteken**: 96 gld. 6 st. voor 1 november 1789-30 april 1790 en 115½ gld. voor 1 mei-31 oktober 1790); 230 (1-11-1790/31-10-1791), f° 331r°-v° (telkens **met 4 versteken**: 65 gld. 6 st. voor 1 november 1790-30 april 1791 en 99½ gld. voor 1 mei-31 oktober 1791); 231 (1-11-1791/31-10-1792), f° 320r°-v° (telkens **met 4 versteken**: 73 gld. 6 st. voor 1 november 1791-30 april 1792 en 101½ gld. voor 1 mei-31 oktober 1792).

B. 1790-1796. -**Rekeningen van Amandus De Gruyters.**

1. 1791, 14 mei. -**Gekwijte rekening van Amandus De Gruyters voor extra speeldiensten met versteken in de periode 1 november 1790-30 april 1791 met collegiale akte en betaalorder.**

Rekeninge van my, A. De Gruyters, beyaerdspeelder dezer stad beginnende met prima november 1700 negentig tot ultima April 1700 eenennegentigh, voor het speelen d'ordinaire & extraordinaire poozen met specif(icati)e als volgt.

gezien

Op Allerheyligendag, een alf uer voor de hoogmisse	f. 1
Xber 15, een alf uer voor de Gulde misse	1
25, kersnacht, eene d° voor denzelven	1

eene d° voor d' hoogmisse	1
1791:	
Jan. 1, nieuwjaersdag, eene d° voor de hoogmisse	1
6, eene d° voor ditto	1
eene d° voor de koningmisse	1-6
Feb(rua)ry 2, eene d° voor de hoogmisse	1
paeschdag, eene alve d° voor ditto	1
Item eene d° voor 't haelen van 't Crisma	1
12 Xber 1790, een alf uer voor de misse en eene d° voor den Te Deum voor het overgaen van 't land	2
Item voor het repareren der stads beyaerd	5
Item voor viermael versteeken der stadstrommel	48
Mont(ereymar) v(idi)t	f. 65-6
Welke voors(eid)e somme van vyfensestig guldens ses stuyvers, Mijne Heeren Borgermeester ende Schepenen der stad Antwerpen hebben geordonneert, gelyk sy ordonneren bij dezen Tresoriers ende Rentmeester deser stad van stadswegen te betaelen aen A. De Gruijtters, beyaerdspeelder deser stad, over ende ter saeke als hierboven. Actum in Collegio 3 majj 1791. Torfs v(idi)t./ J.J.P. Vanden Cruijcen.	
Guillielmus Rens, Rentmeester Generael. Gy sult van stadswegen betaelen aen A. De Gruytters, byaerdspeelder deser stad, de somme van vyfensestig guldens ses stuyvers over gespeeld te hebben sedert 1a 9ber 1790 tot 30 april 1791, luyt de specificatie met acte collegiael hier vorens & mits dese overbrengende met quittantie, zal U.E. valideren in rekeninge. Actum ter Tresorye 14 majj 1791.	
Dico f. 65-6 [get.:] G. Le Grelle	[get.:] C.P.J. Montejjremar pour aquit A. De Gruijtters

Rekenkamer 2178 (*Kwijtbrieven Stadsrekenkamer 1790-1791*), los stuk.

2. 1791, 31 oktober. -**Gekwijte rekening van Amandus De Gruytters voor extra speeldiensten met versteken in de periode 1 mei-31 oktober 1791 met collegiale akte en betaalorder.** gezien

Rekeninge van A. De Gruytters, beyaerdspeelder dezer stad beginnende p(ri)ma mey & eyndigenden ultimo 8ber 1700 eenennegentig, als volgt.
O.-L.-Heer-Hemelvaert, een alf uer voor d'hoogemisse f. 1

Sinxen, eene d* voor ditto	1
Kermis avont dry quartier voor de Kermis	1-10
D° dag een alf uer voor de parochiemis	1
een d° voor de hoogmis	1
voor het uyt en in spelen van den ommeganck	4
Venerabel avond een alf uer 's avons	1-10
D° dag een d° voor de hoogmisse	1
D° dag voor het uyt en inkomen der processie van devotie	4
O.-L.[-Vrouw]-Hemelvaart avond, 's avonds een alf uer	1
D° dag, eene d° voor de hoogmis	1
Kermis avond, 's avons dry quartier uers	1-10
Kermisdag een alf uer voor de hoogmis	1
voor het speelen ten tyde van den ommegank	4
's avonds van 5 a 6 ueren voor de Kermis	2
Acht daegen naer d° een alf uer voor de hoogmis	1
Voor het uytgaen & inkomen die processie van devotie	4
7ber 25, voor het uytgaen en inkomen der processie van de Sweetende siekte	4
Voor tien vergaederpoozen	5
Juny, 30. 's Avons van 9 a 10 uren voor de hulding van Zyner Majesteyt	2
July, 1. 's Avons van 9 a 10 uren voor d°	2
7ber, 4. Een alf uer voor de misse & eene d° voor den Te Deum voor den vrede met den Turck	2
Voor viermael verstemmen der stads trommel	48
Voor reparatie van stads beyaert	5
Mont(ereymar) v(idi)t	f. 99-10

Welke voors(eid)e somme van negenenneghentigh guldens thien stuyvers, Mijne Heeren Borgermeester ende Schepenen der stad Antwerpen hebben geordonneert, gelyk sy ordonneren bij dezen Tresoriers & Rentmeester deser stadt van stadswegen te betalen aen A. De Grujtters, beyaertspeelder, over en ter saeke als luyt syne rekeninge. Actum in Collegio ult(ima) 8ber 1791. Kannekens v(idi)t; J. Wouwerman

Guillielmus Rens, Rentmeester Generael. Gy sult van stadswegen betaelen aen A. De Gruytters, beyaertspeelder, de somme van negenennegentig guldens tien stuyvers over gespeelt te hebben sedert 1a maj tot 31 8br 1791, luyt de rekeninge met acte collegiael hier vorens & mits dese overbrengende

met quittantie, zal U.E. valideren in rekeninge. Actum ter Tresorye 31 8br
1791.

Dico f. 99-10 [get.:] G. Le Grelle

[get.:] C.P.J. Montejremar.
pour aquit A. De Grujtters.

Rekenkamer 2178 (*Kwijtbrieven Stadsrekenkamer 1790-1791*), los stuk.

3. 1796, 21 september. -**Gekwijte rekening van Amandus De Gruytters voor wedde en extra speeldiensten met versteken in de periode 21 december 1795-21 september 1796 met goedkeuring.**

GEZKIEN

Rekening van my, A. De Gruytters, beyaerdspelder dezer stad, voor het spelen der ordinaire poosen, beginnende met 21 Xber 1795 tot 21 7ber 1796.

Xber, 25. Een half uer voor den kersnagt	f. 1-
" Een half uur voor d'hoogmis	1-
1796:	
Jan. 1. Een alf uur voor d'hoogmisse	1-
6. Een half uur voor d'hoogmis	1-
Febr. 2. Een alf uur voor d'hoogmis	1-
Meert 27. Een half uur voor d'hoogmis	1-
Mey 5. Een half uur voor d'hoogmis	1-
15. Een alf uur voor d'hoogmis	1-
21. 's Avonds 3 quartier voor de Kermis	1-10
22. Een alf uur voor de Parochiemis en een alf uur voor d'hoogmis	2-
25. 's Avonds 3 quartier	1-10
26. Een alf uur voor d'hoogmis	1-
Item voor 't spelen der processie	4-
Augusty	
14. 's Avonds een alf uur [voor d'hoogmis]	1-
15. Een alf uur voor d'hoogmis	1-
20. 's Avonds 3 quartier voor de Kermis	1-10
21. Een alf uur voor d'hoogmis en een uur voor de Kermis	3-
28. Een alf uur voor d'hoogmis	1-
Item voor 't spelen der processie	4-
Voor 9 maenden gagie voor 't versteken der stads trommel naer rato van 96 gul. 's jaers	72-

Voor het rapareeren[!] der stads beyaerd 10-
Voor 9 maenden gagie als beyaerdspeelder a 50 guldens 's jaers 37-7
f. 148-17

Vue bon au 4me bureau/Ce 3me complementaire l'an 4
Diercxsens off(ici)er
pour aquit in mandaet sonder praepjudite der voorgaende/ A. De Gruijters.

Modern Archief 88/1

IV. Klokluider

A. Jaarvergoeding van 72 gld. voor luiden van de poortklok

1. 1770, 18 mei. -**72 gld. aan Joannes de Gruijters voor een jaar luiden van de poortklok met vervaldatum op 18 mei** . gezien

Aen Joannes de Gruijters, bedienende het luijderschap deser stad, de somme van tweeenseventig ponden Artois over een jaer gagie voor 't luijden van de poortclock, verschenen 18 meij 1700 seventig, luijt de ordonnantie in dato 25 Junij 1770, met quittance LXXII £

Rekenkamer 203 (1-2-1770/31-1-1771), p. 297. Idem 1771-1784. Zie **Rekenkamer 204** (1-2-1771/31-1-1772), p. 293 (1771); 205 ((1-2-1772/31-1-1773), p. 314 (1772); 206 (1-2-1773/31-1-1774), p. 304 (1773); 207 (1-2-1774/31-1-1775), p. 310 (1774); 208 (1-2-1775/31-1-1776), f° 155r° (1775: **Amandus de Gruijters**); 209 (1-2-1776/31-1-1777), f° 173r° (ordonnantie 22 juni 1776); 210 (1-2-1777/31-1-1778), f° 173r° (ordonnantie 23 mei 1777); 211 (1-2-1778/31-1-1779), f° 176r° (ordonnantie 13 juni 1778); 212 (1-2-1779/31-1-1780), f° 182r° (ordonnantie 5 juni 1779); 213 (1-2-1780/31-1-1781), f° 181r° (ordonnantie 3 juli 1780); 214 en 215 (1 februari 1781-31 januari 1782), f° 196v° en 184r° (ordonnantie 10 juli 1781); 216 (1 februari 1782-31 januari 1783), f° 196r°-v° (ordonnantie 27 juni 1782); 217 en 218 (1 februari 1783-31 januari 1784), f° 201r° en 121r° (ordonnantie 29 mei 1783); 219 en 220 (1 februari 1784-31 januari 1785), f° 196r° en 114v° (ordonnantie 27 mei 1784).

2. 1785. -**Verschuiving van de betaaltermijn van 18 mei naar 31 oktober: 104 gld. 18 st. voor 18 maanden min achtiën dagen.**

gezien

Aen Amandus de Gruijtters, bedienende het luyderschap dezer stad, de somme van een honderd vier ponden achthien schellingen Artois over achthien maenden min achthien dagen gagie voor het luyden van de poertklocke, verschenen ultima october 1700 vijfentagentig, luyd de twee ordonnantien met quitt(antie), dus hier Ic IIII £ XVIII sch.

Rekenkamer 221 (*1 februari -31 oktober 1785*), f° 216v°-217r°

3. 1786-1792. -**Jaarlijkse betaaltermijn van 1 november tot 31 oktober: 72 gld. per jaar**

gezien

Aen Amandus de Gruijtters, bedienende het stadsluyderschap, de somme van 72 £ Art(ois) over een jaer gagie voor het luyden van de poortklok, verschenen ultima october 1786, luyd de ord(onnantie) met qu(itantie), dus hier 72-

Rekenkamer 222 en 223 (*1 november 1785-31 oktober 1786*), f° 221r° en 135v°. Idem voor 1787-1793. Zie **Rekenkamer 224** (*1 november 1786-31 oktober 1787*), f° 214r° (1787); 225 (*1 november 1787-31 oktober 1788*), f° 217r°-v° (1788); 226 en 227 (*1 november 1788-31 oktober 1789*), f° 216r° en 111v°-112r° (1789); 228 en 229 (*1 november 1789-31 oktober 1790*), f° 106v° en 216v° (1790); 230 (*1 november 1790-31 oktober 1791*), f° 224r° (1791); 231 (*1 november 1791 -31 oktober 1792*), f° 222r°-v° (1792).

IV.B. Extra luiddiensten

IV.B.I. Extra luiden met de grote stadsklok (Carolus)

1. 1668, 1 januari-31 december. -**101 gld. aan Hubert Crama voor 1668.**

a. collegiale akte gezien

Te betaelen aen Hubert Crama de somme van 101 gul. eens voor het luyden van de groote klocke t'sedert 1a Januarij 1668 tot ultima Decembris daer-naer, luyt specificatie. Actum ut supra (15en Martij 1669).

Privilegekamer 592 (*Collegiaal aktenboek 1666-1669*), f° 224r°.

b. dagrekening

Denselven (Hubert Crama) voor 't extraordinaris spelen op de clocken
t'sedert 1a januarij 1668 tot ult(im)a Xber 101 -

Rekenkamer 1690bis (*Journal 1664 à 68*), f° 152v°.

2. 1769, 18 mei-1770, 18 mei. -**255½ gld. aan Joannes de Gruijters voor luiden van de grote e.a. klokken, betaald in 1770 .**

a. collegiale akte

Geordonneert te betaelen aen Joannes de Gruijters, luyder der groote clocke, de somme de somme van 255 guls. 10 strs. eens, voor het luyden derselve ende andere clocke sedert 18 may 1769 tot 18 may 1770, luyt syne rek(e-ning)e ten dienste deser stadt. Actum in Coll(egi)o den 2 July 1770.

gezien

Privilegekamer 614 (*Collegiaal aktenboek 1767-1775*), f° 101v. Idem voor 1771-1785. Zie **ibidem**, f° 136r° (1771: 168 gld.). 171v° (1772: 162 gld. 18 st.), 210r° (1773: 206 gld. 14 st.), 248r° (1774: 163 gld. 4 st.); 615 (*Collegiaal aktenboek 1775-1784*), f° 37r° (1776: 185 gld. 18 st.), 73r° (243 gld. 4 st. voor 1777, betaald in 1777), 106v° (1778: 182 gld. 2 st.), 137r° (1779: 219½ gld.), 169r° (1780: 176 gld.), 201r° (1781: 186 gld. 6 st.), 227v° (1782: 205 gld. 2 st.), 254r° (1783: 140½ gld.); 616 (*Collegiaal aktenboek 1784-1795*), f° 9r° (1784: 195½), 35r° (1785: 152 gld.).

b. jaarrekening

Aen Joannes de Gruijters als bedienende het stadtsluijderschap, de somme van tweehondert vijfenvyftig ponden thien schellingen Arthois, over geluyt te hebben met deser stads groote clocke sedert 18 majj 1700 negenensestig tot 18 may 1700 seventigh, luyt de rekeninge met acte coll(egiael) ende ordonnantie de dato 3 July 1700 seventig met qu(ittantie)

IlcLV £ X sch.

gezien

Rekenkamer 203 (1-2-1770/31-1-1771), p. 439. Idem voor 1771-1787. Zie **Rekenkamer** 204 (1-2-1771/31-1-1772), p. 430 (1771:168 gld.); 205 (1-2-1772/31-1-1773), p. 467 (1772: 122 gld. 18 sch.); 206 (1-2-1773/31-1-1774), p. 433 (1773: 206 gld. 14 sch.); 207 (1-2-1774/31-1-1775), p. 473 (1774: 163 gld. 4 sch.); 208 (1-2-1775/31-1-1776), f° 221r° (**Amandus de Gruijters**, 1775: 199 gld. 14 st.); 209 (1-2-1776/31-1-1777), f° 256v° (1776: 185 gld. 18 st. voor 1776; 210 (1-2-1777/31-1-1778), f°

264r°-v° (1777: 243 gld. 4 st. voor 1777); 211 (1-2-1778/31-1-1779), f° 267v°-268r° (1778: 182 gld. 2 st. voor 1778); 212 (1-2-1779/31-1-1780), f° 272r°-v° (1779: 219½ gld. voor 1779); 213 (1-2-1780/31-1-1781), f° 267v° (1780: 176 gld. voor 1780); 214 en 215 (1-2-1781/31-1-1782), f° 293v° en 184r°-v° (1781: 185 gld. 6 st. voor 1781); 216 (1-2-1782/31-1-1783), f° 293r°-v° (1782: 205 gld. 2 st. voor 1782); 217 en 218 (1-2-1783/31-1-1784), f° 297v° en 174r° (1783: 140½ voor 1783); 219 en 220 (1-2-1784/31-1-1785), f° 289r° en 162v° (1784: 195½ op 18 mei 1784 met acte van 27mei 1784); 221 (1-2/31-10-1785), f° 312v° (1785: 152 gld. op 18 mei 1785).

3. 1785, 1 november-1786, 31 oktober. -**Verschuiving van de betaaltermijn**

a. collegiale akte

Geord(onneert) te betalen aen A. De Gruijtters als bedienende het stadsluyderschap de so(mm)e van f. 121-6 over en(de) ter saeke als luyt syne reken(inge). Actum in coll(egio) ult(ima) 8ber 1785.

gezien

Privilegekamer 616 (*Collegiaal aktenboek 1784-1795*), f° 46r°. Idem voor 1786-1793. Zie **ibidem**, f° 78r° (1786: 106 gld. 12 st.), 105r° (1787: 204 gld. 4 st.), 138r° (1788: 106 gld. 12 st.), 163v° (1789: 165 gld. 16 st.), 191v° (1790: 347 gld. 12 st.), 220r° (1791: 163 gld. 4 st.), 240r° (1792: 211 gld. 4 st.), 263r° (1793: 332 gld. 6 st.).

b. jaarrekening

Aen Amandus de Gruijtters bedienende het luyderschap dezer stad, de somme van een honderd ses ponden twelf schellingen Artois, over het luyden dezer stads groote klokke, sedert prima november 1700 vyfentaghtig tot ultima oktober 1700 sesentaghtig, luyd de rekeninge met acte collegiael ende ordonnantie met quitt(antie), dus hier 106-12

gezien

Rekenkamer 222 en 223 (1-11-1785/31-10-1786), f° 312r°-v° en 187v°. Idem voor 1787-1792. Zie 224 (1-11-1786/31-10-1787), f° 314v° (1787: 204 gld. 4 st. voor 1 november 1786-30 oktober 1787); 225 (1 november 1787-31 oktober 1788), f° 217r°-v° (1788: 106 gld. 12 st.); 226 en 227 (1 november 1788-31 oktober 1789), f° 216r° en 111v°-112r°; (1789: 165 gld. 15 st.); 228 en 229 (1 november 1789-31 oktober 1790), f° 106v° en 216v°-

217r° (1790: 347 gld. st.); 230 (1 november 1790-31 oktober 1791), f° 224r° (1791: 163 gld. 4 st.); 231 (1 november 1791 -31 oktober 1792), f° 319v°-320r° (1792: 211 gld. 4 st.).

4. 1791, 31 oktober. -**Gekwijte rekening van Amandus De Gruyters voor luiddiensten in de periode 1 november 1790-31 oktober 1791 met collegiale akte en betaalorder.** GEZIEN

Rekening van my, A. De Gruyters als bediender der stadtluyderschap voor het luyden der ordinaire & extra ordinaire poozen met de groote klokke, beginnende 1 9ber 1790 tot ultima 8ber 1791, als volgt.

1 9ber, een alf uer voor de hoogmis	f. 3-4
12 Xber, een alf uer voor de mis & eene d° voor 't lof tot herstelling van 't land	9-12
15 eene d° voor de gulde mis	3-4
25 eene d° voor den kersnagt	3-4
" eene d° voor de hoogmis	3-4
1791:	
Janu. 1, eene d° voor de hoogmis	3-4
6, eene d° voor de hoogmis	3-4
" eene d° voor de koningmis	3-4
14, eene d° voor de volle vierschaer	3-4
Febr(uary) 2, eene d° voor de hoogmis	3-4
april 24, paeschdag, een alf uer voor d'hoogmis & een d° voor 't Crisma	6-8
mey 27, eene d° voor de volle vierschaere	3-4
" 29. Eene d° met grammeer voor de maegt van Antwerpen	-6
Juny 12, sinxen, een alf uer voor de hoogmis	3-4
" 17, H. Dryvuldigheyd, viermael eene d° voor de parochiemis	3-4
eene d° voor de hoogmis	3-4
eene d° voor 't uytgaen en eene d° voor het inkomen der processie van devotie	6-8
" 22, Venerabel avont, eene d°	3-4
" 23 d°, dag, eene d° voor de hoogmis	3-4
een uer voor het uytgaen der processie van devotie	6-8

een alf d° voor het inkomen	3-4
30 's Avons een uer van 9 tot 10 ueren voor de hulding van Zyne Majesteyt	9-12
July, 1. 's Avons van 9 a 10 ueren voor de hulding als voren	9-12
augt. 14. O.L.[-Vrouw]-Hemelvaert avond, 's avonds een alf uer	3-4
	f. 102-14
	Transport f. 102-14
15. Een een alf uer voor d' hoogmis	3-4
19. 's Avons eene d° voor de Kermis	3-4
20. Eene d° voor d' hoogmis op Kermisdag	3-4
Eene d° voor het uytgaen en eene d° voor 't inkomen des ommeganks	6-8
26. Eene d° voor de volle vierschaer	3-4
28. Eene d° met grammeer voor de maegt van A ntwerven	-6
28. Een alf uer voor d' hoogmis	3-4
Een uer voor 't uytgaen der processie van devotie	6-8
Een alf d° voor het inkomen	3-4
7ber, 4. Een alf uer voor de mis en eene d° voor Te Deum voor den vrede met den Turck	9-12
25. Een uer voor het uytgaen der processie van de Zweetende ziekte	6-8
Een d° voor het inkomen	3-4
Voor tien vergaederpoozen	9
Mont(ereymar) v(idi)t	f. 163-4

Welke voors(eide) somme van hondert drij en sestigh guldens vier stuijvers, Mijne Heeren Borgermeester ende Schepenen der stad Antwerpen hebben geordonneert, gelijk sij ordonneren bij desen Tresoriers & Rentm(eeste)r deser stad van stadswegen te betalen aen A. De Gruijters als bedienende deser stads luijderschap over en ter saeke als luijd sijne rekeninge. Actum in Collegio ult(ima) october 1791. Kannekens v(idi)t; J. Wouwermans.

Guillielmus Rens, Rentmeester Generael. Gy sult van stadswegen betaelen aen A. de Gruytters, bedienende het luyderschap deser stad, de somme van hondert dryensestigh guldens vier stuyvers over geluyt deser stads groote klokke sedert 1a 9ber 1790 tot 31 8ber 1791, luyt de rekeninge met acte

collegiael hier vorens, etc., mits dese overbrengende met quittantie, zal U.E. valideren in rekeninge. Actum ter TresorIJe 31 8br 1791.

Dico f. 163-4 [get.:] G. Le Grelle [get.:] C.P.J. Monteijremar
pour aquit A. De Grujtters.

Rekenkamer 2178 (*Kwijtbrieven Stadsrekenkamer 1790-1791*), los stuk.

5. 1796, 4 januari. -**Kwittantie van 6 gld. 3 st. voor luiden met de grote stadsklok onder beiaardspel.** **GEZIEN**

Geluyd door orders der Nationale Agence, op 6 nivose, 4me année republicaine, van 12 tot 1 uren, met deser stads Groote Klokke onder het speelen van den Beyaerd, waer voor koomt samen, elf gul(den)s en twelff stuyvers Courant, daar af den onderschreven alleenig verklaert ontfangen te hebben de somme van ses Guld(den)s en dry stuyvers, te wetten:

voor arbydsloon van luyden	f. 4-3
voor beijaerden	2-
	C(omp)t 6-3

Blyvende de overige vijf gul(den)s en negen st(uyve)rs Courant, in handen deser stad. Antwerpen, 4 January 1796.

Vu et approuvé 14 nivose, S.P. Dargonne.

Modern Archief 88/1, *farde Wedden personeel nivose an 4.*

6. 1796, 21 september. -**Gekwijte rekening van Amandus De Gruytters voor luiddiensten in de periode 21 december 1795-21 september 1796 met goedkeuring.** **GEZIEN**

Rekening van my, A. De Gruytters, bediender der stadsluyderschap voor het luyden de ordinaire poosen met de stads groote klok, beginnende met 21 Xber 1795 tot 21 7ber 1796, als volgd

1795

Xber, 25. Een half uer voor den Karsnagt	f. 3-4
" Voor de hoogmis een half uer	3-4

1796:

Jan. 1. Een half uer voor de hoogmis	3-4
6. Een half uer voor de hoogmis	3-4

Febr. 2. Een half uer voor d'hoogmis	3-4
Meert 27. Een half uer voor d'hoogmis	3-4
Mey 7. Een half uer voor de volle vierschaer	3-4
9. Een half uer voor het zitten voor de maegt van Antwerpen	-6
15. Een half uer voor d'hoogmis	3-4
22. Een half uer voor de parochiemis	3-4
Een half uer voor d' hoogmis	3-4
23. 's Avonds een half uer	3-4
26. Een half uer voor d'hoogmis	3-4
26. Een uer voor de processie	6-8
Aug. 14. 's Avonds een half uer	3-4
15. Een half uer voor d'hoogmis	3-4
20. 's Avonds een half uer voor de Kermis	3-4
21. Een half uer voor d'hoogmis	3-4
21. Een uer voor de processie	6-8
Voor 9 maenden gagie voor het luyden der poortklok a rato van 72 gulden 's jaers	54-
saemen	118-6
Voor meerderen ontfang als uytgeef	45-15-6
Vue bon au 4me Bureau de Police	Rest f. 72-10-6
Ce 3me complementaire l'an 4me Diercxsens off(ici)er pour aquit in mandaet sonder prejudite der voorgaende/ A. De Gruijtters.	

Modern Archief 88/1

IV.B.II. kleppen

1. 1660, 28 februari. - **18 st. voor kleppen van stormklok in oktober 1659 tijdens de beroerten.** GRZIEN

28 feb(ruary) 1660. Hubert Crama, beyaerder voor 't cleppen van storm-
clocken in octob(er) 1659 geduren(de) de troublen -18

Rekenkamer 1690 (*Journal 1654-1663*), f° 217r°.

2. 1666. -106 gld. 16 st. voor kleppen met de grote klok voor de dood van de koning in de periode 21 oktober tot 18 december 1665.

gezien:

Aen Hubert Crama, beijaerder, de somme van hondert sesse ponden seshien schellingen Artois, ter seacken van het cleppen met de groote clock over de doodt van Sijne Conincklijcke Majesteijt hooch loffelijcker memorie t'sedert den eenentwintichsten october totten achtienden december XVIc en(de) vijf-fentsestich, naer luyt de rekeninge ende ordonnantie in date acht meert XVIc ende sessentsestich met quitantie Ic VI £ XVI sch.

[marge:] Blijckt als in den text

Rekenkamer 106 (1-2-1666/31-1-1667), f° 634v°.

3. 1689. -16 gld. 4 st. voor kleppen voor overleden Spaanse koningin, betaald in 1689.

a. collegiale akte gezien

Geord(onneer)t te betaelen aen Franchois de Wever, beyaerder van de cathedrale deser stadt, de somme van 16 gls. 4 stuy(ver)s, over het cleppen over de doodt van de Coninginne van Spaignien volghens sp(ecificati)e, beginnende 18 april 1689 tot 29 ditto daernaer. Actum in Coll(egio) ut supra (22 septemb. 1689).

Privilegekamer 599 (Collegiaal aktenboek 1687-1694), f° 73r°.

b. jaarrekening GEZIEN:

Aen Franchois de Wever, beijaerder, over 't cleppen van de doodtclocke over de coninginne, de post alhier Nijet

[marge:] Als in textu

[...] Aen Franchois de Wever, beijaerder, de somme van seshien ponden vier schell(ingen) Arthois voor 't cleppen van de doodtclocke over de overledenE coninginne van Spaignen, luyt de rek(ening)e, acte collegiael en(de) ordonnantie in date 23. september 1689, met quitantie compt XVI £ IIII sch.

[marge:] Bij ordonnantie ende quictantie

Rekenkamer 124 (1-2-1689/31-1-1690), f° 376v° en 424v°.

4. 1701, 27 januari-1 maart. -**66 gld. 12 st. voor kleppen met de grote klok n.a.v. de dood van de Spaanse koning Karel II, betaald in 1704.**

a. collegiale akte gezien

Item (Geordonneert te betalen) aen denselven (Frans de Wever, beijaerder van de cathedrale kercke deser stadt) de somme van 66 gl. 12 st., ter saecke ut supra (sijne rekeninge beginnende bamis 1699 tot bamis 1700), luyt de rek(ening)e in date 2 Ja(nua)rij 1701. Actum in Collegio den 6 octob(ris) 1704.

Privilegekamer 601 (*Collegiaal aktenboek 1701-1705*), f° 149r°.

b. dagrekening gezien

Denselven (Frans de Wever, beyaerder van der cathedrale kercke deser stadt) voor het kleppen van der groote clocke geduerende d'uuytvaert, vigilien, etc., van Sijne Maj(estey)t Hoochheyte memorie Carolus den 2en, sedert 2 jan(ua)rij 1701 tot 1a meert daernaer 66-12

Rekenkamer 1692 (*Journal 1698-1707*), f° 164v°.

c. jaarrekening gezien

Ander uuytgeven ter saeken van onkosten gedaen aen de uuytvaert van den overledenen Coninck van Spanien, Carolus 2. hoochloffelijcker memorie in november 1700./ Aen Francois de Wever, beijaerder deser stadt, de somme van sessenentstich(!) ponden twelff schellingen Arthois over dat beloopt het kleppen met de groote clocke geduerende d'uuytvaert, vigilien, etc., van Sijne Maiesteijt hoochloffelijcker memorie Carel den tweeden, t'sedert den 27. Januarij 1701 tot den eersten meert daernaer, luyt de rekeninge, acte collegial ende ordonnantie in date van 6. October 1704, met quitt(antie), compt LXVI £ XII sch.

Grossa XLIIIa. Beloopt per se ter so(m)m)e van sesensestich pont twalef schell(ing)en Arth(oi)s. Dico LXVI £ XII sch. Arth(oi)s.

[marge:] Bij ordonnantie ende quittance

Rekenkamer 138 (*1-2-1704/31-1-1705*), f° 356r°.

5. 1765, 26 november-17 december. -**36½ gld. aan Joannes de Grujtters voor kleppen met de grote klok naar aanleiding van de dood van de keizer, betaald in 1768.**

a. 1767, 8 april. -**brief van Karel van Lorreinen aan het Antwerpse stadsbestuur.** gezien

Charles Alexandre, administrateur de la Grande Maîtrise en Prusse, Grand Maître de l'Ordre Teutonique en Allemagne et Italie, Duc de Lorraine et de Baar, maréchal des armées du St-Empire Romain et de celles de Sa Majesté l'Imp(ératrice) Douar(ière), Reine apostolique de Hongrie et de Boheme, etc., etc. Son lieutenant Gouverneur et Capitaine general de ses Pais-Bas, etc. etc. Chers et bien amés. Aiant vu l'avis que vous avez rendu le 5mars dernier sur la requete de l'eveque d'Anvers au sujet du paiement du solaire(!) des personnes qui ont été employées à sonner les cloches de la cathedrale, à l'occasion des obseques de l'empereur François I, nous vous faisons la presente pour vous dire que les frais occasionnés pour avoir sonné les cloches de la cathedrale d'Anvers, ensuite des ordres du Gouvernement pour lesd(icte)s obsèques, doivent être supportés par la ville, en egard que ces ceremonies tiennent à l'ordre public et que le Gouvernement l'a ainsi déclaré dans tous les cas ou cette difficulté s'est présentée. A tant Chers et bien amés, Dieu vous ait en sa St. garde. De Bruxelles, le 8 avril 1767. Seulb v(idi)t. Plus bas etoit par ordre de son Altesse Roiale, signé de Reul, etoit cahettée du cachet de Sa Maj(est)é en hostie rouge, la suscription etoit A à nos Chers et bien amés ceux du magistrat d'Anvers.

Tresorij 45 (*Request-, akkoord- en vonnisboek, 1744-1766*), f° 273v°.

b. 1768, 25 mei. -**collegiale akte** gezien

Geordonneert te betaelen aen De Gruytters, deser stadts beyaerder, de somme van 36 guls. 10 strs. eens, voor het beyaerden sedert 26 9ber 1765 tot 17 X ber daernaer, luyt syne rek(ening)e ten dienste deser stadt. Actum ut supra (25 may 1768).

Privilegekamer 614 (*Collegiaal aktenboek 1767-1775*), f° 24v°.

c. 1768, 28 mei. -**jaarrekening** gezien

Aen denselven (Joannes De Grutters) alnoch de somme van sesendertigh ponden thien schellingen Artois voor het kleppen van de groote clocke voor de doodt van syne keijserlycke Majesteijt, sedert 26 november tot 17

december 1765, luyt de rek(ening)e met acte collegiael ende ordonantie in
dato 28. mej 1768, met quitt(anti)e, dus XXXVI £ X sch

Rekenkamer 201 (1-2-1768/31-1-1769), p. 429-430.

6. 1781, 3-31 januari. -**52 gld. 16 st. aan Amandus de Grujtters voor kleppen n.a.v. de dood van keizerin Maria Theresia.**

a. collegiale akte gezien
Geord(onneert) te betaelen aen denselven (Amandus de Gruytters) de somme van f.

52 gld. 16 st. over het cleppen tot de uytvaert, etc., van wylen haere Keyserlyke ende Coninklyke majesteyt, sedert 3 jan(ua)ry 1781 tot ende met 31 d° daernaer. Actum in Coll(egio) ul(tim)a Jan(ua)ry 1781.

Privilegekamer 615 (*Collegiaal aktenboek 1775-1784*), f° 199r°.

b. jaarrekening gezien
Aen Amandus de Grujtters, beijaerdspeelder deser stad, de somme van tweeënvijftig ponden seshien schellingen Artois over het kleppen tot de uijtvaert, etc., van wijlen haere Kyserlijke ende koninklijke Majesteijt, sedert 3 Januarij 1700 eenentachtentigh tot ende met 31 ditto daernaer, luyd de rekeninge met acte collegiael ende ordonnantie de dato ultima Januarij van denselven jaere, met quittantie, dus hier LII £ XVI sch

Rekenkamer 213 (1-2-1780/31-1-1781), f° 285r°.

7. 1792, 25 maart-5 mei. -**92 gld. 5 st. aan Amandus de Grujtters voor kleppen n.a.v. de dood van keizer Leopold II.**

jaarrekening gezien
Aen Amandus de Grujtters, beijaerder deser stad, de somme van tweeënnegentig ponden vyf schellingen Artois over het kleppen ten tijde van ses weeken. Item voor de vigilien ende de uijtvaert van syne voors(eide) Keijserlyke ende koninklyke Majesteyt Leopoldus den tweeden. Ydque sedert vyfentwintig meert tot vijf mej 1700 tweeënnegentig a vyfthien stuijvers jder geluy, luyd de rekeninge met ordonnantie ende quittantie 92-5

Rekenkamer 231 (1-11-1791/31-10-1792), f° 337r°.

V. Voorslag

1. 1658. **-94 gld. voor meermaals herstellen (= versteken?) van de voorslag voor het uur en het halfuur in 1658, meegerekend in de extra vergoedingen.**

gezien:

Aen Hubert Crama, baijaerder deser stadt, de somme van vierentnegentich ponden Arthois voor het extraordinaris spelen op de clocken, met het herstellen van den voorslach van de ure ende halff ure ten diverse reijsen gedurende den jaere 1658, naer luyt de specificatie ende ordonnantie in date ult(im)a decembris 1658, met quitantie XCIIII £
[marge:] Blykt by ordonnantie en(de) quitantie van alle dese posten en(de) by specifica(tie) en acte collegiael

Rekenkamer 104 (1-2-1659/31-1-1660), f° 518v°-519r°.

2. 1679 **-110 gld. voor extra diensten in 1679 inclus versteken, betaald in 1680.** gezien

a. collegiale akte

Item aen Hubert Crama, beijaerder deser stadt, de so(mm)e van 110 gl. eens ter saecken van het extraord(inari)s spelen op de clocken en(de) versteken van den voorslagh voor dese stadt, t'sedert p(rim)a Jan(ua)rij 1679 tot ultima decemb(ri)s daernaer, luyt sp(ecificati)e. Actum in Collegio ut supra (12 octobris 1680).

Privilegekamer 597 (*Collegiaal aktenboek 1680-1683*), f° 9v°.

b. jaarrekening geZIEN:

Aen denselven (Hubert Crama, beijaerder van Onse L(ieve) Vr(ouw)en Thoren alhier) de somme van hondert thien ponden Artois, ter saecken van het extraord(inaris) speelen op de clocken [en(de) versteken van den voorslag], bij hem gedaen t'sedert prima Januarij tot ult(im)a decembris XVIc negenentseventigh, naer luyt de rek(ening)e, acte coll(egiae)l ende ordon(nantie) in date 14 octob(ri)s 1680, met quitantie comt

IcX £

[marge:] Bij ordonnancie ende quictancie

Rekenkamer 115 (1-2-1681/31-1-1682), f° 391v°.

3. 1732, 28 september-1733, 2 juli. -**Afzonderlijke wedde van 48 gld. voor variabel versteken van de voorslag op het uur, de halfuur en het kwartier**
Aen denselven (Theodorus Everaerts, deser stadts beijaerder) de somme van achtenviertich ponden Arthois over dat beloopt het extraordinair stellen ende versteken van den voorslagh van de ure, halff ure ende quartiere op den thoren van Onse-Lieve- Vrouwekerck alhier. Ende dat t'sedert den XXVIII. september XVIIc en(de) tweendertich tot den tweeden Julij XVIIc drijendertich, naer luydt de rekeninge ende ord(onnanti)e in date den 18. Julij 1733, met quittantie, dus comt

XLVIII £

[marge:] Transeat by reken(inge), ordonnancien ende quitancien respective
gezien

Rekenkamer 167 (1-2-1733/31-1-1734), f° 485v°-486r°. Idem voor 1734-1740. Zie **Rekenkamer 168** (1-2-1734/31-1-1735), f° 491v°-492r° (23 december 1733-6 oktober 1734); **169** (1-2-1735/31-1-1736), f° 450r°-v° (sinds 6 oktober 1734: "niet"); **170** (1-2-1736/31-1-1737), f° 479r° (22 december 1734-23 december 1735); **171** (1-2-1737/31-1-1738), f° 491v°-492r° (31 maart-20 december 1736 en 20 april-20 december 1737); **172** (1-2-1738/31-1-1739), f° 468r°-v° (**sinds 2 december 1737, ook voor het half kwartier**: "Niet"); **173** (1-2-1739/31-1-1740), f° 490r°-v° (5 april-24 december 1738); **174** (1-2-1740/ 31-1-1741), f° 501v°-502v° (aan **wwe Everaerts** 12 gld. voor 25 maart 1739, betaald op 1 april 1740 en 12 gld. voor 14 april 1740, betaald op 13 december 1740).

4. 1740, 20 oktober-1741, 22 november. -**Jaarwedde van 96 gld. voor twaalf versteken tegen 8 gld. per keer, meegerekend in de extra vergoedingen.**

gezien

Aen Joannes De Gruijter, deser stadts beijaerder, de somme van een hondert achtenvijfftych ponden thien schellingen Arthois over dat beloopt sijne rekeninge van het extraordinair spelen op den beijaert ende clocken geduerende de processien, ommegangen, biddaegen ende andere diensten, daeronder begrepen sesentnegentich ponden Arthois over het extraordinair stellen ende versteken van den voorslagh van de ure, half ure, quartieren ende halve quartieren op Onse-Lieve-Vrouwenthoren, tot twaelfmael in het jaer, ten ad-

venante van acht ponden Art(hois) ider reijse, ende dat sedert 22 october
XVIIc veertich tot 22. november XVIIc eenenveertich, naer luyt de rekeninge
met acte collegiael ende ordonnantie in datis 1a en 2. Januarij 1742, met
quittantie, dus IcLVIII £ X sch.

[marge:] Bij rek(eninge), ord(onnan)tie ende quitt(anci)e

gezien

Rekenkamer 175 (1-2-1741/31-1-1742), f° 474v°-475r°. Zie verder voor
1742-1750. Zie **Rekenkamer 176** (1-2-1742/31-1-1743), f° 454v°-455v° (60
gld. voor **vijf versteken tegen 12 gld.** per keer voor 22 oktober 1741-22 april
1742 betaald op 5 mei 1742 en 36 gld. voor **drie versteken** voor 22 april-22
oktober 1742 betaald op 8 januari 1743); 177 (1-2-1743/31-1-1744), f°
407r°-408r° (tweemaal 48 gld. voor **vier versteken tegen 12 gld.** per keer
voor 22 oktober 1742-22 april 1743 betaald op 10 mei 1743 en voor 22
april-22 oktober 1743 betaald op 8 november 1743); 178 (1-2-1744/31-1-
1745), f° 413r°-v° (40 gld. voor **vier versteken tegen 10 gld.** per keer voor 22
oktober 1743-22 oktober 1744 betaald op 4 november 1744); 179 (1-2-
1745/31-1-1746), f° 361v°-362r° (tweemaal 40 gld. voor **vier versteken**
tegen 10 gld. per keer voor 22 oktober 1744-22 april 1745 betaald op 5 juni
1745 en voor 22 april-22 oktober 1745 betaald op 12 november 1745); 180
(1-2-1746/31-1-1747), f° 366v°-367v° (tweemaal 48 gld. voor **vier verste-**
ken tegen 12 gld. per keer voor 22 oktober 1745-22 april 1746 betaald op
18 mei 1746 en voor 22 april-22 oktober 1746 betaald op 10 november
1746). Zie verder tot 1792 onder III.A.c.

VI. Herstellingen en vernieuwingen van beiaard en voorslag

1. 1660, 4 mei. -**43 gld. 4 st. voor herstellen van de beiaard in de periode 13
november 1659-15 maart 1660.**

gezien

Hubert Crama, beyaerder, over 18 dagen wercken in 't herstellen van (den)
beyart t'sed(er)t 13 9b(er) 1659 tot 15 meert 1660 43-4

Rekenkamer 1690 (*Journal 1654-1663*), f° 109r° .

2. 1731, 1 september-1732, 20 juni. -**60 gld. voor het in orde brengen van de klepels, het regelen van de klokken die met twee of vier hamers moeten bespeeld worden, het eerste deuntje steken op de voorslag van het uur en het halfuur.** gezien

Aen denselven (Theodorus Everaerts, deser stadts beijaerder) de somme van t'sestich ponden Arthois, daerop gemodereert is sijne rekeninge over ende ter saecken van sijnen arebeijds loon gedaen. Ende dat t'sedert den eersten september XVIIIC eenendertich tot den XX. Junij XVIIIC tweendertich, soo in het affstellen van het klepelwerck van den beijaerdt op Onse-Lieve-Vrouwenthorren en(de) wederomme in staet te stellen, mitsgaeders het ordonneren wat clocken met twee ende vier haemers moeten spelen, alsmede het stellen van het eerste liedeken op den voorslag van de ure en(de) halff ure als anderssints, naer luydt deselve rekeninge, attestatie ende ordonnantie in date den 25. november 1732, met quittance comt LX £

Rekenkamer 166 (1-2-1732/31-1-1733), f° 474r°-v°.

3. 1796, 19 augustus. -**Amandus de Gruijters vraagt om op stadskosten 50 £ koperdraad te mogen kopen.** gezien

Le soussigné, vu la nécessité de racommoder le Carillion de la ville, demande a la Municipalité, au lieu de le faire mettre en fil de fer, de le pouvoir faire mettre en fil de laiton, a cause que le laiton n'estant pas si sujet à la rouillure, l'on profite aisément dans la solidité ce qu'on est obligé de l'acheter plus cher. Demande en consequence que la permission a l'achat de cinquante £ fil de laiton pour compte de la ville, lui soit accordée./ Anvers, le 2 Fructidor, an 4 de la Rep(ubliqu)e [in potlood: 19 aug. 1796]/ [ges.:] A. De Gruijters. [in dorso:] Stadtsbeyaerd.

SAA, **Kerken en kapellen** 211 (*O.L.V.toren. Horloge en beiaard*), ingebonden stuk. Vgl. E.G.J. GREGOIR, *Notice historique sur les sociétés*, p. 75 (zonder bronvermelding).

VII. Vrijstelling

1748, 6 februari. -**Op zijn verzoek krijgt Joannes de Gruyters vrijstelling van de poorterij.**

gezien

Verthoont reverentelyck Joannes De Gruyters, hoedat UE Eerw(eerde) by concurs aen den supp(lia)nt hebben gelieven te confereren het byaertschap der cathedraele kercke deser stadt met alle de vrughten, baeten, profyten, etc., daeraen dependerende, als comt te blycken by de copye autenticq der Req(ues)te van admissie alhier gevoeght. Het is gebeurt dat ten tyde van 't concurs dat van wegens den heere Joannes Carolus van Heurck, alsdoen dienen den Trseorier, benefens den heere schepene Jacobus Geerardus Knyff wylen ende andere persoonen, aldaer present geweest synde, aen den sup-p(lia)nt is gelofften toegeseyt geworden den vollen vrydom van de poortereye, waervan den suppl(ia)nt alsnu geirne soude jouisseren, gemerckt hy hem is exercerende in het spelen van de violon, frequenterende oock de ocsaelen als andersints, waerom die van St-Job ofte Maria Maghdalena Gilde pretenderen dat hy sal hebben te comen onder hun Corpus om meester te worden, waertoe oock verheyst wordt aen vremdelingen, gelyck den sup-p(lia)nt is, de poortereye. Soo is 't dat denselven mits de toesegginghe ende gelofte hierboven vermeldt, alsnu door UE Eerw(eerde) daarvan geirne waere voorsien, als aen den supp(lian)t onmogelyck synde mits de wynighe emolumenten die hy is proffiterende ende het swaer huyshouden hetwelck hy is hebbende, die oncosten niet en can draegen omme te connen betaelen den last van de poortereije. Oorsaecke dat den supp(lian)t synen toevlught is nemende tot UE Eerw(eerde), oodtmoedelyck biddende ten eynde deselve gelieven gedient te syn aen den supp(lian)t te willen vergunnen den vollen vrydom van poortereye. D('welck D(oende), etc., ond(erteecken)t J. De Gruyters.

Syn gecomm(itteer)t Jon(cke)r Alphonsus Ignatius van Halmale, schepene, benefens Tresoriers ende Rentmeester, om, etc. Actum 19 Xber 1747*, ond(erteecken)t N.J. Muytinckx.

Daernaer gehoort het rapport van den voors(eide) commissaris, Myne Heeren vergunnen aen den supp(lia)nt den vollen vrydom van poortereye, ten dispositive deser versoght. Actum 6 feb(ruary) 1748, ond(erteecken)t J.F. van Can.

[marge:] R(ecepi)t gratis

*Er staat 1748.

Privilegekamer 838 (*Requestboek 1747-1748*), f° 182r°-v°.

VIII. Ordonnanties

1. 1794, 25 juli. -**Beiaardier Gruyters moet drie Franse deuntjes op de voorslag steken, nl. de Marseillaise, Ça ira en La Carmagnole.**
gezien

An 2, 7 Thermidor. Liberté, Egalié, Fraternité ou la mort.

Le Citoyen Gruyters est requis de piquer les airs suivants sur le carillon de la cathedrale: pour l'heure, l'air nommé L'himme de marseillois, pour la demi heure, l'air nommé Ca ira, et pour le quart, l'air nommé La Carmagnole, et cela dans le plus court delai. Fait a Anvers, le vingt sept thermidor de l'an 2. de la republique une et indivisible. Etoit signé S.P. Dargonne, off(icier) mu- n(icipal), J(osep)h Georgerie off(icier) de surveillance.

[verso:] an 2, 7 Thermidor/ Le carillonne(ur) de la ville enjoint? de piquer les airs désignés sur le carillon de la cathedrale.

Modern Archief 96 (*Personeel*), farde "Carillonneurs de la ville./ Demandes pour obtenir la place de carillonneur", los stuk N° 96.

2. 1833, december. -**Modelcontract met instructies voor de nieuwe beiaardier.**

Le ... Xbre 1833

gezien

à Mr. Carrillonneur

En vous confirmant par écrit ce qui vous a déjà été dit verbalement, que par suite du concours qui a eu lieu pour la place de carrillonneur de cette ville, vous avez obtenu la préférence sur vos concurrents, nous venons vous informer que nous vous nommons définitivement à cette place aux conditions suivantes:

1° Tous les dimanches & fêtes conservées, vous devrez carrillonner depuis 11½ heures jusqu'à midi, à moins que par la suite, l'administration ne change cette heure, et dans ce cas vous serez tenu à satisfaction à ses intentions.

2* Indépendamment de ce service déterminé, vous serez en outre obligé de jouer du carillon aux heures à fixer par nous, soit à l'occasion de fêtes publiques, anniversaires d'époques intéressantes, Karmesses de la ville ou dans toutes autres circonstances qui vous seraient indiquées.

3° Vous serez également obligé de changer deux fois par an les airs du carillon de l'heure et de la demie heure. A cet effet vous vous adresserez à la régence, tant pour convenir des airs à arranger que pour déterminer l'époque de leur placement.

4° Vous serez de même tenu d'entretenir convenablement le carrillon et de réparer les fils d'archeel(!), au fur et à mesure qu'ils viendraient à se rompre. Pour tout ce qui précède le Conseil de régence vous a consenti un traitement de fr. 800 par an, en stipulant que vous ne pourrez jamais réclamer aucune indemnité ou gratification quelconque.

Veillez nous accuser réception de la présente en nous informant que vous adhérez aux conditions y stipulées. En attendant, nous vous faisons parvenir un mandat de la somme de fr. 200 pour trois [mois] d'appointements qui ont pris cours à dater du 1er 7bre dernier.

Nous avons l'honneur de vous saluer. [paraphe: onleesbaar]

Modern Archief 96 (Personeel), farde "Carillonneurs de la ville./ Demandes pour obtenir la place de carillonneur", los stuk.

IX. 1772, 4 juni. -De zestienjarige Carolus Benedictus Reijssen wordt leerling-assistent bij Amandus De Grujtters, zowel om de beiaard als andere instrumenten te leren bespelen. gezien

Den vierden Julij 1700 twee en seventigh compareerden Sieur Amandus de Grujtters, bjaert-speelder ende musicant alhier, in d' eerste partije ende Carolus Reijssen, woonende tot Wijneghem, presentelijck binnen dese stadt, in de tweede ende laeste partije, bijde de voorschreve comparanten bejaert ende hunselfs sijnde. Ende bekenden ende versclaerden met malcanderen geconvenieert ende veraccordeert te sijn in voegen ende manieren als volght, te weten dat den comparant van d' eerste partije heeft aengenomen, gelijk hij verclaert aen te nemen bij desen, den sone van den comparant van de tweede partije, genaemt Carolus Benedictus Reijssen, oudt -salvo justo- sesthien jaeren, om bij hem eersten comparant te leeren het spelen van den bjaert en andere instrumenten ende musieck. Ende dat voor den tijdt van vier achtereenvolgende jaeren, ingegaen sijnde den eersten september seventhienhondert een en seventigh ende die oversulckx eijndighen sullen den eersten september seventhienhondert vijff en seventigh. Voor welcken tijdt den comparant van de tweede partije sijnen gemelden sone bij den eersten comparant in desen ten dien eijnde is bestedende, alles op de

naervolgende conditien./ Ende vooreerst is conditie dat den comparant van d' eerste partije den voornoemden sijnen aengenomen leerlinck sal moeten instrueren ende leeren sooveel als het in sijne macht sal sijn, soo het spelen van den bjaert als andere instrumenten ende musieck./ Item is conditie dat den eersten comparant in desen aen den gemelden sijnen leerlinck ende discipel geduerende de voorschreve jaeren sal moeten geven den cost van aet, dranck ende logist binnen sijnen woonhuijse ende hem moeten onderhouden van cleeren ende lijnwaert./ Item is conditie dat den voornoemden leerlinck in tegendeel promptelijck sal moeten oppassen ende sijn devoir doen voor hem, eersten comparant, spelen den bjaert en andere instrumenten daer het den eersten comparant sal gelieven, soo ende gelijk hij eersten comparant den voornoemden sijnen discipel daertoe bequaem kennende, sal ordonneren sonder dat hij, eersten comparant, daervooren iet het minsten sal moeten betaelen, alsoo hij discipel daervooren het leeren ende den cost van aet ende dranck, logist, etc., is genietende./ Item is conditie dat in cas den voorschreven discipel geduerende den voorschreven tijde sijn niet wel en comorteerde ofte niet promptelijck en voldede aen d' orders van sijnen voorschreven meester, soodaenighlijck dat hij, eersten comparant, sijn soude genootsaecht vinden van denselven discipel te moeten wegghesenden, den comparant van de tweede partije gehouden sal sijn aen den eersten comparant in desen op te leggen ende te betaelen allen hetgene hij, eersten comparant, aen kleederen, lijnwaerts voor den voornoemden sijnen discipel sal hebben gedepenseert./ Op welcken voet partijen contractanten met malcanderen verclaeren d' accoord te wesen, gelovende allen hetgene voorschreven is, stiptelijck ende volcomentlijck te sullen onderhouden ende doen onderhouden ende volbrengen. Actum t'Antwerpen ter presentie van mr. Michael Andrea van Hencxthoven, licentiaet in beijde de rechten en(de) advocaet deser stadt, en(de) Philippus Jacobus Josephus de Medes als getuijgen hiertoe aensocht.

[get.;] A. De Gruijters; Carel Rijssen; P. J. Josephus Demedes; Mich. And. van Hencxthoven 1772; J.B.M.J. van Hencxthoven, p(ublicus) not(arius) Req(uestu)s 1772

SAA, **Notariaat** 4106 (*J.B.M. van Hencxthoven: Protocollen en staten en rekeningen 1772*), nr. 103 (4 juli 1772). Dit document werd ons doorgespeeld door mevr. G. VAN HEMELDONCK, die wij daarvoor van harte danken.

FINIS